

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๙๓ ตอนที่ ๑๙๒๑ – ๑๙๓๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๙๒๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๓

ถ. เรื่องเกี่ยวกับขันติ ความอดทน ท่านอาจารย์อธิบายมามากทีเดียว ให้เห็นโทษของขันติที่มีมากมาย ควรจะเจริญขันติให้มากขึ้นไปเรื่อย ๆ ขอลถามว่า จะให้เจริญอย่างไร

ส. ขันติ ไซ้ใหม่

ถ. ไซ้ ก่อนอื่นผมขออนุญาตเล่าอะไรสักนิด เพราะเวลาฟังท่านอาจารย์ พูดถึงเรื่องขันติ อดนึกถึงเวลาที่ผมเป็นหนุ่ม ๆ ไม่ได้ ตอนผมเป็นนักเรียนนายร้อย ไปอยู่ป่าที่เพชรบูรณ์ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต้องไปอยู่ป่าจริง ๆ ต้องทำงาน ทุกอย่างด้วยตัวเอง เขาให้เอามัดไปคนละเล่ม มีดเล่มเดียวนี้สร้างบ้านสร้างเรือน สร้างโรงเรียนที่ผมอยู่เอง เริ่มตั้งแต่ถางป่า ถางป่าเสร็จแล้วต้องตัดไม้ไผ่ ทำทุกอย่าง ลงเสา ตั้งเสา ... แม้แต่มุงแฝก แต่ตอนหลังไปจ้างเขามุง เราก็เครียดกันมาก อยากกลับบ้าน ประเด็นของผม คือ เครียดเหลือกำลังจริง ๆ เหนื่อยเหน็ดและเกลียด ผู้กองที่สุด ขออนุญาตเอ่ยชื่อ ที่เอ่ยครั้งแรกเหมือนเกลียด แต่ตอนหลังรักท่าน เหลือเกิน ตอนเป็นผู้กอง ท่านชื่อร้อยเอกจ่าบุญ วิณะคุปต์ ตอนหลังท่านมียศถึง พลโท ตอนหลังเรารักท่านมาก เพราะท่านเคียวเข้ญเรามาก มากเสียจนเราเดือดร้อน เราพูดกันจนเข้าหูท่านว่า ทารุณโหดร้าย ไซ้เราเยี่ยงทาส เราต้องเดิน ๘ กม. เข้าไปในป่าตั้งแต่ตีห้า รับอาหารใส่กระป๋องอาหาร อาหารนั้นเป็นเนื้อเอ็นแท้ ๆ ต้อง เอามัดถูหลาย ๆ หนจึงจะได้กิน เวลาโม่งครึ่งจึงจะเอาข้าวมาให้ เราก็กัดเอาเนื้อเอ็น มากิน เขาเรียกชื่อให้เพราะว่าเนื้ออบ ก่อนอาหารนั้นต้องตัดไม้ก่อน จนเราเรียกว่า ออกเดีร์ฟ ตัดไม้ร้อน ๆ และไม้ไม่ต้องกลม ๆ แก่ ๆ ยาว ๆ ใหญ่ ๆ เคาะดังก๊ง ๆ ถ้างัก ก๊อก ๆ ไม่เอา ไซ้ไม่ได้ เป็นไม้อ่อน เราเดือดร้อนจนกระทั่งเข้าหูท่าน ท่านบอกเรา

๒ คำ คำแรกที่บอก คือ ที่ฝึกนี้ฝึกให้อดทน อดทนที่สำคัญที่สุด คือ อดทนต่อความไม่พอใจ

พวกเราชอบใจคำนี้ ชาบซึ่งเลย ชอบใจเพราะว่าท่านรู้จักหลอกเรา เราก็พูดกันเล่นเลยว่า อดทนต่อความไม่พอใจ เมื่อมาศึกษาธรรมกับท่านอาจารย์ ผมจึงเห็นอดทนต่อความไม่พอใจเป็นเรื่องสำคัญ ก่อนหน้านั้นก็ให้เห็น นี่เป็นเรื่องสำคัญที่ท่านบอก

อีกคำหนึ่งที่ท่านบอกไว้ ไม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านบอกว่า We work for merit. เราก็พูดเป็นภาษาฝรั่งกันบ้าง และตกลงกันในใจ ความจริง ตอนหลังเราได้สำนึกคุณประโยชน์ของความอดทนต่อความไม่พอใจ

ค่าง่าย ๆ อดทนต่อความไม่พอใจ ได้ประโยชน์มาก ผมอยากฟังท่านอาจารย์ อาจจะมีคำคมของพระพุทธเจ้า หลังจากศึกษาวัฏฏะของขันติ ความอดทน ในบารมีทั้ง ๑๐ อาศัยขันติแทรกอยู่ทั้งนั้น จนสุดท้ายสรุปว่า เราต้องเจริญขันติให้มาก ก็คงหนีไม่พ้นสติปัฏฐาน คือ พิจารณาให้เห็นว่า เป็นรูป เป็นนาม และกัมม

ส. และกัมม ตรงนี้หมายความว่าอะไร

ถ. ผมก็ไม่รู้ ก็อาจารย์จบตรงนั้น ผมก็เลยนึกว่า เอ๊ะ จบอย่างนั้นหรือ ผมจึงอยากจะทราบ ว่า บอกวิธีเจริญให้ง่ายกว่านี้ได้ไหม เจริญขันติ เจริญอย่างไร

ส. ถึงจะจบ

ถ. มิได้ จบไม่ได้ จบหมายถึงแสนกับ

ส. วันหนึ่งต้องจบ บารมีทั้งหมดวันหนึ่งต้องจบ เพราะว่าเป็นสิ่งที่มีผล ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เป็นโมฆะ แต่ยังไม่ถึง ไซ้ไหม

ถ. ถ้าเราจะไปบางลำพู แต่ไม่รู้จะไปทางไหน เมื่อไรจะถึง

ส. ทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูกที่กำลังได้กลิ่น ทางลิ้นที่กำลังลิ้มรส ทางกายที่กระทบสัมผัส ทางใจที่คิดนึก

ประโยชน์ของการศึกษาพระธรรมเพื่ออะไร ท่านผู้ฟังอาจจะเคยศึกษามาแล้ว ในอดีต นี่เป็นของที่ต้องเคยแน่ ๆ จะมากน้อยสักเท่าไรไม่ทราบ แต่ข้อความใน

พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงพระสาวกทั้งหลายซึ่งท่านได้เป็นพหูสูต เป็นผู้ฟังมาก บางท่านก็ ๗ คัมภีร์ หรือพระไตรปิฎก ๗ รอบ ๗ ชาติมาแล้วที่เป็นอาจารย์สอน แต่เมื่อเกิดแล้ว จำได้ใหม่

ประโยชน์แท้จริงของการศึกษาพระธรรมทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถาคืออะไร เราจะมานั่งค้นคว้าเรื่องนี้ เรื่องตทาลัมพนะ เรื่องขวนะ หรือว่าประโยชน์จริง ๆ คืออะไร เพราะว่าพระสาวกทั้งหลายท่านก็เคยมาก่อนเรา และอย่างมากด้วย แต่เวลาที่ท่านเกิดอีกก็ลืมหมด

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ คือ ให้เข้าใจพระธรรมทันทีที่ได้ฟังว่า หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และเมื่อเข้าใจว่าเป็นธรรม หมายความว่าไม่สงสัยในลักษณะของธรรม เพราะรู้ว่าเป็นสภาพที่มีจริง ๆ เมื่อทรงแสดงเรื่องทางตาที่กำลังเห็น บุคคลนั้นสามารถเข้าใจได้ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนซึ่งเป็นนามธรรมบ้าง เป็นรูปธรรมบ้าง ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนดับกิเลส เป็นสมุจเฉท นั่นคือประโยชน์ เพราะฉะนั้น การเรียน การฟัง แต่ละชาติ ทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถาอย่างมากมาย เพื่อประกอบความรู้ เพื่อเป็นพหูสูต เป็นผู้ฟังมาก ให้ถึงความเป็นอนัตตาของธรรมที่กำลังปรากฏ นี่คือนิยามประโยชน์ที่สูงที่สุด

และรู้ลักษณะของสติสัมปชัญญะ รู้ลักษณะของสภาพธรรมประกอบกันกับการฟังและที่กำลังปรากฏ ไม่แยกกัน

ถ. ขอบพระคุณ

ส. เรื่องของขันติ หลายท่านคงจะคิดว่า ยากเหลือเกินที่จะมีขันติอย่างที่ได้ฟัง อย่างที่ได้อ่านจากพระไตรปิฎก เพราะเป็นเรื่องของความอดทน ความอดกลั้นทุกทาง ทุกสถานการณ์ด้วย แต่เมื่อระลึกถึงอดีตชาติของท่านพระสาวกทั้งหลาย จะเห็นได้ว่า ก่อนที่ท่านจะมีความอดทนถึงอย่างนั้น ท่านก็เป็นผู้มีโลภะ มีโทสะ มีโมหะ มีอกุศลมากมายเหมือนอย่างทุกท่านที่นี่ แต่ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีปัญญา และเห็นคุณค่าของความอดทน เห็นคุณค่าของกุศลทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ท่านก็มีความ

อดทนที่จะอบรมเจริญกุศลทุกประการ จนในที่สุดบารมีทั้งหลายก็ถึงที่สุดด้วยการรู้แจ้ง อริยสัจจธรรม

เรื่องของบารมีเป็นเรื่องที่จบเมื่อสมบุรณ์ แต่ก่อนที่จะถึงความสมบุรณ์ ก่อนที่จะจบลงได้ ต้องอบรมไป และอดทนไปแต่ละชาติ ซึ่งเป็นจรรณาวา เพราะจะต้องอาศัยกาลเวลาในการอบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะขัดเกลากิเลส

เมื่อเห็นกิเลสมากเท่าไรก็รู้ว่า จะต้องอาศัยกาลเวลานานมากทีเดียวกว่าที่จะขัดเกลากิเลสเหล่านั้นได้ โดยไม่ขาดการฟังพระธรรม และไม่ขาดการที่จะพิจารณาตนเอง เพราะว่าพระธรรมที่ได้ฟังทั้งหมดเป็นการอบรมเจริญปัญญาและการขัดเกลากิเลสทั้งสิ้น

**มโนรปุรณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อุปาลิวรรคที่ ๔
ปฐมอุปาลิสูตร** มีข้อความว่า

พุทธทวณะแม่ทั้งสี่ ชื่อว่าปริยัติศีลธรรม

คงได้ยินบ่อยๆ ปริยัติ การศึกษา การเล่าเรียน

ศีลธรรม หมายความว่าธรรมที่สงบ โดยสูงสุดคือพระนิพพาน เพราะฉะนั้น พุทธทวณะ (คำสอนของพระพุทธเจ้า) แม่ทั้งสี่ ชื่อว่าปริยัติศีลธรรม คือ เป็นธรรมที่ฟังศึกษา ซึ่งก็น่าสนใจ ฟังศึกษาเพื่ออะไร เพื่อการปฏิบัติให้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เพื่อขัดเกลากิเลส

ศีลธรรมนี้ คือ รุดงค์คุณ ๑๓ จาริตศีล วาริตศีล สมาธิ วิปัสสนา ชื่อว่าปฏิบัติศีลธรรม

คือ เป็นธรรมที่จะต้องปฏิบัติจริง ๆ

รุดงค์คุณ ๑๓ สำหรับพระภิกษุซึ่งท่านมีฉันทะ มีอหยาตัย มีคุณใหญ่ที่สามารถขัดเกลากิเลสเป็นพิเศษต่างหากจากพระวินัยบัญญัติ ซึ่งได้เคยกล่าวถึงแล้ว

จาริตศีล คือ ศีลที่ควรประพฤติปฏิบัติ สิ่งที่ดีงามทั้งหมดเป็นจาริตศีล

วาริตศีล คือ ละเว้นไม่ประพฤติสิ่งที่ไม่ควร

สมาธิ วิปัสสนา ทั้งหมดนี้ชื่อว่าปฏิบัติศีลธรรม เพราะว่าเป็นธรรมที่ต้อง
อบรม ต้องเจริญ ไม่ใช่เพียงฟังเข้าใจ

โลกุตตรธรรม ๙ ชื่อว่าอริยมรรค

คือ เป็นศีลธรรมที่ถึงการบรรลุ ไม่ใช่เพียงกำลังเดินทางอยู่ แต่บรรลุถึง
ศีลธรรมนั้น

มโนรทปฺรณี อรรถกถา ปฐมนาถสูตร นาถกรณวรรคที่ ๒ แสดง
ความหมายของคำว่า ธรรม อภิธรรม วินัย อภิวินัย มีข้อความว่า

ชื่อว่าธรรม ได้แก่ พระสุตตันตปิฎก

ชื่อว่าอภิธรรม ได้แก่ ปกรณ์ทั้ง ๗

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ได้แก่ อัมมสังคณี ๑ วิภังค์ ๑ ธาตุกถา ๑
บุคคลบัญญัติ ๑ กถาวัตถุ ๑ ยมก ๑ และคัมภีร์ปฏิฐาน ๑ คัมภีร์ทั้ง ๗ นี้
ชื่อว่าอภิธรรม

ชื่อว่าวินัย ได้แก่ วิภังค์ทั้งสอง (ภิกขุวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์)

ชื่อว่าอภิวินัย ได้แก่ ขันธกะและปริวาร

เป็นความละเอียดที่ว่าอะไรเป็นธรรม อะไรเป็นอภิธรรม อะไรเป็นวินัย
อะไรเป็นอภิวินัย

อีกนัยหนึ่ง ทั้งสุตตันตปิฎก ทั้งอภิธรรมปิฎก ชื่อว่าธรรมทั้งนั้น

ไม่แยก ทั้งพระสูตรและพระอภิธรรม คือ ทั้งสุตตันตปิฎกและอภิธรรมปิฎก
ชื่อว่าธรรมทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นพระสูตร หรือพระอภิธรรม ก็คือธรรมนั่นเอง

มรรคผล ชื่อว่าอภิธรรม

คือ สูงไปกว่านั้น ไม่ใช่เพียงศึกษา หรือเพียงอ่าน เพียงเข้าใจ แต่การอบรม
เจริญปัญญาจนถึงมรรคจิต ผลจิต ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน รู้แจ้ง
อริยสัจธรรม จึงชื่อว่าอภิธรรม

วินัยปิฎกทั้งสิ้น ชื่อว่าวินัย

การทำการระงับกิเลส ชื่อว่าอภินัย

ท่านที่ศึกษาพระวินัยจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เพียงเพื่อเข้าใจ แต่เพื่อประพฤติปฏิบัติตามวินัยนั้น ๆ เพราะฉะนั้น ขณะใดก็ตามที่ท่านผู้ฟังทำการระงับกิเลส ขณะนั้นชื่อว่าอภินัย ละเลียดจนกระทั่งสามารถรู้สภาพของจิต ขณะใดที่เป็นอกุศลที่จะทำให้เกิดกายวาจาที่ไม่ดีและระงับ ขณะนั้นชื่อว่าอภินัย

นี่คืออภินิระมจริง ๆ อภินัยจริง ๆ เมื่อประพฤติปฏิบัติ

แม้แต่ธรรมที่ลึกซึ้ง คือ ปฏิจจสมุปบาท และปัจจัยทั้งหลายที่อุปการะเกื้อหนุนให้สภาพธรรมกำลังปรากฏในขณะนี้ซึ่งเป็นสิ่งรู้ได้ยาก แต่สำหรับผู้ท้อบรมเจริญปัญญาสามารถรู้ได้

นี่คือผลของการศึกษา นี่คือผลของการฟังพระธรรม นี่คือผลของการขัดเกลา กิเลส นี่คือผลของการอบรมเจริญปัญญา ทั้งหมดไม่เป็นโมฆะเลย ที่ท่านผู้ฟังกำลังมีศรัทธาและมีการฟัง มีการพิจารณาเพื่อที่จะให้เข้าใจธรรม ทั้งหมดย่อมจะเกิดผลตามควรแก่เหตุ แม้แต่ธรรมที่ลึกซึ้งคือปฏิจจสมุปบาท และปัจจัยทั้งหลาย ก็สามารถที่จะรู้ได้ เข้าใจได้ แต่ก็ตามกำลังปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งท่านผู้ฟังพิจารณาได้เวลาที่ไดยินธรรมที่ละเอียดขึ้น สูงขึ้น ความเข้าใจของท่านผู้ฟังมีมากขึ้นแค่นั้นก็แสดงถึงการอบรมในอดีต และถ้าขณะนี้อบรมต่อไป ธรรมทั้งหลายซึ่งเคยยากก็จะเข้าใจมากขึ้น

แม้บรรดาสาวกของพระผู้มีพระภาคก็มีต่างกัน ตามกำลังของสติปัญญา ไม่ใช่ว่าทุกคนจะเหมือนกัน

ขอกล่าวถึงปัญญาของท่านพระอานนทซึ่งท่านได้อบรมเจริญมาจนกระทั่งได้เป็นพระโสดาบัน และได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยการเป็นเอตทัคคะถึง ๕ ประการ ซึ่งข้อความใน **สมังคลวิลาสินี อรรถกถา ทีฆนิกาย มหาวรรค อรรถกถา มหานิทานสูตร** มีว่า

ณ กุรุชนบท เย็นวันหนึ่งเมื่อท่านพระอานนทออกจากผลสมาบัติ

ท่านเป็นผู้ที่ได้ฌานด้วย และเป็นพระโสดาบันด้วย เพราะฉะนั้น ท่านก็
เข้าผลสมาบัติโดยโสดาปัตติผลจิตเกิดตลอดเวลาที่ท่านปรารภนา ขณะนั้นมีนิพพาน
เป็นอารมณ์ด้วยโสดาปัตติผลจิตเป็นผลสมาบัติ

เมื่อท่านออกจากผลสมาบัติแล้ว ท่านได้พิจารณาปัจจุสมุปปาท

คิดดู ผู้ที่มีปัญญาน้อยซึ่งไม่ใช่ปัญญาอย่างท่านพระอานนท์ ก็ฟังเรื่อง
ของปัจจุสมุปปาท และใคร่ครวญพิจารณาตามกำลังสติปัญญาของแต่ละบุคคล
แต่สำหรับท่านพระอานนท์ เวลาท่านพิจารณาปัจจุสมุปปาท ท่านออกจาก
ผลสมาบัติแล้วจึงได้พิจารณาปัจจุสมุปปาท

เมื่อท่านพิจารณาปัจจุสมุปปาทแล้ว ตอนเย็นท่านได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
เพื่อทูลถามปัญหา

แม้ท่านเป็นพุทธอุปัฏฐาก ท่านจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเมื่อไรก็ได้ วันละกี่ครั้ง
ก็ได้ แต่ข้อความในอรรถกถาก็แสดงว่า ปกติเมื่อไม่มีเหตุ ท่านก็ไม่ไปเฝ้า แต่เมื่อ
มีเหตุ คือ การจะได้กราบทูลเรื่องปัจจุสมุปปาท ท่านก็ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

จะเห็นได้ว่า อะไร ๆ ที่ว่ายาก คิดว่าเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อได้อบรมเจริญ
ปัญญาแล้วย่อมเป็นไปได้ เช่น ปัญญาของท่านพระอานนท์ แม้ปัจจุสมุปปาท
จะเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง เพราะว่าเป็นเรื่องของสภาพธรรมในขณะนี้ซึ่งอาศัยกันและกัน
เกิดขึ้นโดยละเอียดชั่วขณะที่เห็น ขณะที่ได้ยิน แต่ละขณะที่เกิดดับสืบ ๆ ต่อกัน
มีปัจจัยแต่ละอย่าง ซึ่งผู้ที่จะรู้แจ้งถึงปัจจัยนั้น ๆ ได้ ต้องเป็นผู้มีปัญญาที่ลึกซึ้ง

แม้ปัจจุสมุปปาทซึ่งลึกซึ้ง ก็ปรากฏว่าเป็นของง่ายแก่ท่านพระอานนท์
ด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ ด้วยการถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยในชาติก่อน ๑ ด้วยการอยู่ใน
สำนักพระบรมศาสดา ๑ ด้วยความเป็นพระโสดาบัน ๑ ด้วยความเป็นพหูสูต ๑

ข้อความต่อไปมีว่า

สำหรับท่านพระอานนท์นั้น นามรูปย่อมปรากฏแก่ท่านผู้เป็นพหูสูต ดุจเพียง
และตั้งย่อมปรากฏเมื่อดวงประทีปส่องสว่างในห้องนอนประมาณ ๔ ศอก

ห้องนอน ๔ ศอก และมีไฟ ในนั้นมีของใหญ่ คือ เตียงตั้ง ก็ปรากฏได้ชัด เพราะฉะนั้น ปฏิจจสมุปบาทจึงปรากฏกับท่าน ดุจเตียงตั้งย่อมปรากฏเมื่อ ดวงประทีปส่องสว่างในห้องนอนประมาณ ๔ ศอก ซึ่งปัญญาของท่านพระอานนทนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับคนธรรมดาที่จะเข้าใจปฏิจจสมุปบาท ก็มีอุปมาว่า

นักมวยปล้ำสูงใหญ่ ผู้สัมผัสกับอาหารรสดีตลอด ๖ เดือน ออกกำลังยก หินใหญ่อยู่เป็นประจำ ใครอื่นผู้ไม่มีกำลังและไม่ได้ฝึกหัด ยกย่อมไม่สามารถ ยกหินของนักมวยปล้ำนั้นได้ แต่สำหรับนักมวยปล้ำนั้น ย่อมยกหิน ๒ แผ่นนั้น ข้างละมือ และเหวี่ยงไปดุจของเล่นฉะนั้น

หินของนักมวยปล้ำเป็นของเบาแก่นักมวยปล้ำ ไม่เบาแก่คนพวกอื่น จริงอยู่ ท่านพระอานนทถึงพร้อมแล้วด้วยอภินิหารตลอดแสนกัป ดุจนักมวยปล้ำผู้สัมผัสกับ รสอาหารที่ดีตลอด ๖ เดือน หินของนักมวยปล้ำเป็นของเบา เพราะนักมวยปล้ำ มีกำลังมากฉันใด ปฏิจจสมุปบาทเป็นของง่าย เพราะท่านพระอานนทเถระเป็นผู้มีปัญญามากฉันนั้น ไม่ควรกล่าวว่า ปฏิจจสมุปบาทง่ายแก่คนเหล่าอื่นด้วย

ธรรมเป็นสิ่งที่ลึกซึ้งมาก เมื่อท่านพระอานนทกราบทูลพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ พระองค์ก็ตรัสให้ท่านพระอานนทละความเห็นที่ว่า ปฏิจจสมุปบาทเป็นของง่าย เพราะว่าเป็นของง่ายสำหรับผู้ที่มีปัญญาสะสมมาแล้วเช่นท่านพระอานนท แต่ไม่ เป็นของง่ายสำหรับบุคคลซึ่งไม่ได้สะสมปัญญา มาพอที่จะเทียบเท่าปัญญาของ ท่านพระอานนทได้

๑๙๒๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๓

ถ. ข้อความที่แสดงว่าท่านพระอานนท์ออกจากผลสมาบัติ และทรงพิจารณาถึงปัจจุสมุปปาท ในขณะที่พิจารณาปัจจุสมุปปาท หมายถึงประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นหรือเปล่า

ส. นามธรรมและรูปธรรมปรากฏกับท่านเหมือนแสงสว่างในห้อง ๔ คอก ซึ่งมีเตียงและตั้งปรากฏ

ถ. แต่ทำไมท่านเข้าใจว่า บุคคลอื่นซึ่งไม่ได้สะสมมาเหมือนท่านจะเข้าใจได้เหมือนท่าน

ส. ท่านไม่ได้เข้าใจอย่างนั้น ท่านเพียงแต่บอกว่า ปฏิจุสมุปปาทตื่นแก่ท่าน

ถ. ตื่นแก่ท่าน แต่ไม่ได้คิดว่า บุคคลอื่นก็ควรจะพิจารณาได้อย่างท่าน

ส. ท่านไม่ได้กล่าวอย่างนั้น แต่พระผู้มีพระภาคเห็นว่า ปฏิจุสมุปปาทเป็นเรื่องที่ละเอียดลึกซึ้งมาก เฉพาะสำหรับผู้ที่มีปัญญามากเท่านั้นที่จะเป็นของตื่น ไม่ใช่สำหรับบุคคลทั่วไป ไม่ให้ท่านแสดงความเห็นอย่างนี้ ซึ่งจะทำให้คนอื่นเข้าใจว่า ปฏิจุสมุปปาทตื่น

ถ. แต่ท่านเข้าใจถูกในขณะที่พิจารณาปัจจุสมุปปาท

ส. ท่านเข้าใจ และเพราะความเข้าใจของท่านอย่างมากท่านจึงเห็นว่า ปฏิจุสมุปปาทตื่นแก่ท่าน เมื่อเห็นว่าตื่นแก่ท่าน ท่านก็กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ปฏิจุสมุปปาทตื่น

และพระผู้มีพระภาคใคร่ที่จะให้ท่านพระอานนท์จะความเห็นนี้ เพราะคนอื่นอาจจะเห็นอย่างท่านพระอานนท์ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เนื่องจากบุคคลอื่นไม่ได้สะสมปัญญาเท่าท่านพระอานนท์

ถ. แสดงว่าพระผู้มีพระภาคกลัวคนอื่นจะเข้าใจว่า ปฏิจจนุปบาทนั้นตื่น
จึงตรัสว่า ไม่ตื่นอย่างที่พระอานนทคิด ฉะนั้น ขนาดพระอานนทที่มีความสามารถมาก
แต่ปฏิจจนุปบาทนั้นพระพุทธเจ้ายังทรงพิจารณาได้ละเอียดอ่อนกว่านั้นอีก

สุ. แน่นนอน ตามระดับขั้น

ถ. ข้อสงสัยของผมเกี่ยวกับการศึกษาธรรม คือ การเรียนปริยัติ เรียกว่า
ปริยัติศีลธรรม การศึกษาธรรม ยิ่งศึกษาได้มากเท่าไรก็ยิ่งมีประโยชน์มากเท่านั้น
ศึกษาได้ละเอียดลึกซึ้งมากจนจบพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาก็ยิ่งดี ยิ่งมีประโยชน์
แต่การศึกษารวมในแง่ปฏิบัติ ศึกษาละเอียดแค่ไหนจึงเพียงพอที่จะเป็นข้อประพฤติ
ปฏิบัติได้ มีขอบเขตอะไรหรือเปล่า

สุ. แต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ข้อสำคัญที่สุด คือ ความเข้าใจ ขณะที่
กำลังฟัง ธรรมกำลังปรากฏให้เข้าใจ ถ้าผู้นั้นสามารถฟังและเข้าใจธรรมที่กำลังปรากฏ
ขณะนั้นก็ไม่จำเป็นต้องกำหนดว่า ต้องไปฟังพระสูตรเท่าไร หรือพระอภิธรรมเท่าไร

ถ. พระสาวกในอดีตที่เราได้ทราบประวัติของท่าน อย่างท่านพระอัญญา-
โกณฑัญญะก็ดี ท่านพระสารีบุตรก็ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านพระพาหิยะ
ท่านฟังแค่ ๒ – ๓ ประโยค ท่านก็บรรลุ แต่การบรรลุของท่านคงไม่ใช่ท่านรู้แค่นั้น
ท่านต้องรู้มากท่านจึงได้บรรลุ ถ้าไม่รู้มากคงไม่บรรลุ แม้ข้อความที่ท่านฟังนั้นจะสั้น
แต่ท่านคงรู้มาก

สำหรับเราปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะการศึกษาปริยัติก็ยังนับว่าน้อย แม้บางท่าน
อาจจะศึกษามา ๑๐ ปี ๒๐ ปี ก็ยังนับว่าน้อยอยู่ ในแง่ปฏิบัติ เราจะศึกษาธรรมโดย
มุ่งเอาความเข้าใจเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งรายละเอียด การศึกษาในแง่ปฏิบัติโดยมุ่งเอา
ความเข้าใจเป็นหลัก โดยไม่จำแนก เช่น จิตมี ๘๙ ดวงที่ ๑ ๒ ... ๘๙ ว่าอย่างไร
เจตสิกมี ๕๒ ๑ ถึง ๕๒ ว่าอย่างไร รูปมี ๒๘ ๑ ถึง ๒๘ ว่าอย่างไร ไม่ได้จำแนก
ละเอียดแต่ละจิต แต่ละเจตสิก แต่ละรูปเป็นอย่างไร มุ่งเอาความเข้าใจเป็นใหญ่
อย่างนี้จะเป็นแนวทางได้หรือเปล่า

ส. ความเข้าใจ ไม่พอ ต้องเป็นพหูสูตจริง ๆ เพราะว่าพญานาคที่ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระพาหิยะว่า จงละการยึดถือเห็นและสิ่งที่ปรากฏเป็นต้น แต่ละทวาร ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพียงเท่านั้นท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ต้องมีปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาจะละได้อย่างไร อยู่ดี ๆ บอกให้ละ คนนั้นก็ละ เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ การที่จะละ ถ้าปราศจากความรู้ความเข้าใจแล้ว ละไม่ได้แน่

เพราะฉะนั้น ความรู้ความเข้าใจที่จะละเห็นที่กำลังเห็นในขณะนี้ รู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของเรา และสิ่งที่ ปรากฏทางตาก็เป็นเพียงสิ่งที่กำลังปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาทเท่านั้น ความรู้อย่างนี้ มี ทุกคนมีความรู้อย่างนี้เต็ม แต่ไม่พอที่จะละ เพราะในขณะที่กำลัง เห็นยังไม่คลายการที่จะยึดถือว่าเป็นคน หรือเป็นวัตถุ หรือเป็นสิ่งต่าง ๆ แม้จะรู้โดยขั้นการฟังว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา แต่เวลาที่เห็นจะให้ละ ว่า ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ยังละไม่ได้ เพราะว่าเป็น จิรกาลภาวนาที่ต้องอาศัยการฟังแล้วไม่หลงลืม และสติระลึก จนกว่าจะค่อย ๆ รู้ ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม

แต่เท่านั้นก็ยังไม่ละ เพราะกว่าจะประจักษ์แจ้งลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนของ นามธรรมและรูปธรรมต้องเป็นวิปัสสนาญาณขั้นต้นคือตรุณวิปัสสนา เพื่อให้ ตรุณวิปัสสนานั้นเป็นธรรมที่จะพิจารณานามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏต่อไปอีก จนกว่าจะประจักษ์แจ้งไตรลักษณ์ สภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ ของนามธรรมและ รูปธรรมในขณะนี้

สำหรับท่านพระพาหิยะไม่ใช่ว่าฟังแล้วละเฉย ๆ แต่ขณะนั้นต้องเป็น วิปัสสนาญาณ จากความเป็นปุถุชนถึงความเป็นพระอรหันต์ โดยผ่าน ไสตาปัตติมรรคจิต ไสตาปัตติผลจิต ประจักษ์ลักษณะของพระนิพพานเป็นอารมณ์ ดับกิเลสเป็นพระโสดาบัน หลังจากนั้นเมื่อภวังคจิตคั่นแล้ว ก็มีปัจจุเวกชนวิถี พิจารณากิเลสที่ดับ กิเลสที่เหลือ พิจารณามรรคจิต ผลจิต พิจารณาลักษณะของ

นิพพาน และประจักษ์แจ้งลักษณะของพระนิพพาน รู้แจ้งอริยสัจจธรรม เป็นพระสกทาคามี ต่อไปก็โดยนัยเดียวกัน เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์

จะต้องมีการประจักษ์การเกิดดับ ต้องเป็นปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณ ไม่ใช่ปัญญาที่เพียงฟังมาหลาย ๆ ชาติ และได้ยินว่าละ กิเลส ไม่ใช่ออย่างนั้น สภาพธรรมเกิดดับเร็วมาก เพราะฉะนั้น ในช่วงขณะแต่ละท่านสามารถบรรลุเป็น พระโสดาบัน หรืออย่างท่านพระพาหิยะ คือ สามารถถึงความ เป็นพระอรหันต์ได้ แล้วแต่ว่าใครจะบรรลุเมื่อไร ต่างกันอย่างไร อย่างท่านพระอานนท์ ท่านเป็น พระโสดาบัน ๒๕ ปี กว่าที่จะได้เป็นพระอรหันต์

ถ. ในระหว่าง ๒๕ ปี ท่านคงไม่ได้ปรนนิบัติพระพุทธรูปอย่างเดียว ท่านต้องเจริญสติปัฏฐานอยู่ตลอด

สุ. เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ผู้ที่เข้าใจหนทางเจริญมรรคมรรคมีองค์ ๘ ทุกท่านจะซาบซึ้งในความหมายของคำว่า เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพราะว่า เป็นปกติจริง ๆ ถ้าผิดปกติ ผิดทันที

ถ. การศึกษาธรรมในแง่ปฏิบัติที่ว่า ต้องศึกษาทางทวารทั้ง ๖ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะต้องมึสติระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่มีความสงสัยในสภาพธรรม ที่ปรากฏทางทวารทั้ง ๖ นี้ การศึกษาอย่างนี้ ถ้าหากศึกษาได้ตามทั้ง ๖ ทวารนี้ จะเพียงพอหรือเปล่า

สุ. บังคับสติไม่ได้ ทุกวันนี้ ขณะนี้ทุกคนพิสูจน์ได้เลยว่า บังคับสติไม่ได้ แล้วแต่สติจะเกิดหรือไม่เกิด ถ้าสติเกิดก็เป็นของธรรมดา สบาย คือ ไม่ได้เดือดร้อนใจ เพราะขณะนี้ทางตากำลังเห็น สติก็รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพรู้ เข้าใจในลักษณะของ สภาพรู้โดยถ่องแท้ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

แต่เมื่อยังไม่เข้าใจ ฟัง รู้ว่าเป็นธาตุรู้ เป็นนามธรรม แต่กำลังเห็น ยังไม่เคย ที่จะระลึกได้เลยว่า ลักษณะของธาตุรู้ที่นั่นกำลังเห็น ขณะที่กำลังเห็นนี้เป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง ถ้ายังไม่มีการที่จะเข้าใจอย่างนี้ การละคลายก็เป็นไปไม่ได้เลย

ถ. การน้อมระลึกวัตรธรรมที่ได้ฟังแล้ว ที่จะให้รู้ในข้อปฏิบัติจริง ๆ อย่างทางตา ฟังอาจารย์บรรยายมาเป็นสิบ ๆ ปีแล้วว่า ทางตามีสิ่งที่ปรากฏทางตา กับสภาพเห็น อาการเห็น มี ๒ อย่าง ทั้ง ๆ ที่ได้ฟังมาอย่างนี้บ่อย ๆ เนือง ๆ ก็ยังไม่สามารถน้อมระลึกรู้ได้ เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่สามารถน้อมเอาธรรมที่ปรากฏทางตา น้อมระลึกรู้ได้ ก็แปลว่ายังปฏิบัติอะไรไม่ได้

สจ. ฟังต่อไป อบรมต่อไป

ถ. ฟังแล้วอย่างหนึ่ง เวลาปฏิบัติยังสับสน คือ ยังมีความสงสัยอยู่ ตลอดเวลาว่าใช่หรือเปล่า ความเข้าใจที่แน่นอนมันคงยังไม่มี ยังสับสนอยู่

สจ. ความสงสัยนี้จะหมดหรือจะละลายได้ไหม

ถ. ละได้

สจ. แต่ต้องใช้เวลานานหน่อย ไม่ใช่ละได้เดี๋ยวนี้อยากจะละ

ถ. อีกอย่างหนึ่ง การปฏิบัติธรรม การรู้ธรรม ผมเข้าใจว่าจะต้องรู้มาก หน่อย ๆ ละกิเลสไม่ได้ และเวลารู้ ขณะปฏิบัติ สติระลึกได้แล้ว สติสามารถระลึกถึง ภาวังคจิตได้ไหม

สจ. ได้ เวลานี้ท่านผู้ฟังก็พิจารณาดูได้ว่า มีเห็น มีได้ยิน และ ได้ยินทีละคำด้วย ทีละ ๒ คำได้ไหม

ถ. ไม่ได้

สจ. มีช่องว่างคันไ้ม

ถ. มี

สจ. ช่องว่างนั้นคืออะไร

ถ. คือ ภาวังค

สจ. ก็คือภาวังคจิต

ถ. แต่ไม่ได้ปรากฏ แค่สันนิษฐาน

สจ. เวลานี้ก็รู้ว่า มีช่องว่าง

ถ. มีจริง ๆ หรือเปล่า

ส. แนนอน ไม่เป็นที่สงสัยเลย สภาพธรรมเหมือนปกติ แต่ปัญญาเท่านั้นที่สามารถแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. สิ่งที่เขาได้ คือ ปัญญา ธรรมมีอยู่แล้ว

ส. ต้องอบรมเจริญปัญญา

ถ. นอกจากภวังคจิตแล้ว จิตทั้ง ๘๙ ดวง มีหน้าที่ ๑๔ กิจ

ส. ๘๙ สำหรับใคร ไม่ใช่สำหรับทุกคน

ถ. เอารวม ๆ แต่สำหรับปุถุชนไม่ถึง ๕๔ แม้กามาวจรจิตจะมี ๕๔ แต่ของปุถุชนจริง ๆ ก็ไม่ถึง หน้าที่ของจิตทั้ง ๑๔ กิจ ภวังคจิตรู้ได้ สัมปฏิจฉันทนจิต สันตிரณจิต เรามีโอกาสที่จะรู้ใหม่ในขณะปฏิบัติ

ส. รู้สึกว่า ท่านผู้ฟังอยากจะทราบมากเลย และคำถามต่อไปคงจะเป็นว่า ในจิตขณะหนึ่งมีเจตสิกประกอบเท่าไร เราจะรู้ได้ไหม

ถ. ก็คร่าว ๆ

ส. พิสูจน์ด้วยตัวเอง

ถ. ผมเข้าใจว่า ถ้าปัญญาเกิด แม้ไม่ประจักษ์แต่ก็มีเหตุผลสมควรที่จะรู้ได้

ส. วิปัสสนาญาณมีกี่ขั้น

ถ. มีตั้ง ๑๖

ส. อย่างลึ้ม ๑๖ แสดงถึงระดับที่ต่างกันของขั้นที่ ๑ ตลอดไปจนถึงขั้นที่ ๑๖ สำหรับนามรูปปริจเฉทญาณ เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่ประจักษ์ลักษณะที่แยกขาดจากกันของนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น และวิปัสสนาญาณขั้นสูงขึ้น ๆ ก็ตามระดับขั้นของปัญญา

สำหรับการที่ปฏิเสธสมุปบาทแม้ลึกซึ้งก็ปรากฏว่าเป็นของง่ายแก่ท่านพระอานนทด้วยเหตุ ๔ ประการ เหตุที่ ๑ คือ การถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยในชาติก่อนอย่างที่คุณนิภัทรถามเมื่อกี้ ก็เป็นเรื่องที่ชาตินี้จะเป็นชาติก่อนของชาติหน้า และชาติหน้าเมื่อหมดสิ้นไปก็เป็นชาติก่อนของชาติโน้น เพราะฉะนั้น แต่ละชาติ ก็คือการ

อบรมสะสมอุปนิสัยในแต่ละชาติ เพื่อการรู้ลักษณะของสภาพธรรม จะขาดปัจจัยนี้คือการถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยในชาติก่อนไม่ได้

ถ. จากการสนทนาธรรมเมื่อวานนี้ มีผู้หนึ่งถามว่า การเรียนการศึกษา อภิธรรมมีจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นั้น ไม่เรียนไม่ได้หรือ ยุ่งมาก ต้องจำ เป็นบาลี

ส. ไม่มีใครบังคับ

ถ. ไม่บังคับ คำนี้สำคัญมาก แสดงว่าไม่จำเป็น ใช่ไหม

ส. ไม่ใช่อย่างนั้น บังคับคนที่ไม่อยากเรียนให้เรียนไม่ได้ บังคับคนที่ ไม่อยากฟังให้ฟังไม่ได้ แต่ขอให้คิดอย่างนี้ว่า ทุกคนมีกิเลส และไม่รู้ตัวตัวเอง มีกิเลสก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการฟังพระธรรม ประการแรกที่สุด คือ รู้จักตัวเองว่ามีกิเลส นี่เป็นคุณประโยชน์มหาศาล เพราะ บางคนเข้าใจว่าตัวเองไม่มีกิเลส จึงไม่ปฏิบัติหนทางที่จะละกิเลส แต่เมื่อรู้ตัวตัวเอง มีกิเลส ยังอยากจะมีกิเลสต่อไปไหม ก็ขึ้นอยู่กับปัญญาของแต่ละท่าน

และทั้ง ๆ ที่รู้ว่ามีกิเลสไม่ดี ความทุกข์ทั้งหมดเกิดจากกิเลส ไม่ได้เกิดจาก โสภณธรรมเลย ความไม่อดทนก็เป็นอกุศลธรรม เมื่อมีความไม่อดทนก็เป็นทุกข์ เป็นกิเลส จึงทำให้เป็นทุกข์ แม้เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ก็ยังไม่สามารถหมดกิเลสได้

ผู้ที่บอกว่า จะไม่ศึกษาเรื่องจิต เพราะวุ่นวายเกินไป ก็ไม่มีโอกาสที่จะละคลาย การยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เพราะสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาละเอียดมาก และยิ่งรู้เรื่องของจิตอย่างละเอียด รู้เรื่องของเจตสิกอย่างละเอียด รู้เรื่องของรูป อย่างละเอียด จะทำให้ปัญญาถึงความสมบูรณ์ที่จะเห็นว่า ธรรมทั้งหมดที่ไม่ใช่ตัวตนนั้น เพราะเป็นธรรมแต่ละอย่างทีละเอียดมาก ยิ่งเข้าใจความละเอียด ก็ยิ่งเห็นความเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษามากเป็นพหูสูต ขณะที่สติเกิดระลึกลักษณะของ สภาพธรรม ปัญญาจากการฟัง จากการไตร่ตรอง จากการเข้าใจธรรมโดยละเอียด จะทำให้สามารถละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ แต่คนที่ฟังน้อย และบอกว่าเรื่องจิตยุ่งยาก เรื่องเจตสิกมากเกินไป เรื่องรูปก็ยาก

จะละกิเลสได้อย่างไร แม้รู้อยู่ว่า ทางตาเป็นแต่เพียงนามธรรมกับรูปธรรม เข้าใจเท่านั้น
ละกิเลสไม่ได้

ถ. ใช่ แน่นนอน

ส. เพราะฉะนั้น ที่บอกว่า ไม่ได้บังคับ ไม่ได้หมายความว่า ไม่จำเป็น
แต่หมายความว่า ถ้าคนนั้นไม่สนใจที่จะศึกษา ใครก็บังคับให้คนนั้นศึกษาไม่ได้
แต่เขาไม่มีหนทางที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. ผมเข้าใจ สำหรับตัวผมเอง อย่างที่อาจารย์ได้พูดเรื่องสติปัฏฐาน
เรื่องจิต สำหรับตัวผมเอง ตอนแรกก็ไม่อยากเรียนเหมือนกัน ไม่สนใจ เพราะว่า
เป็นเรื่องยาก และเป็นเรื่องที่เราไม่คุ้นเคยเลยตั้งแต่เกิดมา ยังมีโสมนัสสสหนคตัง
มีทิวฐิตตสัมปยุตต์ ทิวฐิตตวิปยุตต์ อสังขาริก สสังขาริก ผมก็ไม่สนใจ แต่เมื่อ
ฟังอาจารย์พูดเรื่องสติปัฏฐานว่า สภาพธรรมเป็นอย่างไร และรายละเอียดลงไปอีกว่า
ที่เป็นนามธรรมคือสภาพรู้ สภาพรู้มีจิตที่แยกออกไป ทำให้เราอยากเข้าใจตามไปอีก ๆ
จุใจเข้ามา ก็เรียนตามไปเรื่อย ๆ แต่ก็ยังไม่ได้แตกฉานอะไร อยากจะรู้ อยากจะ
เข้าใจ ก็เรียนไปเอง ยิ่งฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐานเข้าใจมากขึ้น ยิ่งอยากจะศึกษาให้
ลึกซึ้งเข้าไป ตามเข้าไปเรื่อย ๆ อย่างนี้จะเป็นหนทางที่ถูกต้องไหม

ส. เป็นหนทางที่ถูกต้อง คือ ต้องฟังพระธรรม และเข้าใจเรื่องลักษณะของ
สภาพธรรมเพิ่มขึ้น

ถ. และไม่ใช่จะตัดอะไรไป อย่างเมื่อก่อนนี้ผู้นั้นก็พูดว่า กามาวจรจิต
สำคัญ อยากจะรู้ อยากจะละกิเลสก็เรียน แต่รูปาวจรจิตไม่เกี่ยวกับเราตัดออกไป
อรูปาวจรจิตไม่เกี่ยวกับเราตัดออกไป แต่คำตอบคือตัดไม่ได้ ต้องมีการเปรียบเทียบ
ข้อแตกต่างของจิตต่าง ๆ เหล่านั้น ถึงแม้ยังไม่รู้ลึกในอรูปาวจรจิตหรืออรูปาวจรจิต
ก็จริง จะไปกันขอบเขตว่าเท่านั้นพอเท่านั้นพอไม่ได้ ผมรู้สึกอย่างนั้น ตั้งแต่ฟัง
อาจารย์มา มีความรู้สึกอย่างนั้น

๑๙๒๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๓

ส. เวลาที่ศึกษามาก และรู้ว่าสติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏและเข้าใจตรงตามที่ได้ศึกษา นั่นคือประโยชน์สูงสุด เพราะบางคนอาจจะติดปริยัติ ศึกษาเพื่อสอบ หรือศึกษาเพื่อจะได้ลัทธิสมถะ ทำให้เป็นผู้มีปฏิภาณ ความหลักแหลม แต่นั่นไม่ใช่จุดประสงค์ ไม่ว่าจะฟังเรื่องของจิต ให้ทราบว่าขณะนี้จิตอยู่ที่ไหน นี่คือประโยชน์ และตามธรรมดาที่มีจิตที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส คิดนึก เท่านั้นเอง ๖ ทาง

เพราะฉะนั้น ถ้าสติระลึกลักษณะของจิตที่กำลังปรากฏ จะเห็นว่าการเข้าใจค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย เพราะฉะนั้น ในชาติหนึ่ง ๆ ไม่พอ เพียงแต่ได้ยินได้ฟังว่า เห็นเป็นนามธรรม สิ่งปรากฏเป็นรูปธรรม ถ้าฟังเพียงอย่างนี้ ตลอดชีวิตวันละ ๗-๘ ชั่วโมง ก็ไม่พอ หรือเมื่อศึกษาเรื่องของจิตหลายประเภท เรื่องของเจตสิก เรื่องของรูป เรื่องของปัจจัย เรื่องของวิถิจิตตวาระต่าง ๆ แล้ว ก็ยังไม่พอ เพราะว่าเป็นเรื่องที่จะต้องค่อย ๆ อบรมจนกว่าจะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา เช่น ท่านพระอานนท์ ที่ว่าท่านถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยในชาติก่อน ข้อความในอรรถกถามีว่า

จากนี้ไปแสนกับ

อดทนพอไหม คิดดู และท่านผู้ฟัง ฟังเรื่องนามธรรมและรูปธรรมแล้ว ก็อยากจะหมดกิเลส แต่สำหรับผู้ที่มีปัญญาจริง ๆ ท่านเข้าใจว่ากิเลสหมดไม่ได้ง่าย ๆ ต้องอาศัยการอบรมการเจริญนานมากทีเดียว และสำหรับท่านพระอานนท์ จากนี้ไปแสนกับ

ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ พระองค์มีท่านสุมนเถระเป็นอุปัฏฐาก สมัยนั้นท่านพระอานนท์เกิดเป็นสุมนราชกุมาร เป็นน้องของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า ปทุมุตตระนั่นเอง

เมื่อสุมนราชกุมารเสด็จไปปราบโจรชายแดนจนสงบ ได้ปรึกษากับอำมาตย์ว่าจะขออะไรจากพระราชบิดา อำมาตย์บางท่านเสนอให้ขอสมบัติต่าง ๆ แต่มีอำมาตย์พวกหนึ่งกล่าวว่า สมบัติทั้งหลายนำไปไม่ได้ นอกจากบุญกุศล เพราะฉะนั้น ควรที่จะขอบำรุงพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ตลอดเวลา ๓ เดือน

พระสุมนราชกุมารได้ตรัสกับโอรสและพระชายาว่า ธรรมดาพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้หนักในธรรม ไม่เพ่งอามิส เพราะฉะนั้น เราจะนุ่งห่มผ้าสาฎก ๒ ผืน สมทานศีล และอยู่ที่พระวิหารที่พระองค์สร้างให้เป็นที่พักของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระปทุมุตตระ ตลอด ๓ เดือน แล้วรับสั่งให้ท่านเหล่านั้นถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์หนึ่งแสนรูป ตลอด ๓ เดือน

ระหว่างนั้นสุมนราชกุมารเห็นข้อวัตรปฏิบัติของท่านพระสุมนเถระที่กระทำอุปัฏฐากแก่พระพุทธเจ้าพระปทุมุตตระ จึงปรารถนาตำแหน่งอุปัฏฐากนั้น

ไม่ใช่ทุกคนจะได้ ต้องเป็นผู้ที่ได้กระทำบุญไว้ หรือตั้งความปรารถนาไว้ก่อน

เมื่อใกล้ถึงวันปวารณา สุมนราชกุมารเสด็จเข้าไปสู่บ้าน ทรงบริจาคทานใหญ่ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ ทรงตั้งไตรจีวรไว้ ณ ที่ใกล้เท้าของภิกษุหนึ่งแสนรูป ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคพระปทุมุตตระแล้วกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุญอันใดที่ข้าพระองค์กระทำแล้ว จำเดิมแต่การสร้างพระวิหารอันมีในที่ระหว่างโยชนหนึ่ง ๆ ในหนทางบุญอันนั้น ข้าพระองค์มิได้ปรารถนาสวรรค์สมบัติ มารสมบัติ และพรหมสมบัติ แต่ปรารถนาความเป็นอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าจึงได้กระทำ

พระพุทธเจ้าปทุมุตตระทรงตรวจและทรงทราบว่ ในอนาคตในกัปที่แสนจากนี้ไป พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าโคตมะจักทรงอุบัติ และพระสุมนราชกุมารนี้จักได้เป็นพระพุทธรูปอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เป็นอย่างไร หนึ่งแสนกัปจากนั้น

และในชาติสุดท้าย ท่านได้เกิดเป็นโอรสของเจ้าอมิตตทนะศาภะ และท่านได้เป็นเอตทัคคะเลิศกว่าบรรดาภิกษุสาวกทั้งหลายถึง ๕ สถาน คือ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพหูสูต เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีสติ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีคตติ ผู้มีจิตติ ผู้อุปัฏฐาก

เพราะฉะนั้น ในระหว่างนั้นไม่ใช่ท่านไม่ได้ยินได้ฟังเรื่องนามธรรมและรูปธรรมจากพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ แต่แม้กระนั้นท่านก็ทราบ ว่ากว่าจะได้ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมจนกระทั่งดับกิเลสได้ ต้องอาศัยกาลเวลานานมาก

จะเห็นได้ว่า การเป็นผู้ที่อดทนอบรมเจริญบารมีทั้งหลาย ย่อมถึงการสิ้นสุดไม่เป็นโมฆะ ต้องมีผลบริบูรณ์สุกงอมของการที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาติหนึ่ง เช่น บารมีทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งบรรลุถึงความสมบูรณ์สุกงอมที่ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ ที่พุทธคยา ซึ่งพุทธบริษัทผู้มีจิตศรัทธาทั้งหลายก็ใคร่ที่จะได้นมัสการสังเวชนียสถานซึ่งเป็นสถานที่ที่สำคัญที่สุดในสังสารวัฏ

และเมื่อได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน และพุทธสถานต่าง ๆ นั้น ก็ควรที่จะมีโยนิโสมนสิการพิจารณาธรรมทั้งหลายด้วย แต่ก่อนที่จะถึงการมนสิการเมื่อได้ไปนมัสการสังเวชนียสถานและพุทธสถานต่าง ๆ ขอกล่าวถึงความอดทนในชาติต่าง ๆ ของพระสาวก เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาเห็นว่า แม้แต่ในเรื่องธรรมดา ๆ ในชีวิตประจำวัน ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทน

ขอกล่าวถึงข้อความใน **อรรถกถา กัสสปมันทียชาดกที่ ๒**

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน พระองค์ทรงปรารภภิกษุกลุ่มหนึ่ง จึงได้ตรัสพระธรรมเทศนา มีคำเริ่มต้นว่า อปี กัสสป มนุฑิย ดังนี้ ได้ยินว่า ในพระนครสาวัตถี มีกุลบุตรผู้หนึ่งเห็นโทษในกามทั้งหลาย จึงบวชในสำนักพระผู้มีพระภาค ซึ่งไม่นานท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

ต่อมาเมื่อมารดาของท่านสิ้นชีวิตลง ภิกษุนั้นจึงให้บิดาและน้องชายบวช และให้อยู่ในพระวิหารเชตวัน ในวันใกล้พรรษา ภิกษุทั้ง ๓ รูปได้ไปจำพรรษาอยู่ที่ อาวาสที่หมู่บ้านหนึ่งที่มีปัจจัยหาง่ายสะดวก เมื่อออกพรรษาแล้วจะกลับไปยัง พระวิหารเชตวันตามเดิม ภิกษุหนุ่มได้สั่งสามเณรผู้น้อง ให้ภิกษุผู้เป็นพระแก่พักก่อน แล้วค่อยพามา ส่วนตัวท่านจะล่องหน้าไปจัดเตรียมที่พักที่พระวิหารเชตวันก่อน

พระเถระแก่ค่อย ๆ เดินมา สามเณรก็ทำราวกับว่า เอาศีรษะจรนพระเถระแก่อ ยู่บ่อย ๆ ให้เดินไป ๆ พระเถระก็หวนกลับไปตั้งต้นเดินใหม่ เป็นอย่างนี้จน พระอาทิตย์ตก กว่าจะไปถึงพระเชตวันก็มีดแล้ว

ภิกษุหนุ่มผู้พี่ค่อยอยู่จนค่ำ ได้ถือคบเพลิงไปคอยรับ เมื่อถามถึงเหตุที่มาช้า ภิกษุแก่ผู้เป็นบิดาก็ได้เล่าให้ฟัง วันนั้นภิกษุหนุ่มรูปนั้นไม่ได้อุปัฏฐากพระผู้มีพระภาค วันรุ่งขึ้นเมื่อภิกษุนั้นได้ไปยังที่อุปัฏฐาก เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ภิกษุนั้นมาถึงเมื่อวันก่อน แต่ไม่ได้มากระทำพุทธอุปัฏฐากเพราะเหตุนี้ พระองค์จึง ทรงติเตียนภิกษุแก่ และตรัสแล้วว่า แม้ในชาติก่อน ๆ ภิกษุแก่นั้นก็ได้ทำอย่างนั้น

ท่านผู้ฟังมีความเห็นอย่างไร ใครถูกติ ไม่ใช่สามเณรที่เป็นลูกคนเล็ก แต่ภิกษุแก่ผู้เป็นบิดาถูกติ คิดดู ความอดทนควรจะเป็นของใคร

โดยสมัยนั้น (คือ สมัยก่อน ในชาติก่อน ๆ โน้น) พระผู้มีพระภาคทรงเป็น พระโพธิสัตว์ บวชเป็นฤๅษีในหิมวันตประเทศ ภิกษุแก่รูปนั้นในชาตินั้นได้เป็นบิดา ของพระโพธิสัตว์ และมีพฤติกรรมคล้ายกับชาตินี้ คือ ในฤดูฝนก็ออกจาก หิมวันตประเทศไปสู่ชายแดนเมือง และกลับไปสู่หิมวันตประเทศเมื่อมีผลไม้บริบูรณ์ ในหิมวันตประเทศนั้น

ครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ให้ดาบสทั้ง ๒ เกือบบริวารแล้ว ให้บิดาอาบน้ำ ทำการ ล้างเท้า ทาเท้า และนวดหลัง ตั้งกระเบื้องถ่านไฟ แล้วเข้าไปนั่งใกล้บิดาผู้รับ ความสะดวกแล้ว จึงกล่าวว่า

ข้าแต่ท่านบิดา ธรรมดาเด็กหนุ่มทั้งหลายเช่นกับภานุณดิน ย่อมแตกได้โดย ครุ่นเดียวเท่านั้น

คือ ไม่มีความอดทนเลย พวกคนหนุ่ม ๆ ทั้งหลายจะเห็นได้ว่า เป็นวัยซึ่งขาดความอดทน

ตั้งแต่เวลาที่แตกครั้งแรก ย่อมไม่อาจต่อกันได้อีก เด็กหนุ่มเหล่านั้นด่าอยู่ก็ดี บริภาษอยู่ก็ดี ผู้ใหญ่ควรจะอดทน เมื่อจะโอวาทบิดา จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

ข้าแต่ท่านกัสสปะ เด็กหนุ่มจะด่า แข่ง หรือจะตีก็ตาม ด้วยความเป็นเด็กหนุ่ม บัณฑิตผู้มีปัญญาย่อมอดทนความผิดที่พวกเด็กทำแล้วทั้งหมดนั้นได้

อยากจะเป็นผู้ใหญ่ หรืออยากจะเป็นเด็ก ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องเป็นผู้ที่อดทนต่อการกระทำของเด็กหนุ่มทั้งหลาย

ข้อความต่อไปมีว่า

ถ้าแม่สัตบุรุษทั้งหลายวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกันเหมือนภาชนะดิน เขาย่อมไม่ถึงความสงบเวิ้งกันได้เลย

ถ้าจะดับกิเลส อยากจะรู้แจ้งอริยสัจจ์ อยากจะประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม แต่ไม่พิจารณาธรรมเหล่านี้ ซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลสให้เป็นผู้ที่มีความอดทน จะถึงไหม แม้เพียงข้อความที่พระโพธิสัตว์กล่าวว่า ถ้าแม่สัตบุรุษทั้งหลายวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว

ที่จะไม่ให้มีใครโกรธกันเลย ไม่ขัดใจกันเลย เป็นไปได้ไหม แม้ในระหว่างสัตบุรุษก็คงจะมีเหตุการณ์ที่ทำให้ขุนช่องหมองใจกันบ้าง แต่ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว นี่คือผู้ที่บัณฑิต ผู้ที่เห็นว่า แล้วก็ตาย คือ ทุกคนที่เกิดมาจะรักจะชังกันมากสักเท่าไร แล้วก็ตาย ลืมหมดทุกอย่างในชาตินี้ แต่ระหว่างที่ยังไม่ตายยังไม่ลืม ก็จำไว้ แต่จะจำโดยฐานะของบัณฑิต หรือจะจำโดยฐานะของคนพาล

ถ้าโดยฐานะของบัณฑิต แม้ไม่ลืมเรื่องนั้น แต่สามารถอภัยให้ได้ และแม้วิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว

สังเกตดูในระหว่างบัณฑิต มีการอภัยให้กัน มีการเป็นมิตรสหายกันอีกได้ มีการเกื้อกูลกันต่อไปได้ นั่นคือผู้ที่เข้าใจธรรม

ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกต่างกันเหมือนภาชนะดิน เขาย่อมไม่ถึงความสงบ
กันได้เลย

แม้แต่เพียงธรรมสั้น ๆ ก็เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะขัดเกลาจิตใจ

ข้อความต่อไป พระโพธิสัตว์กล่าวว่า

ผู้ใดรู้โทษที่ตนล่วงเกินแล้ว และรู้การแสดงโทษ คนทั้งสองนั้นย่อม
พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น ความสนิทสนมของเขาย่อมไม่เสื่อมคลาย

ต้องรู้จักโทษที่ตนเองล่วงเกินคนอื่น และรู้การแสดงโทษ คือ ไม่ใช่เพียงแต่รู้
แต่ไม่แสดงโทษ ถ้ารู้แล้วไม่แสดงโทษจะสังเกตได้ว่า ใจยังขุ่นข้อง บางครั้งอาจจะ
นึกถึงและยังมีความขุ่นข้องอยู่แม้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ถ้าผู้ใดที่ล่วงเกินแล้ว
และแสดงโทษแล้ว คนทั้งสองนั้นย่อมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น หมดเรื่อง เข้าใจกัน
ชัดเจน ไม่มีปัญหาอะไรอีก ความสนิทสนมของเขาย่อมไม่เสื่อมคลาย

ข้อความต่อไปมีว่า

ผู้ใดเมื่อคนเหล่านี้ล่วงเกินแล้ว ตนเองสามารถเชื่อมให้สนิทสนมได้ ผู้นั้นแล
ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐยิ่ง เป็นผู้นำการะไป เป็นผู้ทรงธุระไว้

หมายความว่า ถ้าบุคคลอื่นล่วงเกิน และตนสามารถเชื่อมให้สนิทสนมได้
ผู้นั้นชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐยิ่ง

ไม่ว่าใครก็ตามที่มีเรื่องที่ขุ่นเคืองใจต่อกัน ห่างเหินกัน หรือไม่สนิทสนมกัน
แต่บุคคลนั้นสามารถเชื่อมให้สนิทได้ ผู้นั้นแลชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐยิ่ง เป็นผู้นำการะไป
เป็นผู้ทรงธุระไว้

ท่านผู้ฟังเห็นใหม่ว่า ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาจริง ๆ จึงจะสามารถพิจารณาเห็น
ประโยชน์ที่แท้จริงว่าควรจะเป็นอย่างไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่ทราบบัญญา แม้พระโพธิสัตว์
จะกล่าวว่อย่างนี้ หรือพระผู้มีพระภาคจะตรัสว่าอย่างไร บุคคลนั้นก็เห็นตรงกันข้าม
หรือยังไม่อาจที่จะคล้อยตามว่า ควรที่จะกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ผู้ใดเมื่อคนอื่นล่วงเกิน คือ ถูกโทษครอบงำ กระทำความผิด เมื่อคนเหล่านั้น
แม้ไม่ขอขมาโทษ ตนเองสามารถทำความสนิทสนม คือ เชื่อมมิตรภาพอย่างนี้ว่า
ท่านมาเถิด จงเรียนอุเทศ จงฟังอรรถกถา จงหมั่นประกอบภาวนา เพราะเหตุไร
ท่านถึงเห็นห่าง ผู้นี้คือผู้เห็นปานนี้ เป็นผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา เป็นผู้ประเสริฐยิ่ง
ย่อมถึงการนับว่า ผู้นำภาระ และว่า ผู้ทรงฤทธิ์ไว้ เพราะนำภาระและฤทธิ์ของมิตรไป

ใครจะเป็นเพื่อนที่แท้จริง พิจารณาดู ทุกคนอยากมีเพื่อนแท้ แต่ขณะเดียวกัน
ท่านก็เป็นเพื่อนแท้ของคนอื่น ซึ่งท่านจะมีฤทธิ์ของเพื่อนแท้ คือ สิ่งหนึ่งสิ่งใด
ที่กระทำเพื่อความไม่ขุนเคือง ไม่ขุนข้อง และท่านทำ ไม่ใช่ทอดธุระ ไม่ใช่ว่า
ไม่ใช่ฤทธิ์อะไรของท่าน นั่นคือผู้ที่ประเสริฐ

พระโพธิสัตว์ได้ให้อวาทแก่ดาบสบิดาอย่างนี้

จำเดิมแต่นั้น ดาบสผู้บิดาก็ได้เป็นผู้ฝึกตน ทรมานตนได้ดีแล้ว

แต่เฉพาะชาตินั้น ไซ้ใหม่ เพราะในชาตินี้ท่านก็กลับทำอย่างเดิม คือ เมื่อบุตร
ของท่านเอาศีระษะรุ่นหลัง ท่านก็โกรธ ไม่อดทน และท่านก็กลับไปตั้งต้นใหม่ เติบโตใหม่
กว่าจะถึงพระเชตวันก็มีดีคำ

แสดงให้เห็นว่า ไม่มีใครสามารถบังคับธรรมได้เลย ไม่ว่าอกุศลธรรมหรือ
กุศลธรรม บางกาลกุศลธรรมก็มีปัจจัยที่จะเกิดมาก บางกาลอกุศลที่ยังไม่ได้ดับ
ก็มีปัจจัยที่จะเกิด เพราะฉะนั้น แม้ว่าในชาติหนึ่งจะเป็นผู้ที่ได้พยายามอบรมตน
ฝึกตน ขัดเกลากิเลส แต่เมื่อกิเลสยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ยังมีเชื้อที่จะทำให้เกิดขึ้น
ก็ทำให้มีการกระทำซึ่งเป็นไปตามกำลังของกิเลสนั้น ๆ

ถ. บิดาของพระโพธิสัตว์ในชาตินั้น ได้ฟังคำสอนจากพระโพธิสัตว์
ก็แทบจะไม่เกิดประโยชน์อะไร

สุ. ท่านก็ฝึกตน ทรมานตนได้ดีในชาตินั้น

ถ. เกิดในชาตินี้ อุปนิสัยสยปัจจัยก็เกิดขึ้นอีก แต่ก็ต้องได้ประโยชน์
ทีละชาติ ๆ ทีละเล็กทีละน้อย

ส. ในขณะที่กุศลค่อย ๆ สะสมเพิ่มพูนขึ้นทีละน้อย อกุศลที่ยังไม่ได้ดับ ก็ยังมีปัจจัยที่จะเกิด เพราะฉะนั้น ผู้ที่กำลังขัดเกลากิเลสจึงเห็นกิเลส และขัดเกลากิเลส และก็เห็นกิเลส และก็ขัดเกลากิเลส จะต้องเป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ

อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งคงเป็นประโยชน์ที่จะได้เห็นความรู้สึกของผู้ที่ได้สะสมปัญญา มามาก

อรรถกถาชาดก จตุกกนิบาตชาดก อนนุโสจยชาดก มีข้อความว่า

นางสัมมิลลหาสินีผู้เจริญ ได้ไปอยู่ในระหว่างพวกสัตว์ที่ตายไปแล้วเป็นจำนวนมาก เมื่อนางไปอยู่กับสัตว์เหล่านั้น จักชื่อได้ว่าเป็นอะไรกับเรา เพราะฉะนั้น เราจึงมิได้เศร้าโศกถึงนางสัมมิลลหาสินีที่รักนี้

ถ้าบุคคลจะพึงเศร้าโศกถึงความตาย อันจะไม่เกิดมีแก่สัตว์ผู้เศร้าโศกนั้นก็ควรจะเศร้าโศกถึงตน ซึ่งจะต้องตกไปอยู่ในอำนาจของมัจจุราชทุกเมื่อ

อายุสังขารหาได้เป็นไปตามเฉพาะสัตว์ที่ยืน นิ่ง นอน หรือเดินอยู่เท่านั้น ก็หาไม่ วยย่อมเสื่อมไปทุกขณะที่ยังหลับตาและลืมตาอยู่ เมื่อวยเสื่อมไปอย่างนั้น นอน ในตนซึ่งเป็นทางอันตรายนั้นหนอ ต้องมีความพลัดพรากจากกันโดยไม่ต้องสงสัย หมู่สัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรมีเมตตาเอ็นดูกัน ส่วนที่ตายไปแล้วไม่ควรต้องเศร้าโศกถึงกัน

๑๙๒๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๓

ข้อความใน อรรถกถา อนนุสัจจชาดกที่ ๘ มีว่า

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภกุณ มพีนคนหนึ่งผู้มีภรรยาตาย จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า พหุณ วิชฺชติ โภติ ดังนี้

ได้ยินว่า กุณ มพีนนั้นเมื่อภรรยาตายแล้วไม่อาบน้ำ ไม่บริโภคอาหาร ไม่ประกอบภาระงาน ถูกความโศกครอบงำ ไปป่าช้า เทียบปริเวทนาการอยู่อย่างเดียว แต่อุปนิสัยแห่งโศดาปัตติมรรคโพลงอยู่ในภายในของกุณ มพีนนั้น เหมือนประทับโพลงอยู่ในหม้อฉะนั้น

ใครมีอุปนิสัยที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระโสดาบัน บุคคลอื่นไม่สามารถรู้ได้ นอกจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะเหตุว่ากิเลสยังไม่ดับ จึงยังมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้นเป็นความโศกเศร้าอย่างมาก แต่ปัญญาที่ได้สะสมมาแล้วในอดีตสามารถที่จะได้ฟังพระธรรมและเข้าใจจนกระทั่งประจักษ์แจ้งอริยสัจจธรรมได้

ในเวลาใกล้รุ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูโลก ได้ทอดพระเนตรเห็นกุณ มพีนนั้น ทรงพระดำริว่า เว้นเราเสีย ใคร ๆ อื่นจะนำความโศกออกแล้วให้โศดาปัตติมรรคแก่กุณ มพีนย่อมไม่มี เราจักเป็นที่พึ่งอาศัยของกุณ มพีน

นี่คือพระมหากรุณา ซึ่งถ้าไม่ทรงพระมหากรุณา กุณ มพีนนั้นไม่อาจรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระโสดาบันได้ ตลอดชีวิตของพระองค์หลังจากการตรัสรู้แล้ว ถ้ามีโอกาสที่จะอนุเคราะห์ให้บุคคลใดได้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม ไม่ทรงละเว้น

จึงเสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังภัต ทรงพาปัจฉาสมณะไปยังประตูเรือนของกุณ มพีน กุณ มพีนได้สดับการเสด็จมา ทรงมีสักการะมีการลูกรับเป็นต้นอันกุณ มพีน

กระทำแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาด แล้วตรัสถามภุมม มพินฺนํ นังอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่งว่า

อุบาสก ท่านคิดอะไรหรือ

ทุกคนคิด แล้วแต่ว่าขณะนั้นมีปัจจัยที่จะให้คิดอย่างไร

เมื่อภุมม มพินฺนํกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภรรยาของข้าพระองค์ตาย ข้าพระองค์เศร้าโศกถึงเขา จึงคิดอยู่ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

อุบาสก ขึ้นชื่อว่าสิ่งที่มีการแตกเป็นธรรมดาอย่าอมแตกไป เมื่อแตกไปจึงไม่ควรคิด แม้โบราณกบัณฑิตทั้งหลายเมื่อภรรยาตายแล้วยังคิดว่า สิ่งที่มีการแตกเป็นธรรมดา ได้แตกไปแล้ว

อัมภกฺข มพินฺนํทูลอาราธนา พระองค์จึงตรัสเรื่องในอดีต

ในพระชาติที่พระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งมีชีวิตคล้ายกับชีวิตก่อนบวชของท่านพระมหากัสสปะและนางภัททกาปิลาณี ที่มารดาบิดาให้ท่านแต่งงานกับนางสัมมิลลหาสินี ทั้งพระผู้มีพระภาคและนางสัมมิลลหาสินีต่างก็มีความประสงค์จะบวช

คนทั้งสองนั้นนอนอยู่ในห้องเดียวกัน แม้จะนอนอยู่บนที่นอนเดียวกัน ก็ไม่ได้แลดูกันและกันด้วยอำนาจกิเลส อยู่ในสถานที่เดียวกัน เหมือนนกขุ ๒ รูป และเหมือนพรหม ๒ องค์อยู่ในที่เดียวกันฉะนั้น

ภายหลังเมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตแล้ว คนทั้งสองนั้นจึงสละทรัพย์ทั้งหมดให้ทาน ละทิ้งสมบัติเหมือนก้อนน้ำลาย เข้าไปยังป่าหิมวันต์ ทั้งสองบวชเป็นฤๅษี มีรากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหาร เมื่ออยู่ในป่าหิมวันต์นานแล้ว ต้องการจะเสพรสเค็มและรสเปรี้ยว จึงลงจากป่าหิมวันต์ถึงเมืองพาราณสีโดยลำดับ ดาบสทั้งสองนั้นบริโภคภัตอันเจือปนปราศจากโอชะ (คือ บริโภคอาหารที่ไม่มีรสอร่อย ไม่มีโอชะไม่ทำให้ร่างกายสมบูรณ์) ก็เกิดอาพาธลงโลหิต นางดาบสนั้นเมื่อไม่ได้เกสขอันเป็นสัปปายะก็ได้อ่อนกำลังลงในเวลาภิกขาจาร พระโพธิสัตว์ได้พยุงบานนำไปยัง

ประตุพระนคร แล้วให้นอนบนแผ่นกระดาน ณ ศาลาหลังหนึ่ง ส่วนตนเข้าไป
ภิกขาจาร

นางดาบสนั้นสิ้นชีวิตในขณะที่พระโพธิสัตว์ยังไม่กลับ มหาชนเห็นรูปสมบัติ
ของนางก็พากันห้อมล้อมร้องไห้รำไร พระโพธิสัตว์เที่ยวภิกขาจารแล้วกลับมา ก็รู้ว่า
นางสิ้นชีวิตแล้ว ดำริว่า สิ่งที่มีอันจะแตกไปเป็นธรรมดา ย่อมแตกไป สังขารทั้งปวง
ไม่เที่ยงหนอ มีคติอย่างนี้เอง แล้วนั่งบนแผ่นกระดานที่นางนอนอยู่นั้นแหละ
บริโภคโภชนะอันระคนกัน แล้วบ้วนปาก

เป็นความอดทนที่ได้สะสมมาที่จะไม่เศร้าโศกเลย เพราะรู้ว่าเป็นธรรมดา
ทั้ง ๆ ที่มหาชนทั้งหลายไม่ได้เกี่ยวข้องกับนางดาบสนั้นเลยร้องไห้คร่ำครวญ
เมื่อเห็นรูปสมบัติของนาง แต่พระโพธิสัตว์เห็นความเป็นธรรมดาของสิ่งที่ไม่เที่ยง
สิ่งที่มีอันจะแตกไปเป็นธรรมดา นั่งบนแผ่นกระดานที่นางนอนอยู่นั้นแหละ
บริโภคโภชนะอันระคนกัน แล้วบ้วนปาก

มหาชนที่ยืนห้อมล้อมถามว่า

ท่านผู้เจริญ ปริพาชิกานี้เป็นอะไรกับท่าน

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า

เมื่อเวลาเป็นคฤหัสถ์ นางเป็นบาทบริจาริกาของเรา

มหาชนกล่าวว่า

ท่านผู้เจริญ พวกเรายังอดทนไม่ได้ก่อน พากันร้องไห้รำไร เพราะเหตุไร
ท่านจึงไม่ร้องไห้

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า

นางปริพาชิกานี้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ย่อมเป็นอะไร ๆ กับเรา บัดนี้ไม่เป็น
อะไร ๆ กัน เพราะนางเป็นผู้สมครสมานกับปรโลก ไปสู่อำนาจของคนอื่นแล้ว เราจะ
ร้องไห้เพราะอะไร

เมื่อจะแสดงธรรมแก่มหาชน จึงได้กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

นางสัมมิลลหาสินีผู้เจริญ ได้ไปอยู่ในระหว่างพวกสัตว์ที่ตายไปแล้วเป็นจำนวนมาก เมื่อนางไปอยู่กับพวกสัตว์เหล่านั้น จักชื่อว่าเป็นอะไรกับเรา เพราะฉะนั้น เราจึงมิได้เศร้าโศกถึงนางสัมมิลลหาสินีผู้เป็นที่รักนี้

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศก ถึงสิ่งที่ไม่ใช่แก่สัตว์ผู้เศร้าโศกนั้น พึงเศร้าโศกถึงตน ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของมัจจุราชอยู่ทุกเวลา

อายุสังขารใช้ว่าจะติดตามเฉพาะสัตว์ผู้ยืน นั่ง นอน หรือเดินอยู่เท่านั้น ก็หาไม่ แม้ในเวลาชั่วลิ้มตา หลับตาวยกก็เสื่อมไปแล้ว

ในอรรถภาพซึ่งเป็นทางอันตรายนั่นหนอ ต้องมีความพลัดพรากจากกันโดยไม่ต้องสงสัย หมู่สัตว์ที่ยังอยู่ควรเอ็นดูกัน ส่วนที่ตายไปแล้วไม่ควรเศร้าโศกถึง

ถ้าท่านผู้ฟังทบทวนคาถาที่พระโพธิสัตว์กล่าว จะเห็นได้ว่า เป็นการกล่าวถึงสภาพธรรมในขณะนี้ซึ่งไม่เที่ยง เช่น ข้อความที่ว่า ถ้าบุคคลจะเศร้าโศก ถึงสิ่งที่ไม่ใช่แก่สัตว์ผู้เศร้าโศกนั้น พึงเศร้าโศกถึงตนซึ่งตกอยู่ในอำนาจของมัจจุราชอยู่ทุกเวลา แทนที่จะให้คิดถึงนางสัมมิลลหาสินี กลับให้ผู้ฟังย้อนระลึกถึงตนเองทุกคน ซึ่งทุกขณะนามธรรมและรูปธรรมดับไปไม่เหลือ เหมือนคนที่ตายจากไปก็ไม่เหลืออะไรอีกแล้ว สิ้นสภาพความเป็นบุคคลนั้นฉันใด นามธรรมและรูปธรรมของทุกท่านในขณะนี้ ก็เหมือนกันฉันนั้น คือ จากไป ดับไปอยู่ทุกขณะ เพราะฉะนั้น ถ้าจะเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายจากไป ก็ควรเศร้าโศกถึงนามธรรมและรูปธรรมซึ่งกำลังดับไปในขณะนี้ด้วย

นี่คือผู้ที่เห็นชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่เที่ยงในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะว่า อายุสังขารใช้ว่าจะติดตามเฉพาะสัตว์ผู้ยืน นั่ง นอน หรือเดินอยู่เท่านั้น ก็หาไม่ คือ ไม่ต้องจากนั่งไปเป็นนอน จากนอนไปเป็นยืน หรือจากยืนไปเป็นเดิน แม้ในเวลาชั่วลิ้มตา หลับตาวยกก็เสื่อมไปแล้ว

ในอรรถภาพซึ่งเป็นทางอันตรายนั่นหนอ ต้องมีความพลัดพรากจากกันโดยไม่ต้องสงสัย หมู่สัตว์ที่ยังอยู่ควรเอ็นดูกัน ส่วนที่ตายไปแล้วไม่ควรเศร้าโศกถึง

จะมีความอดทนอย่างนี้ไหม เวลาที่มีการพลัดพราก การจากไปของเพื่อนสนิท มิตรสหาย หรือญาติที่คุ้นเคย ขณะใดที่เศร้าโศก ขณะนั้นถ้าสติเกิดระลึกได้จะรู้ว่า

ขณะนั้นไม่อดทน และถ้าเศร้าโศกถึงคนที่ตายจริง ๆ ก็เศร้าโศกถึงนามธรรมและรูปธรรมของตัวเองในขณะนี้ซึ่งเกิดและดับไปไม่เหลือเลยด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

พระมหาสัตว์เมื่อแสดงอาการไม่เที่ยงด้วยคาถา ๔ คาถาอย่างนี้ แสดงธรรมแล้ว มหาชนพากันกระทำฌาปนกิจสรีระของนางปริพาชิกาแล้ว พระมหาสัตว์เข้าไปยังป่าหิมวันต์ ทำฌานและอธิยญาให้เกิด ได้มีพรหมโลกเป็นที่ไปเบื้องหน้า

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะแล้วทรงประชุมชาดก ในเวลาจบสัจจะ กุฏุมพีได้ดำรงอยู่ในโสตถาปัตติผล นางสัมมิลลหาสินีในครั้งนั้นได้เป็นราหุลมารดา ส่วนดาบสในครั้งนั้นได้เป็นเรวตถาคคณนี้แล

ถ้าในขณะที่ฟังเข้าใจความหมายจริง ๆ อย่างกุฏุมพีท่านนั้น ที่ว่า ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงสิ่งที่ไม่ใช่สรีระผู้เศร้าโศกนั้น ฟังเศร้าโศกถึงตนซึ่งตกอยู่ในอำนาจของมัจจุราอยู่ทุกเวลา ก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ เพราะไม่ใช่เพียงคิดแต่ในขณะที่ฟัง รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง

ถ. ดิฉันเป็นผู้ที่เริ่มศึกษาสนใจฟังอาจารย์เมื่อไม่นานมานี้ มีข้อสงสัยที่ผู้อื่นอาจจะทราบแล้ว แต่ดิฉันไม่ทราบ ขอเรียนถามว่า ในการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางใดทางหนึ่งใน ๖ ทาง เราจะเลือกทางไหนที่จะพิจารณา

ส. ไม่ใช่การเลือก การอบรมเจริญปัญญาต้องทราบว่า สภาพธรรมทั้งหมดแม้ในขณะนี้ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก ไม่ใช่สรีระ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ปัญญาจะต้องอบรมเจริญโดยสติระลึกได้หลังจากที่ได้ฟังและเข้าใจในขั้นการศึกษาว่าไม่มีตัวตน ไม่มีสรีระ ไม่มีบุคคล มีแต่สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เช่น เห็นในขณะนี้เห็นแต่เพียงสภาพรู้ ชาติรู้

การได้ยินได้ฟังและเข้าใจในขั้นการฟัง ไม่พอที่จะรู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ในขณะนี้เห็นนี้เอง หรือว่าในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ยังคิดนึก ไม่ใช่เลือก ไม่จำเป็นต้องเลือก เพราะว่าเลือกไม่ได้ แล้วแต่สติที่มีปัจจัยเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของ

สภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดตามที่ได้ฟังเข้าใจแล้ว และพิจารณาจนกระทั่งรู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นสภาพรู้ หรือไม่ใช่สภาพรู้

ถ. จับเอาตามที่ปรากฏแก่เรา

สุ. ก็คือขณะนี้ ถ้ามีเห็น ขณะนี้กำลังเห็น สติระลึกได้ที่จะรู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้หรืออาการรู้ หรือในขณะที่พูดนั้นเองมีรูปธรรมปรากฏ ลักษณะที่กระทบสัมผัส อ่อนหรือแข็ง จะตรงส่วนหนึ่งส่วนใดของกาย เช่น ที่ริมฝีปาก หรือที่มือที่เท้าก็ได้ ทั้งหมดล้วนเป็นสภาพธรรมทั้งนั้นที่ปัญญาจะต้องรู้จนทั่ว และค่อย ๆ คลายความไม่รู้ ความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และรู้ชัดจนกระทั่งประจักษ์แจ้ง หมดความสงสัยในสภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตามลำดับขั้น ข้อสำคัญที่สุด คือ ไม่เลือก

ถ. ก็ะทันบ้าง ไม่ทันบ้าง มีช่องว่าง

สุ. ไม่ควรใช้คำว่า ทัน ขอดถามให้เข้าใจว่า ทันอะไร

ถ. ทันอารมณ์ที่ปรากฏ

สุ. ดับไปแล้วก็แล้วไป ขณะนี้มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ อย่างเห็นเมื่อกดับแล้ว หลงลืมสติไปแล้ว ก็เรื่องหลงลืมสติ แต่ขณะนี้ไม่ใช่ไม่มีเห็น ยังมีเห็นให้สติระลึกได้อีก เพราะฉะนั้น ไม่จำเป็นต้องทันเห็นเมื่อสักครู่นี้ หรือเพียงชั่วขณะที่ดับไป เพราะว่าขณะนั้นหลงลืมสติ แต่ขณะใดที่สติเกิด มีสภาพธรรมที่สติจะระลึกได้ ในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ต่อไปนี้ ไม่ต้องใช้คำว่า ทัน จะทันอะไรในเมื่อสภาพธรรมเกิดและดับไปอย่างรวดเร็ว

ถ. ตอนที่เริ่มปฏิบัติใหม่ ๆ การระลึกความรู้สึกตัวอาจจะเป็นการนึกคิด ใช่ไหม

สุ. โดยมากจะใช้คำว่า เริ่มปฏิบัติใหม่ ๆ แต่ความจริงควรจะพูดว่า ขณะที่สติเริ่มเกิดบ้าง เพราะว่าสติปฏิบัติกิจของสติ ไม่ใช่เราปฏิบัติ หรือเราทำ จะเห็นได้ว่า ขณะที่หลงลืมสติ แม้ว่าสภาพปรมาัตถธรรมจะเกิดและดับไป ปัญญาก็ไม่รู้ว่า เป็นปรมาัตถธรรม ต่อเมื่อใดที่สติเกิดและเริ่มระลึก แต่ยังไม่สามารถจะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะฉะนั้น ปัญญาจึงมีต่างชั้นตามกำลัง

ของปัญญานั้น ๆ เช่น สติที่เพิ่งเริ่มระลึก ขณะนั้นสติที่ระลึกก็ดับ เพราะว่าสติเป็นสภาพปรมาัตถธรรมที่เกิดดับด้วย จะสังเกตเห็นได้ว่า บางครั้งยังไม่ทันจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมว่าเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม หลงลืมสติก็คืน หรือมีขณะนั้นก็เกิดการคิดนึกเป็นคำ ๆ ว่า แท้เป็นรูป หรือสภาพเห็นขณะนี้เป็นอย่างนี้ เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ปัญญาจะต้องรู้จนกระทั่งแม้ขณะที่คิดนึกก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง จึงสามารถถ่ายทอดอนความเป็นตัวตนที่คิดนึกออกได้

เรื่องการอบรมเจริญสติปัฏฐาน จึงเป็นจรรยาลักษณะ และเป็นปกติ เพราะฉะนั้น จึงเป็นผู้มีปกติหลงลืมสติ มีปกติมีสติ มีปกติหลงลืมสติอีก และมีปกติสตรึงอีก เป็นปกติจริง ๆ

ถ. เข้าใจขึ้นมาก

สุ. ไม่เลือก ถ้าเลือกก็เป็นตัวตน

ผู้ฟัง คนอื่นอาจจะเบื่อกับเรื่องนี้นะ คือ ทุกครั้งก็พูดอย่างนี้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ฟังมาที่ครั้ง ๆ ก็เป็นปัจจัยให้รู้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เท่านั้น สำหรับผม ไม่มีการเบื่อเลย ยิ่งฟังยิ่งรู้ ไม่มีคำว่า รู้แล้ว หรือฟังแล้ว เบื่อ ฟังแล้วไม่มีการเบื่อ ยิ่งฟังแล้วยิ่งชอบ ยิ่งเกิดสติ หรืออ่านพระไตรปิฎกก็ได้ คือ เราทำตามพระเถระ หรือพระพุทธองค์ เราทำตามตรงตามท่านไปก็รู้สึกว่าได้ เราทำไปแล้วปิติว่าเราทำตามตัวอย่างที่ดี แม้แต่สมัยปัจจุบันก็ตาม คนที่ทำดี เราก็ทำตาม รู้สึกว่าภูมิใจ เกิดปิติ ถึงแม้คนอื่นจะดูว่าเป็นการลำบาก แต่เมื่อเข้าใจแล้วเกิดความสบาย ปิติ

สุ. ขออนุโมทนา นี่คือการต่างกันของขณะที่กุศลจิตเกิดกับอกุศลจิตเกิด ถ้าเป็นอกุศล ฟังเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แสงจะเบื่อ ไม่ไปถึงไหนเลย ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ธรรมดาเหลือเกินสำหรับบางท่าน และบางท่านก็คิดว่า ธรรมควรเป็นเรื่องที่มากกว่านี้ แต่ผู้ที่มีกุศลศรัทธาย่อมรู้ว่า เรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือธรรมทั้งหมด ไม่มีธรรมอื่นนอกจากนี้เลย ไม่ว่าจะอยู่ในภพไหนภูมิไหน ตั้งแต่เกิดจนตาย แต่เมื่อมีวิชา ความไม่รู้จักความจริงของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ทำให้เบื่อ เพราะคิดว่าน่าจะรู้เป็นอย่างอื่น นี่ก็เป็นขณะที่ต่างกันของกุศลจิตกับอกุศลจิต

ท่านที่ได้รับฟังธรรมมาโดยตลอด คงจะเห็นความลึกซึ้งของธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ซึ่งยากต่อการที่จะเข้าใจและประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามที่พระอริยบุคคลทั้งหลายได้ประจักษ์แจ้งแล้ว แต่ให้เห็นลักษณะของความอดทนที่เป็นกุศลในชีวิตประจำวัน เพราะว่าไม่ได้อดทนที่จะไปหาอกุศลอย่างอื่นด้วยโลภะ แต่อดทนที่จะรู้ว่า สิ่งที่ได้ยินได้ฟังเป็นสิ่งที่ยาก แต่สามารถค่อย ๆ เข้าใจขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งวันหนึ่งข้างหน้า ก็จะได้รับผลของความอดทนซึ่งเป็นตบะอย่างยิ่ง ด้วยการสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเช่นพระอริยบุคคลทั้งหลาย

สำหรับผู้มีปัญญาจะพิจารณาชีวิตของตนเองในชาติหนึ่ง ๆ ได้ว่า ทุกสถานการณ์ต้องมีความอดทนอย่างมาก อดทนที่จะไม่เศร้าโศก อดทนที่จะไม่ขุ่นเคืองใจ เสียใจ น้อยใจในการกระทำหรือในคำพูดของบุคคลอื่น ในทุกสถานการณ์ แม้ในเรื่องของความเป็นความตายของชีวิต

๑๙๒๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๓๓

สำหรับเรื่องสุดท้ายที่จะขอล่าวถึงในเรื่องของขันติบารมี คือ ขันติวาที่ชาดก ซึ่งได้เคยกล่าวถึงแล้ว แต่ขอล่าวถึงอีกเพื่อให้ระลึกได้บ่อย ๆ เรื่องความไม่โกรธ เพื่อให้พิจารณาบ่อย ๆ ว่า ผู้มีปัญญาควรโกรธหรือไม่ควรโกรธ เพราะว่าเรื่องของความอดทนจะเห็นได้ชัดเวลาที่ความโกรธเกิดขึ้น ซึ่งขณะนั้นควรที่จะระลึกได้ว่า ขณะนั้นไม่อดทนเลยจึงโกรธ เพราะฉะนั้น ถ้าใครที่จะบำเพ็ญขันติบารมี ก็ควรมีสติระลึกได้ในทุกสถานการณ์

ขอล่าวถึงเรื่องขันติวาที่ชาดกอีกครั้งหนึ่ง

อรรถกถาขันติวาที่ชาดกที่ ๓

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภภิกษุผู้มักโกรธรูปหนึ่ง จึงตรัสพระธรรมเทศานี้

ถ้าท่านผู้ฟังอยู่ที่พระวิหารเชตวัน รู้จักตัวเองพอที่จะรู้ว่าเป็นคนมักโกรธหรือเปล่า ภิกษุรูปนั้นเป็นคนมักโกรธจึงเป็นเหตุให้พระศาสดาทรงปรารภ เพราะฉะนั้น ถ้าใครเป็นผู้มักโกรธ ก็เหมือนกับว่าเป็นเหตุที่จะทำให้พระศาสดาทรงปรารภเพื่อทรงโอวาท

พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุนั้นว่า

เธอบวชในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ไม่โกรธ เพราะเหตุไรจึงกระทำความโกรธเล่า โบราณบัณฑิตทั้งหลาย เมื่อเครื่องประหารตั้งพันตกลงบนร่างกาย เมื่อถูกเขาตัดมือ เท้า หู และจมูก ก็ยังไม่กระทำความโกรธแก่คนอื่น

แล้วทรงเล่าเรื่องในอดีต ดังนี้

ยังไม่เคยมีใครตัดมือ ตัดเท้า ตัดหู ตัดจมูกท่านผู้ฟัง แต่ถ้ามีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นจริง ๆ ขอให้ระลึกถึงขันติวาทีชาดก

พระผู้มีพระภาคตรัสเล่าว่า

ในอดีตกาล พระเจ้ากาสิพระนามว่ากลาปु ทรงครองราชย์สมบัติอยู่ในพระนครพาราณสี ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ มีทรัพย์สมบัติ ๘๐ โกฏิ เป็นมาณพชื่อว่ากุนทลกุมาร

เจริญวัยแล้ว ได้เล่าเรียนศิลปะทุกอย่างในนครตักกศิลา แล้วรวบรวมทรัพย์สมบัติตั้งตัว เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป จึงมองดูกองทรัพย์แล้วคิดว่า ญาติทั้งหลายของเราทำทรัพย์ให้เกิดขึ้นแล้วไม่ถือเอาไปเลย แต่เราควรจะถือเอาทรัพย์นั้นไป จึงจัดแจงทรัพย์ทั้งหมด ให้ทรัพย์แก่คนที่ควรให้เป็นทาน แล้วเข้าไปยังป่าหิมพานต์ บวช ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยผลาผลไม้อยู่เป็นเวลานาน เพื่อต้องการจะเสพรสเค็มและรสเปรี้ยว จึงไปยังถิ่นมนุษย์ ถึงพระนครพาราณสีโดยลำดับ แล้วอยู่ในพระราชอุทยาน

วันรุ่งขึ้น เทียวภิกขาจารไปในนคร ถึงประตูนีเวศน์ของเสนาบดีท่านหนึ่ง เสนาบดีเลื่อมใสในอิริยาบถของพระโพธิสัตว์นั้น จึงให้เข้าไปยังเรือนโดยลำดับ ให้บริโภคโภชนาที่เขาจัดไว้เพื่อตน ให้รับปฏิญญาแล้วให้อยู่ในพระราชอุทยานนั้นนั่นเอง

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้ากลาปุทรงมีเมาน้ำจันท์ มีนางนักสนมห้อมล้อม เสด็จไปยังพระราชอุทยาน ให้ลาดพระที่บรรทมบนแผ่นศิลา แล้วบรรทมเหนือตักของหญิงที่ทรงโปรดคนหนึ่ง หญิงนักพ้องทั้งหลายผู้ฉลาดในการขบร้อง การประโคม และการพ้อนรำ ก็ประกอบกรับร้องเป็นต้น พระเจ้ากลาปุก็ทรงบรรทมหลับไป

หญิงนักพ้องเหล่านั้นเห็นพระราชาทรงบรรทมหลับไปแล้ว จึงทิ้งเครื่องดนตรี มีพิณเป็นต้นไว้ในที่นั้น ๆ เอง และออกไปเดินเที่ยวในพระราชอุทยาน

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์นั่งอยู่ ยังเวลาให้ล่วงไปด้วยความสุขในบรรพชา อยู่ ณ โคนต้นสาละมีดอกบานสะพรั่งในพระราชอุทยานนั้น หญิงเหล่านั้นเห็น

พระโพธิสัตว์จึงเข้าไปไหว้ นั่งล้อม และขอให้พระโพธิสัตว์กล่าวธรรม พระโพธิสัตว์จึงกล่าวธรรมแก่หญิงเหล่านั้น

ครั้งนั้น หญิงคนนั้นขยับตัว ทำให้พระราชาตื่นบรรทม พระราชาไม่เห็นหญิงพวกนั้นจึงตรัสถาม หญิงคนโปรดนั้นก็กราบทูลว่า หญิงเหล่านั้นไปนั่งล้อมดาบสรูปหนึ่ง พระราชาทรงกริ้วรีบเสด็จไปด้วยตั้งพระทัยว่า จักตัดหัวของชฎิลโกนนั้น

เมื่อพระราชาเสด็จไปประทับยืนในสำนักของพระโพธิสัตว์แล้ว ตรัสถามว่า

สมณะ เจ้ามีวาตะว่ากระไร

พระโพธิสัตว์ทูลว่า

มhabาพิตร อาตมามีขันติวาตะ กล่าวยกย่องขันติ

พระราชาตรัสถามว่า

ที่ชื่อว่าขันตินั้น คืออะไร

พระโพธิสัตว์ทูลว่า

คือ ความไม่โกรธในเมื่อเขาต่ำอยู่ ประหารอยู่ เย้ยหยันอยู่

พระราชาตรัสว่า

ประเดี๋ยวเราจักเห็นความมีขันติของเจ้า

แล้วรับสั่งให้เรียกเพชฌฆาตผู้ฆ่าโจรมา แล้วรับสั่งให้เพชฌฆาตนั้นจุดพระโพธิสัตว์ให้ล้มลงที่พื้น แล้วให้เอาแสหนามเสี้ยนสองพันครั้งในข้างทั้งสี่ คือข้างหน้า ข้างหลัง และด้านข้างทั้งสองด้าน เพชฌฆาตก็กระทำตามรับสั่งนั้นผิวของพระโพธิสัตว์ขาด หนึ่งขาด เนื้อขาด โลหิตไหล

พระราชาตรัสถามอีกว่า

เจ้ามีวาตะว่ากระไร

พระโพธิสัตว์ทูลว่า

มhabาพิตร อาตมามีวาตะยกย่องขันติ ก็พระองค์สำคัญว่า ขันติมีในระหว่างหนังของอาตมา ขันติไม่ได้มีในระหว่างหนังของอาตมา มhabาพิตร ก็ขันติของอาตมาตั้งอยู่เฉพาะภายในหทัย ซึ่งพระองค์ไม่อาจแลเห็น

เพชฌฆาตทูลถามอีกว่า

ข้าพระองค์จะทำอย่างไร

พระราชาตรัสว่า

จงตัดมือทั้งสองข้างของดาบสโง่งผู้นี้

เพชฌฆาตนั้นจับขวานตัดมือทั้งสองข้างแค่ข้อมือ ที่นั้นพระราชาตรัสกับเพชฌฆาตนั้นว่า จงตัดเท้าทั้งสองข้าง เพชฌฆาตก็ตัดเท้าทั้งสองข้าง โโลหิตไหลออกจากปลายมือและปลายเท้า เหมือนรดน้ำครั้งไหลออกจากหม้อทะลุฉะนั้น

พระราชาตรัสถามอีกว่า

เจ้ามีวาทะว่ากระไร

พระโพธิสัตว์ทูลว่า

มhabาปิตร อาตมามีวาทะยกย่องขันติ ก็พระองค์สำคัญว่า ขันติมีอยู่ที่ปลายมือปลายเท้าของอาตมา ขันตินั้นไม่มีอยู่ที่นี่ เพราะขันติของอาตมาตั้งอยู่เฉพาะภายในหทัยอันเป็นสถานที่ลึกซึ้ง

พระราชาตรัสว่า

จงตัดหูและจมูกของดาบสนี้

เพชฌฆาตก็ตัดหูและจมูก ทัวทั้งร่างกายมีแต่โลหิต

พระราชาตรัสถามอีกว่า

เจ้ามีวาทะว่ากระไร

พระโพธิสัตว์ทูลว่า

มhabาปิตร อาตมามีวาทะยกย่องขันติ แต่พระองค์ได้สำคัญว่า ขันติตั้งอยู่เฉพาะที่ปลายหู ปลายจมูก ขันติของอาตมาตั้งอยู่เฉพาะภายในหทัยอันลึก

พระราชาตรัสว่า

เจ้าชฎิลโง่ เจ้าเท่านั้นจงนั่งยกเชิดชูขันติของเจ้าเถิด

แล้วเอาพระบาทกระแทบยอดอก แล้วเสด็จหลีกไป

เมื่อพระราชเสด็จไปแล้ว เสนาบดีเชิดโลหิตจากร่างกายของพระโพธิสัตว์ แล้วเก็บรวบรวมปลายมือ ปลายเท้า ปลายหู และปลายจมูกไว้ที่ชายผ้าสาฎก ค่อย ๆ ประคองให้พระโพธิสัตว์นั่งลงแล้วไหว้ ได้นั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่งแล้วกล่าวว่า

ท่านผู้เจริญ ถ้าท่านจะโกรธ ควรโกรธพระราชาผู้ทำผิดในท่าน ไม่ควรโกรธผู้อื่น

เมื่อจะอ่อนน้อมจึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

ข้าแต่ท่านผู้มีความเพียรมาก ผู้ใดให้ตัดมือ เท้า หู และจมูกของท่าน ท่านจงโกรธผู้นั้นเถิด อย่าได้ทำรัฐนี้ให้พินาศเสียเลย

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

พระราชาพระองค์ใดรับสั่งให้ตัดมือ เท้า หู และจมูกของอาตมภาพ ขอพระราชาพระองค์นั้นจงทรงพระชนม์ยืนนาน บัณฑิตทั้งหลายเชื่อกับอาตมภาพ ย่อมไม่โกรธเคืองเลย

ข้อความตอนท้ายมีว่า

สมณะผู้สมบูรณ์ด้วยขันติ ได้มีมาในอดีตกาลนานมาแล้ว พระเจ้ากาสิได้รับสั่งให้ห้ำหั่นสมณะนั้นผู้ดำรงอยู่เฉพาะในขันติธรรม พระเจ้ากาสิหมกไหม้อยู่ในนรก เสวยวิบากอันเผ็ดร้อนของกรรมที่หยาบช้านั้น

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงทรงประกาศสัจจะแล้วทรงประชุมชาดก ในเวลาจบสัจจะ ภิกษุผู้มักโกรธบรรลुพระอนาคามีผล พระเจ้ากาสิพระนามว่ากลาปในครั้งนั้นได้เป็นพระเทวทัต เสนาบดีในครั้งนั้นได้เป็นท่านพระสารีบุตร ส่วนดาบสผู้มีวาทะยกย่องขันติในครั้งนั้นได้เป็นเวตถาคต ฉะนั้นแล

จบ อรรถกถาขันติวาทีชาดกที่ ๓

ระหว่างฟัง เห็นคุณของขันติใหม่ หรือยังไม่เห็น ยังจะโกรธ

เวลาที่มีกายวาจาของบุคคลอื่นซึ่งทำให้ท่านขุ่นเคืองใจหรือไม่พอใจ ยังไม่ได้ตัดเท้า ยังไม่ได้ตัดมือ ยังไม่ได้ตัดหู ยังไม่ได้ตัดจมูก แต่ก็โกรธเสียแล้ว แต่ให้ระลึกถึงผู้ที่เห็นโทษของความโกรธและเห็นคุณของขันติ อย่างภิกษุผู้มักโกรธ ในขณะที่ได้ฟังพระธรรมเทศนา และเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงจบพระธรรมเทศนานั้นแล้ว ทรงประกาศอริยสัจจธรรม ภิกษุผู้มักโกรธนั้นบรรลुเป็นพระอนาคามีบุคคล

นี่คือผลของการมีจิตโน้มไปที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น และเห็นโทษตามความเป็นจริง เพราะถ้ารู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นเพียงพระโสดาบันบุคคลก็ยังไม่พอ หรือเป็นพระสกทาคามีบุคคลก็ยังไม่พอ แต่ผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล ดับความโกรธเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้นปัญญาต้องพิจารณาลักษณะของสภาพธรรมหลังจากที่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี ละเอียดขึ้น จึงจะเห็นโทษของของความโกรธได้

ถ้ายังมีความโกรธมาก แม้จะได้ฟังขันธ์ว่าที่ชาดกก็ตาม ครั้งหนึ่งสองครั้ง หรืออีกหลาย ๆ ครั้ง ไม่ทราบว่าจะมีความคิดมีความตั้งใจมั่นที่แม้ว่ายังโกรธอยู่ แต่ก็มีความเพียร มีความมั่นคงพยายามที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระโอวาทคำสอนของพระผู้มีพระภาค หรือเพียงแต่ใครจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล โดยไม่สนใจที่จะอบรมขันติ

ผู้ฟัง ผมเองได้อ่านขันธ์ว่าที่ชาดกมาแล้ว ตอนที่อ่านเสร็จ มีแต่จะเพิ่มความคับแค้นมากมาย แทนที่จะมีความอดทน สมัยที่ยังไม่ได้ศึกษาเท่าไร มีคนเล่าให้ฟังก็คิดว่าเป็นไปได้หรือ ขนาดเขียนด้วยแล้วทั้ง ๔ ด้าน ยังมาถามอีก น่าเจ็บใจ คงต้องอ่านซ้ำ ๆ บ่อย ๆ แต่ได้ระบายไปหน่อยที่พระเจ้ากလာปถูกแผ่นดินสูบ

ส. ดีใจหรือ

ผู้ฟัง คนที่ทำผิดอย่างนี้ น่าจะมีอะไรตอบสนองทันตาเห็นบ้าง

ส. ต้องขอเรียนให้ทราบว่า ไม่น่าจะมีความคิดอย่างนี้เลย แสดงให้เห็นว่ายังไม่เห็นโทษของความโกรธ และยังไม่เห็นคุณของขันติ คือ ในระหว่างที่ฟังเรื่องขันธ์ว่าที่ชาดก บางท่านอาจจะโกรธพระเจ้ากလာปที่ตัดมือตัดเท้าของพระโพธิสัตว์ไซไหม และยิ่งทราบว่า ท่านเกิดในนรก ก็ดีใจที่ท่านได้รับผลของกรรม แต่ไม่ควรเป็นอย่างนั้น

ผู้ฟัง แน่นนอน ไม่ควรเป็นอย่างนั้น ต้องมองในแง่ขันติ จะไปล้างแค้นอย่างหนึ่งจึ้นให้สมแค้น หายแค้น ไม่ถูกแน่นอน เพราะเป็นเรื่องผูกเวรกัน แต่การที่จะกล่อมเกล่าจิตใจ อย่างท่านขันธ์ว่าที่ดาบส ท่านคงได้สั่งสมความอดทนมาหลายภพ

หลายชาติเน่ ท่านจึงได้อวดทนถึงขนาดนั้น ท่านต้องสะสมมา ได้บำเพ็ญมา จะดีก็
ไม่โกรธ จะตัดแขน ตัดขา ตัดจมูก ตัดหู ก็ไม่โกรธ แสดงว่าท่านต้องสะสมมาและ
ต้องบำเพ็ญมาอย่างหนัก อย่างผมคงไม่ได้บำเพ็ญมาเท่าไร คงจะต้องสะสมต่อไป

ส. เริ่มได้ ค่อย ๆ ไป

ถ. ก็เหมือนทั่วไป ของใหญ่ ๆ ก็ต้องเริ่มจากของเล็ก ๆ สะสมไปเรื่อย ๆ
ผมว่าอย่าประมาทในขันติเล็ก ๆ น้อยในชีวิตประจำวันดีที่สุด เริ่มตั้งแต่น้อย ๆ ก่อน

ส. ต่อไปนี้คงจะพิจารณาเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของ
แต่ละท่านว่า มีขันติไหม ถ้ามีอะไรที่เกิดขึ้น ระลึกถึงขันติว่าที่ขาดก จะได้ทราบว่า
ควรมีขันติมากกว่านั้นอีก คือ ไม่ควรโกรธ

พระ อาตมาเจริญเมตตาแล้วยังรู้สึกโกรธอยู่ จึงคิดว่า จะเจริญเมตตาโดย
การอบรมบ่อย ๆ เนือง ๆ ให้ยิ่ง ๆ ขึ้น แต่ไม่ได้หวังให้เป็นฉาน ความเข้าใจอย่างนี้
ไม่ทราบว่า จะเป็นการถูกต้อง หรือเป็นตัวตนหรือเปล่า

ส. ไม่ทราบว่าพระคุณเจ้าเจริญเมตตาอย่างไรเจ้าคะ

พระ ตามแนวที่อาจารย์บรรยาย หมายถึงมีสัตว์บุคคลเป็นอารมณ์ และเราก็
ระลึกในทางที่เป็นไมตรีกับเขา

ส. ในขณะนี้ที่กำลังมีหลาย ๆ คนอยู่ที่นี่ มีความเป็นเพื่อน ไม่มีความ
เป็นศัตรูกับใครเลย ครั้งหนึ่งอาจเคยมีเรื่องชุนข้องหมองใจกับคนหนึ่ง วันนี้เบาบาง
ไปบ้างหรือเปล่า ลืมหรือยัง หรือเป็นเพื่อนได้แล้ว

พระ คิดอีกก็เกิดโทษอีก สลับด้วยเมตตาอีก จึงคิดว่า เมตตาที่อบรม
เป็นปกติตามที่อาจารย์บรรยายไม่มีกำลังพอที่จะไม่ให้ความโกรธเกิดขึ้นอีก จึงอบรม
ให้มากยิ่งขึ้น โดยกำหนดอยู่เสมอ ระลึกเนือง ๆ

ส. ถ้าจะให้ความโกรธไม่เกิดอีกเลย ต้องเป็นพระอนาคามีบุคคล ถ้ายัง
ไม่เป็นพระอนาคามีบุคคล มีเหตุปัจจัยที่ความชุนเคืองหรือความโกรธจะเกิดก็เกิด
แต่ความโกรธหรือความชุนเคืองที่เกิดขึ้นนั้นก็ดับ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรที่จะ
ผูกโกรธ ถ้ามีเมตตาเกิดขึ้นในขณะนั้น ก็คือรู้ว่า ทุกคนเหมือนกัน มีความผิดพลาด

ไม่ใช่ที่เราเท่านั้นที่จะเป็นคนที่ไม่ผิด เราก็ต้องผิดเหมือนกัน และเวลาที่เราผิดคนอื่นก็ช่วยให้ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อคนอื่นผิด เราก็ช่วยให้เขาได้เหมือนกัน

พระ การอบรมเมตตาโดยนัยของสมถกัมมัฏฐาน เป็นการขัดต่อการเจริญสติปัฏฐานใหม่

ส. ไม่ทราบว่าจะเจริญอย่างไรเจ้าคะ โดยนัยของสมถกัมมัฏฐาน เพราะว่า ขณะที่กุศลจิตเกิด และมีเมตตาต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด ขณะนั้นจิตสงบเพราะเป็นกุศล และถ้ามีความเป็นมิตรต่อแต่ละบุคคลที่พบ ไม่เลือก ยิ่งเพิ่มความเป็นมิตรเพิ่มขึ้น จิตขณะนั้นก็เป็นกุศลเพิ่มขึ้นในชีวิตประจำวัน

พระ ก็ได้เจริญตามที่อาจารย์บรรยาย แต่รู้สึกว่าจะเจริญมาหลายปีแล้วเมตตายังไม่ค่อยมีกำลัง

ส. แสดงว่าไม่เจริญเจ้าคะ ถ้าเจริญต้องมีกำลังขึ้น อย่างเคยไม่ชอบใคร และระลึกถึงคนนั้นรู้สึกอย่างไร ดีขึ้น เคย ๆ หรือกลับเป็นมิตร นั่นก็แสดงว่าเจริญ แต่ถ้ายังเหมือนเดิม แสดงว่าไม่เจริญเจ้าคะ

พระ ดีขึ้นบ้าง แต่บางครั้งก็ยังโกรธอยู่

ส. เพราะยังไม่ใช้พระอนาคามีบุคคล

พระ ถ้าจะเจริญโดยที่ว่า นึกถึงเมตตาบ่อย ๆ

ส. นึกถึงเมื่อไรเจ้าคะ

พระ ทำอะไรอยู่ก็นึกถึงเมตตา

ส. นึกถึงอย่างไรเจ้าคะ

พระ เช่น เดินจงกรม หรือทำอะไร

ส. และนึกอย่างไรเจ้าคะ

พระ เช่น นึกถึงผู้มีคุณ เช่น ครูบาอาจารย์ก่อน และอบรมเรื่อยมา

ส. ขณะนั้นนึกถึงบุคคลนั้นด้วยเมตตาจิต

พระ อย่างนี้ถูกต้องไหม

ส. ขณะใดที่นึกถึงใคร และสติสัมปชัญญะเกิดระลึกได้ว่า ขณะนั้นนึกถึงด้วยความผูกพันเป็นโลภะ หรือนึกถึงด้วยความขุ่นเคืองเป็นโทสะ หรือนึกถึงด้วยเมตตา ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ และผู้ระลึกนั้นเองจะรู้ว่า ขณะนั้นจิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล มิฉะนั้นไม่สามารถละอกุศลได้ ต่อเมื่อสติสัมปชัญญะเกิดและรู้สภาพของกุศลจิตและอกุศลจิต จึงจะเจริญกุศลจิตได้

พูดถึงเรื่องของความอดทนมานานมาก ทั้งเรื่องในพระไตรปิฎกและในอรรถกถาชาดกต่าง ๆ ซึ่งจะต้องถึงที่สุดของความอดทน คือ การอบรมเจริญบารมีทั้งหลาย แม้ขันติบารมี ก็ถึงความสมบูรณ์ ถึงที่สุดของการอบรมนั้นได้ สำหรับพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงรู้แจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลาย ก็ได้บรรลุความเป็นพระอริยบุคคล ทั้งชั้นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์

นี่คือผลของการอบรมสะสมขันติบารมี

๑๙๒๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๓๓

ถ้าท่านผู้ฟังมีขันติเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อย ทีละนิดทีละหน่อย พร้อมทั้งการฟังธรรม การอบรมเจริญปัญญา และบำรมีประการอื่น ๆ ย่อมจะถึงที่สุดวันหนึ่ง ด้วยการรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะว่าเหตุทั้งหลายย่อมนำมาซึ่งผล เมื่อเหตุมีคือบำรมีทั้งหลายอบรมเจริญพร้อม การรู้แจ้งอริยสัจธรรมก็ย่อมมีได้

สำหรับพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และได้ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้ว มีพระธรรมเป็นศาสดาแทนพระองค์ นอกจากพระธรรมที่เป็นศาสดาแล้ว ในโลกนี้ยังมีสถานที่ซึ่งเป็นสังเวชนียสถาน เป็นสถานที่ที่พุทธบริษัทจะระลึกถึงพระผู้มีพระภาคด้วยจิตที่เป็นกุศล เพราะว่าได้เข้าใจธรรม คือ ธรรมทั้งหลายเมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องดับไป

ทุกคนต้องจากโลกนี้ไป และบางท่านที่บางขณะระลึกถึงความตาย ก็อาจจะระลึกว่า จะไม่เห็นโลกนี้อีกต่อไป เมื่อตายแล้วจะไม่เห็นโลกนี้อีก โลกนี้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในแต่ละวัน ๆ ผู้คนไม่สามารถรู้เห็นอีกต่อไปได้ เมื่อจากโลกนี้ไปแล้วก็ไปสู่โลกอื่น เป็นบุคคลอื่นทันที

ถ้าจะกล่าวถึงโลกที่เราอยู่ในขณะนี้ว่า มีอะไรบ้างที่ควรค่าแก่การเห็น เพราะว่าการเห็น ไม่ว่าจะเกิดในที่หนึ่งใด ในภพภูมิใด จะเป็นในสวรรค์ หรือในมนุษย์ การเห็นก็เหมือนกัน คือ มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา การเห็นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส ทุกภพทุกชาติเหมือนกัน แต่สำหรับผู้ที่เกิดในโลกมนุษย์ในขณะนี้ ในภพนี้ ในสมัยนี้ มีสถานที่ที่จะทำให้เมื่อเห็นแล้วเกิดกุศลระลึกถึงพระคุณ ซึ่งโลกอื่นแม้สวรรค์ก็ไม่มี คือ สังเวชนียสถานทั้ง ๔ ได้แก่ สถานที่ประสูติของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า สถานที่ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่ทรงแสดงพระปฐมเทศนา และสถานที่

ทรงดับขันธปรินิพพาน ซึ่งในสวรรค์หรือในพรหมโลกก็ไม่มีสถานที่เหล่านี้ แต่ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา จึงจะเห็นความเป็นสังเวชนียะของสถานที่เหล่านั้นได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีปัญญา แม้จะยืนอยู่ที่ประตูของพระวิหารเซตวัน ก็ไม่สามารถรู้คุณค่าของสถานที่ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงประทับเป็นเวลานาน และทรงแสดงพระธรรมเพื่อให้พุทธบริษัทได้พันทุกขด้วยการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

สำหรับผู้ที่มีโอกาสได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน ก็ไม่ควรที่จะเพียงไปเห็นเท่านั้น แต่ควรมีกุศลจิตที่ประกอบด้วยปัญญาที่จะพิจารณาเพื่อเห็นความเป็นสังเวชนียะของสถานที่เหล่านั้น เช่น สถานที่ประสูติ

การเกิดเป็นของธรรมดา เมื่อมีเหตุปัจจัยก็เกิดขึ้น และทุกคนก็ได้เกิดมาแล้ว นานแล้วด้วยในแสนโกฏิกัป และเมื่อตายแล้ว ผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ก็ต้องเกิดอีก เพราะฉะนั้น การเกิดโดยทั่ว ๆ ไป เป็นของธรรมดาที่ตายแล้วต้องเกิดอีก แต่สำหรับผู้ที่เกิดแล้วและเป็นการเกิดครั้งสุดท้าย ย่อมไม่ใช่ของธรรมดา กว่าที่ชีวิตจะจบปรมาจริยปัญญาบารมี เกิดแล้วเกิดอีกในสังสารวัฏฏ์มานานแสนนานจนถึงการเกิดครั้งสุดท้าย เพราะฉะนั้น ที่เกิดครั้งสุดท้ายย่อมเป็นที่ที่ควรจะได้น้อมระลึกถึงพระคุณที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๔ อสงไขยแสนกัป และสถานที่นั้นเป็นที่เกิดซึ่งจะไม่มีเกิดอีกต่อไป ที่ประสูติครั้งสุดท้าย คือ ลุมพินีวัน ท่านที่จะได้ไปนมัสการที่นั่น ก็จะได้น้อมระลึกถึงพระบารมีที่ได้ทรงบำเพ็ญ ๔ อสงไขยแสนกัป

อีกที่หนึ่ง คือ สถานที่ที่ทรงตรัสรู้ในอดีต คือ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ถ้าท่านผู้ฟังจะน้อมระลึกถึงสถานที่ที่ทรงตรัสรู้ได้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา พระโพธิสัตว์ผู้ทรงเป็นปฤชณเพราะว่ากิเลสทั้งหลายยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท เมื่อได้ย่างพระบาทไปประทับอยู่ ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ ในวันนั้นทรงสามารถสิ้นสุดความเป็นปฤชณดับกิเลสหมดเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ้าได้ไปถึงสถานที่นั้นแล้ว ถ้าน้อมระลึกถึงรอยเท้าในอดีต จะมากมายสักแค่ไหน ก่อนที่พระองค์จะประทับนั่ง และเมื่อทรงตรัสรู้แล้ว หลังจากที่ได้ทรงแสดงธรรมจนกระทั่งปรินิพพานแล้ว ผู้ที่ได้ไปนมัสการยังสังเวชนียสถาน คือ สถานที่

ตรัสรู้ ทุกก้าวย่างให้ทราบว่า มีรอยเท้าของผู้อื่นซึ่งได้ผ่านไปในมัสการในอดีต จนถึงปัจจุบันนับไม่ถ้วน และยังคงต่อ ๆ ไปอีก เพราะว่าเป็นสถานที่ซึ่งไม่ใช่ที่ธรรมดา แต่เป็นที่ที่ทำให้บุคคลผู้หนึ่งซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ที่ได้บำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป สิ้นสภาพความเป็นปุถุชน และได้ตรัสรู้เป็นพระผู้มีพระภาค-อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

อีกแห่งหนึ่ง คือ สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนาที่สาธนาถ เป็นการที่ทรงถึงพร้อมด้วยสัตตุปการะ คือ การอุปการะแก่สัตว์โลก เป็นการเทศนาครั้งแรก

และสถานที่ดับขันธปรินิพพานที่กุสินารา ณ ที่นั้นทุกท่านคงจะระลึกถึงที่ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดับขันธแล้วจะไม่มีเกิดอีกเลย ทุกคนที่เกิดแล้วก็ตาย เกิดแล้วก็ตาย ที่ตายของแต่ละคนย่อมเป็นของธรรมดา เพราะเมื่อตายแล้วก็เกิดอีก แต่ที่ดับขันธปรินิพพาน คือ ที่ที่จะไม่เกิดอีกเลยของผู้ที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป

สำหรับประเทศอินเดีย ถ้าได้ท่องเที่ยวไปสถานที่ต่าง ๆ ก็จะได้สัมผัสถึงแดนของพระอรหันต์และพระอริยบุคคลทั้งหลายในอดีต ซึ่งเป็นสถานที่เกิดของท่านพระสารีบุตร ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านพระมหากัสสปะ ท่านพระอนนุธะ ท่านพระอริยะทั้งหลาย เป็นที่ที่จะทำให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยได้ทุกแห่ง

สำหรับพระบรมสารีริกธาตุซึ่งทุกท่านจะมีโอกาสได้สัมผัส ต่อไปก็จะไม่เหลืออะไรเลย คือ หมายความว่าพระศาสนาได้อันตรธานไปทั้งหมด ซึ่งอีกไม่นานก็คงจะถึงกาลนั้น แต่คำว่า ไม่นาน ในที่นี้ ไม่ใช่ว่าจะถึงทันที แต่จะค่อย ๆ แปร และค่อย ๆ เปลี่ยนไป

มโนรทฺฐปรณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต อรรถกถาวรรคที่ ๑๐
มีข้อความแสดงเรื่องอันตรธาน ๕ คือ

อริคมอันตรธาน อันตรธานแห่งการบรรลุอริยสัจธรรม ๑

ปฏิบัติอันตรธาน อันตรธานแห่งหนทางปฏิบัติ ๑

ปริยัตติอันตรธาน อันตรธานแห่งปริยัติ ๑

ลึงค์อันตรธาน อันตรธานแห่งเพศ ๑

ธาตุอันตรธาน อันตรธานแห่งพระธาตุ ๑

นี่ก็อีกนาน เพราะว่าการอันตรธานจะอันตรธานไปตามลำดับ

อันตรธานที่ ๑ อริคมอันตรธาน อันตรธานแห่งการบรรลุนิพพาน
คือ การบรรลุมรรค ๔ ผล ๔ ปฏิสัมภิทา ๔ วิชชา ๓ อภิญญา ๖

จะเห็นได้ว่า คุณวิเศษนอกจากการรู้แจ้งอริยสัจธรรม เช่น ปฏิสัมภิทา วิชชา
และอภิญญา ซึ่งปฏิสัมภิทา คือ ธรรมปฏิสัมภิทา อรรถปฏิสัมภิทา ปฏิภาณ-
ปฏิสัมภิทา นิรุติปฏิสัมภิทา เสียก่อน

พวกคุณวิเศษต่าง ๆ จะเสื่อม เหลือแต่การรู้แจ้งอริยสัจธรรม และจะเสื่อมลง
จากการบรรลุเป็นพระอรหันต์ ถึงการบรรลุเป็นพระอนาคามีบุคคล ถึงการบรรลุเป็น
พระสกทาคามีบุคคล ถึงการบรรลุเป็นพระโสดาบันบุคคล

ความสิ้นไปแห่งชีวิตของพระอริยบุคคลผู้โสดาบันชั้นต่ำสุดชื่อว่า อันตรธาน
แห่งอริคม

เมื่อไรที่พระโสดาบันท่านสุดท้ายสิ้นชีวิต ไม่มีพระโสดาบันอีกเลย นั่นคือ
อริคมอันตรธาน ซึ่งจะค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป ตามกาลและตามเหตุปัจจัย

อันตรธานที่ ๒ ปฏิบัติอันตรธาน

คือ ไม่มีการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ได้แต่เพียงรักษาศีล
เท่านั้น ในกาลนั้นชื่อว่า อันตรธานแห่งข้อปฏิบัติ

เมื่อภิกษุ ๑๐๐ รูปบ้าง ๑,๐๐๐ รูปบ้าง ผู้รักษาศีลปฏิบัติปาราชิกยังทรงชีพอยู่
การปฏิบัติชื่อว่ายังไม่อันตรธาน

เพราะว่ายังมีการรักษาศีลปฏิบัติอยู่

จะอันตรธานไป เพราะภิกษุรูปสุดท้ายทำลายศีล หรือสิ้นชีวิต

ก่อนนั้นก็มีการย้ายศึกษาบทเล็กน้อย และค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจากศึกษาบทเล็กน้อย จนถึงปาจิตติย์ จนถึงถุลลัจจัย จนถึงครุกาบัตติ คือ อาบัตินัก

อันตรธานที่ ๓ ปริยัตติอันตรธาน

เมื่อกาลเวลาผ่านไป ภิกษุทั้งหลายไม่สามารถทรงจำอรรถไว้ได้ ทรงจำไว้ได้ แต่พระบาลีเท่านั้น และเมื่อกาลล่วงไปอีก ก็ไม่สามารถทรงพระบาลีไว้ได้ทั้งสิ้น พระอภิธรรมปิฎกย่อมเสื่อมก่อนตั้งแต่ทำลงมา คือ คัมภีร์ปฏิฐานย่อมเสื่อมก่อน ต่อจากนั้นก็คัมภีร์ยมก คัมภีร์กถาวัตถุ คัมภีร์ปุคคัลบัญญัติ ธาตุกถา วิภังค์ และธัมมสังคณี ต่อจากนั้นพระสูตรตันตปิฎกก็เสื่อมตั้งแต่ทำมา จะทรงไว้แต่เฉพาะ ชาดกกับพระวินัยปิฎกเท่านั้น

ภิกษุผู้เป็นลัทธิเท่านั้นทรงพระวินัยปิฎก ส่วนพระภิกษุผู้หวังในลาภคิดว่า แม้เมื่อกล่าวแต่พระสูตรก็ไม่มีผู้ที่จะกำหนดได้ จึงทรงไว้เฉพาะชาดกเท่านั้น เมื่อเวลาล่วงไป ๆ แม้แต่ชาดกก็ไม่สามารถที่จะทรงไว้ได้ บรรดาชาดกเหล่านั้น เวสสันดรชาดกเสื่อมก่อน ชาดกอื่น ๆ ก็เสื่อมไป ๆ เมื่อชาดกเสื่อมไปอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายย่อมทรงไว้เฉพาะพระวินัยปิฎกเท่านั้น และเมื่อกาลล่วงไป ๆ ก็ไม่สามารถจะทรงไว้แม้แต่พระวินัยปิฎก แต่นั่นก็เสื่อมตั้งแต่ทำมา โดย คัมภีร์ปริวารเสื่อมก่อน ต่อแต่นั้น ชันธกะ ภิกษุณีวิภังค์ก็เสื่อม ทรงไว้แต่เพียง อุโบสถชันธกะเท่านั้น แม้ในกาลนั้น ปริยัติก็ชื่อว่ายังไม่เสื่อม

ก็คาถา ๔ บาทยังหมั่นเวียนอยู่ในหมู่มนุษย์เพียงใด ปริยัติก็ยังชื่อว่า ยังไม่อันตรธานเพียงนั้น

เมื่อถึงกาลสมัยที่พระศาสนาจะเสื่อม ชนผู้รู้คาถาแม้เพียง ๔ บาทก็ไม่มี ถึงแม้ว่าพระราชาผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ทรงให้ใส่ถุงทรัพย์ถึงหนึ่งแสนลงในผอบทอง ตั้งบนคอช้าง และให้ตีกลองร้องประกาศไปในพระนครหาคนที่รู้คาถา ๔ บาท ก็ไม่มี ราชบุรุษทั้งหลายจึงให้ชนถุงทรัพย์หนึ่งแสนนั้นกลับสู่ราชตระกูลตามเดิม ในกาลนั้น ปริยัตินั้นชื่อว่าเสื่อมไป ดังนี้ชื่อว่า การอันตรธานแห่งปริยัติ

เรื่องการอันตรายของการศึกษาพระธรรม จะเห็นได้ว่า แม้มีตัวหนังสือจารึกไว้ก็จริง แต่ถ้าไม่มีใครสามารถเข้าใจธรรม พระธรรมนั้นก็เหมือนกับค่อย ๆ อันตรายไปทุกที เพราะมีบางสำนักที่ประกาศว่า ที่นี่ไม่มีปริยัติ

บุคคลใดก็ตามที่ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ย่อมต้องอาศัยพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วอย่างดีโดยละเอียดด้วยความรอบคอบ จึงจะสามารถเข้าใจธรรมได้ แต่ถ้าประกาศว่า สำนักนี้ไม่มีปริยัติ ซึ่งบุคคลนั้นก็ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติของสำนักนั้นถูกต้องไม่ได้ เพราะว่าเมื่อไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะรู้หนทางปฏิบัติที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้อย่างไร

นี่เป็นความสำคัญยิ่งสำหรับในกาลที่ปริยัติยังไม่อันตราย ซึ่งจะทำให้บุคคลที่อยู่ในกาลนี้ยังมีโอกาสได้ฟังและได้พิจารณาจนปัญญาเจริญขึ้น

ผู้ฟัง ที่ท่านอาจารย์พูดถึงสำนักนี้ว่า ไม่มีการพูดถึงปริยัติ เป็นเรื่องที่ได้ยินมากับหูและเห็นกับตาที่วิตกกังวล แต่แม้กระนั้นก็ได้ปลอบใจตัวเอง เพราะเคยไปสำนักลักษณะนี้ ปลอบใจตัวเองว่า ท่านเพียงแต่ปรามให้ผู้มุ่งไปปฏิบัติกับท่านนั้นอย่าติดใจกังวลอยู่กับปริยัตินัก และท่านบอกต่อไปว่า ให้เอาร่างกายของเราในที่ยาววณาคีปเป็นพระไตรปิฎก ให้พิจารณาจากสังขารร่างกายของเรา ที่ผมคิดอย่างนั้น เพราะในยามค่านั้นจะแสดงธรรม ซึ่งก็คือปริยัติ

นอกจากนั้น ในสำนักเหล่านี้ก็มีทำหนังสือ ทำเทป ในเทปนั้นมีเรื่องของปริยัติมากที่สุด ผมเลยปลอบใจตัวเองว่า ใจเย็น ๆ ไม่ต้องถึงกับเดือดร้อนกระวนกระวายจนเกิดความทุกข์มากนัก เพราะแม้ในครั้งพุทธกาลก็มีอาจารย์หลายท่าน แต่ผมอาจจะผิด และก็ทำให้ไปสู่ป่า ถึงเวลาก็จะรวบรวมมาฟังธรรมหรือสนทนาธรรม ซึ่งนั่นเป็นปริยัติ ผมหวังว่าจะแค่นั้น ไม่ใช่ให้ปริยัติอันตรายไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตก เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องดูกันต่อไป

ส. ข้อสำคัญที่สุด คือ เราจะทราบได้อย่างไรว่า เป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ถ้าเราไม่ศึกษาด้วยตัวเอง เพียงได้ยินได้ฟังว่าอย่างนี้ ๆ

และเราจะรู้จริง ๆ ได้อย่างไรว่า ที่เราได้ฟังนั้นเป็นพระธรรม โดยที่มีการกล่าวว่า
สำนักนี้ไม่มีปริยัติ

การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม ๔๕ พรรษา สำหรับใคร จะให้ปริยัติ
อันตรธาน หรือควรส่งเสริมการศึกษาปริยัติให้เข้าใจกันโดยถูกต้อง ไม่ใช่เพียงแต่รับฟัง
และบอกว่า นี่เป็นปริยัติ แต่ผู้ฟังไม่มีโอกาสทราบได้เลยว่า พระธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร ถ้าบุคคลนั้นไม่ได้ศึกษาด้วยตัวเอง

อย่างเรื่องของการปฏิบัติก็เหมือนกัน มีหลายท่านที่บอกว่า ถึงเวลาปฏิบัติ
แต่คนนั้นไม่มีความเข้าใจอะไรเลย ไม่เข้าใจเรื่องนามธรรมรูปธรรม ไม่เข้าใจ
เรื่องสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
ไม่รู้เรื่องของสังขารธรรม ไม่รู้เรื่องของจิต เจตสิก รูปซึ่งเกิดดับในขณะนี้ เพราะฉะนั้น
ไม่ทราบว่าจะมีการปฏิบัติอย่างไร เพราะคนส่วนใหญ่ถ้าถามว่า จะเข้าใจพระธรรม
หรือจะปฏิบัติ ผู้ที่ต้องการผลเร็วก็บอกว่า จะปฏิบัติ แต่ปฏิบัติเพื่ออะไร เพราะถ้า
ปฏิบัติโดยไม่เข้าใจ แสดงว่าไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญา

การปฏิบัติต้องทราบว่า เพื่อให้ปัญญาเกิด แต่ปัญญาไม่ใช่จะเกิดโดยที่ไม่มี
ความเข้าใจอะไรเลย

เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นไม่เข้าใจว่า ลักษณะของปัญญาที่จะเจริญขึ้น
ย่อมมาจากการฟังและการพิจารณา และการเข้าใจพระธรรมเป็นลำดับขั้น
และความเข้าใจที่เพิ่มขึ้น มากขึ้น ละเอียดขึ้นนั่นเอง คือ การอบรมภาวนาปัญญา
จนกว่าสติจะระลึก และความรู้ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นในขณะที่พิจารณาสังเกตลักษณะของ
สภาพธรรมตามที่ได้เข้าใจแล้ว ถ้ามีแต่ปฏิบัติเฉย ๆ โดยไม่มีปริยัติ ถูกต้องไม่ได้

๑๙๒๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๓

ผู้ฟัง เห็นด้วยทุกประการ ผู้ที่ปฏิบัติตามสำนักดังกล่าว อาจจะมีการก้าวไปสู่วิธีที่ถูกต้องอย่างที่ท่านอาจารย์ได้กรุณากล่าวเป็น ๒ ลักษณะ คือ คนที่ไปปฏิบัติลักษณะนั้นในที่สุดจะไปหยุดตัน ถ้าโชคดีไปเปิดวิมุตติญาณอาจารย์ก็จะได้เริ่มต้นสนใจอย่างตัวผมเองเป็นต้น นี่เป็นลักษณะประการที่ ๑ ลักษณะประการที่ ๒ คือ ได้แต่หวังว่าเมื่อมีการแสดงธรรม สนทนาธรรม จะหยิบพระไตรปิฎกมาพูดกันบ้าง ตกลงเป็น ๒ เรื่องเท่านั้นที่หวัง

อย่างไรก็ตามสิ่งที่อยากสรุปในเรื่องนี้ คือ กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์และขออนุโมทนาท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงที่ท่านอาจารย์ได้แสดงธรรมในลักษณะนี้ซึ่งสามารถนำพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยให้หันมาสนใจ แม้แต่พระคุณเจ้าก็มีจำนวนมากทีเดียว เพราะฉะนั้น พวกเราต้องช่วยกันให้รายการนี้มีอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ คงจะช่วยให้แน่นอน

ส. ขอบพระคุณ นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุดที่จะต้องพิจารณาว่าประโยชน์ของการศึกษาก็เพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามที่ได้ศึกษาให้เข้าใจ เพราะฉะนั้น เมื่อเข้าใจอย่างไร การอบรมเจริญปัญญาก็ต้องรู้ตรงตามที่ได้เข้าใจอย่างนั้น จึงจะเป็นการถูกต้อง

ถ้าศึกษาพระอภิธรรมแล้ว แต่การปฏิบัติเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่การเป็นผู้มีปกติหลงลืมสติ และมีปกติสติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม เป็นปกติอย่างนี้จริง ๆ ถ้าไม่ใช่เป็นไปในลักษณะนี้ ขณะนั้นไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดแล้วในขณะนี้ตามเหตุตามปัจจัยตามปกติซึ่งนี่เป็นเหตุให้ไม่มั่นคงในสัจจญาณ เมื่อมีความไม่มั่นคงในสัจจญาณ กิจจญาณก็เกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติก็ไม่ตรง

ผู้ฟัง เนื่องจากไม่ศึกษาพระไตรปิฎก พระพุทธพจน์อย่างแจ่มแจ้ง จะเอาใจคนฟัง กล่าวแต่อย่างๆ สิ่งที่คุณจะไม่เชื่อหรือไม่ฟังก็กล่าวข้ามไป เช่น ไม่พูดถึงสวรรค์ นรกเป็นต้น หรือตายแล้วเกิดก็ไม่พูด หรือพูดเป็นอย่างอื่นไป นี่เป็นประการที่ ๑ ที่ผมเป็นห่วง ประการที่ ๒ บางท่านเอาศาสนาอื่นมาผสม ซึ่งนี่เป็นเหตุสำคัญที่จะทำให้ปริยัติอันตรธานในอนาคต เป็นอันตรราย ผมขอกราบเรียนว่า ถ้าใครสามารถปกป้องให้ยึดมั่นต่อพระพุทธพจน์ได้จะเป็นการดี คงจำเป็นต้องช่วยกัน

สุ. ขอรบกวนท่านผู้ฟังที่นำเรื่องนี้มากล่าว เพราะว่าเป็นเรื่องการอันตรธานของพระศาสนา ซึ่งเป็นในอนาคต แต่ก็ต้องเริ่มจากขณะนี้เองเพื่อไปสู่อนาคตที่จะอันตรธาน

ผู้ฟัง ขณะนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทยแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือเรียนนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก และเรียนบาลีประโยค ๑ ถึงประโยค ๙ การเรียนจบหลักสูตรนี้ ถือเป็นการรู้ปริยัติตามหลักที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา หรือเปล่า ผมก็ไม่แน่ใจเหมือนกัน เพราะสังเกตดูท่านที่เรียนมาแล้ว เวลาจะปฏิบัติท่านต้องเข้าไปหาอาจารย์ ซึ่งผมก็เคยเจอมาแล้ว เป็นเปรียญสูง ๆ ด้วยไปหาอาจารย์ อาจารย์ก็บอกว่า ปริยัติเอาไว้มาก่อน อย่าเอามาอ่าน ทำตามทีอาจารย์สอน อาจารย์บอก

การเรียนปริยัติของท่านถึงขั้นได้ประโยคสูง ๆ จะถือว่าปริยัติยังอยู่หรือเปล่า ผมก็ไม่แน่ใจ เพราะว่าการเรียนปริยัติที่จะเป็นปัจจัยหรือเป็นเหตุให้เกิดข้อปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น ต้องเป็นการเรียนที่เข้าใจจริง ๆ ไม่ใช่เรียนแบบแปลได้ อธิบายได้ และสอนเขาได้ แต่เวลาปฏิบัติจริง ๆ ต้องไปหาอาจารย์ อาจารย์ที่สอนก็ยังไม่ได้นักธรรมด้วย มีมากมายตามสำนักต่าง ๆ

ผมเป็นห่วงว่า การเรียนปริยัติของเราเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่การเรียนปริยัติเพื่อเกื้อกูลต่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง พระไตรปิฎกมีอยู่ อรรถกถามีอยู่ ฎีกามีอยู่ แต่เวลาเรียนจริง ๆ แทนที่จะหาความเข้าใจให้ถูกต้อง ท่านก็ไม่สนใจ ผมก็ไม่อยากจะตำหนิ เป็นเรื่องที่ประสบมาจริง ๆ

เพราะฉะนั้น การเรียนพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องจริง ๆ จะต้องเรียนอย่างที่ท่านอาจารย์สอน คือ เรื่องไหนสงสัยต้องค้นคว้า มีพระไตรปิฎกเป็นหลัก อรรถกถาเป็นหลัก ฎีกาเป็นหลัก อรรถกถาเป็นหลัก

ส. จุดประสงค์อีกอย่างหนึ่ง คือ ผู้ที่เรียนทุกท่านควรพิจารณาจิตใจของตนเองว่า เรียนเพื่ออะไร ถ้าเรียนเพื่อจะรู้ เพื่อจะเก่ง นั่นไม่ถูก แต่ควรเรียนเพื่อขัดเกลากิเลสของตนเอง เรียนเพื่อที่จะละ แม้แต่การใช้คำว่า ปฏิบัติธรรม ก็เหมือนกัน ไม่ใช่ปฏิบัติเพื่อลาภ เพื่อยศ เพื่อการสรรเสริญ เพื่อสักการะ แต่เพื่อขัดเกลากิเลส เพื่อละคลายกิเลส เพราะฉะนั้น พิจารณาการประพฤติปฏิบัติของแต่ละสำนัก หรือแม้แต่จิตใจของท่านเองได้ว่า เพื่ออะไร เพื่อให้ได้ผล ข้ามการอบรมเจริญปัญญา หรือเพื่อเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าคำตอบของท่านเป็นการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมเพื่อขัดเกลากิเลส ละคลายความไม่รู้ เพื่ออบรมเจริญปัญญาให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้น นั่นคือการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นหนทางทำให้รู้แจ้ง อริยสัจจธรรม โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า มรรคมมีงค์ ๘ หรือสติปัฏฐาน หรือ มัชฌิมาปฏิปทา เพราะว่าผู้้นั้นเป็นผู้ที่เข้าใจหนทางที่ถูก ไม่ว่าจะใช้บัญญัติคำว่าอะไร หนทางนั้นก็เป็หนทางอบรมเจริญปัญญาเพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพื่อละคลายความไม่รู้อันเป็นมูลเหตุของอกุศลทั้งหลาย ซึ่งผู้ศึกษาพระธรรมย่อมทราบว่ トラบใดที่ยังมีอวิชชา ความไม่รู้ กิเลสทั้งหลายไม่หมด

ท่านอาจจะเข้าใจว่า กิเลสน้อยลง แต่ความจริงไม่ใช่ เพียงแต่ไม่มีเหตุปัจจัยที่จะเกิดก็ไม่เกิด ถ้ามีเหตุปัจจัยที่กิเลสระดับไหนจะเกิด กิเลสระดับนั้นที่ยังไม่ได้ดับ ย่อมสามารถเกิดได้ตามเหตุตามปัจจัยนั้น ๆ ตามกาล ตามโอกาส ตามสถานการณ์ ในชีวิตของแต่ละบุคคล ในแต่ละภพแต่ละชาติ จนกว่าปัญญาจะเจริญและสามารถดับกิเลสเป็นสมุจเฉทไม่เกิดอีก กิเลสนั้นจึงจะไม่เกิดได้

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงเรื่องการอันตรายานของพระศาสนา อันตรายต่อไป คือ การอันตรายานแห่งเพศของบรรพชิต

ข้อความต่อไปใน **มโนรทปฺรณี อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต อรรถกถาวรรคที่ ๑๐** มีว่า

เมื่อกาลล่วงไป ๆ การรับจีวร การรับบาตร การคู้ การเหยียด การดู การเหลียวดู ไม่เป็นที่นำมาซึ่งความเลื่อมใส ภิกษุทั้งหลายวางบาตรไว้ปลายแขน ถือเทียวไป เหมือนสมณนิครนถ์ถือบาตรน้ำเต้าเทียวไป แม้ด้วยอาการเพียงเท่านี้ เพศก็ชื่อว่ายังไม่อันตรธาน

เมื่อกาลล่วงไป ๆ เอาบาตรลงจากปลายแขน หิ้วไปด้วยมือ หรือด้วยสาแหรก เทียวไป แม้จีวรก็ไม่ทำการย้อมให้ถูกต้อง กระทำให้มีสีแดงใช้ เมื่อกาลล่วงไป การย้อมจีวรก็ดี การตัดชายผ้าก็ดี การเจาะรังดุมก็ดี ย้อมไม่มี ทำเพียงเครื่องหมาย แล้วใช้สอย ต่อมากลับเล็กรังดุม ไม่ทำเครื่องหมาย ต่อมาไม่กระทำทั้ง ๒ อย่าง ตัดชายผ้าเทียวไปเหมือนพวกปริพาชก

เมื่อกาลล่วงไปก็คิดว่า พวกเราจะต้องการอะไรด้วยการกระทำเช่นนี้ จึงผูกผ้า กาสายะชิ้นเล็ก ๆ เข้าที่มือ หรือที่คอ หรือขอใดไว้ที่ผม กระทำการเลียงภรรยา เทียวไถหวานเลียงชีพ ในกาลนั้น ชนเมื่อให้ทักขิณา ย่อมให้แก่ชนเหล่านั้นอุทิศสงฆ์ พระผู้มีพระภาคทรงหมายเอาข้อนี้จึงตรัสว่า

ดูกร อานนท ในอนาคตกาลจักมีโคตรภูบุคคลผู้มีผ้ากาสายะพันคอ เป็นผู้ทุศีล เป็นผู้มึนธรรมอันลามก ชนทั้งหลายให้ทานในคนผู้ทุศีล ผู้มึนธรรมอันลามก เหล่านั้นอุทิศสงฆ์ อานนท ในกาลนั้นเรากล่าวว่า ทักขิณาเป็นไปแล้วในสงฆ์ มีผลนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้

แต่นั้นเมื่อกาลล่วงไป ๆ ชนเหล่านั้นคิดว่า นี่ชื่อว่าเป็นธรรมเครื่องเน้นข้า พวกเราจักต้องการอะไรด้วยธรรมเครื่องเน้นข้านี้ จึงทิ้งท่อนผ้าโยนไปเสียในป่า ในกาลนั้น เพศชื่อว่าหายไป

ได้ยินว่า การห่มผ้าขาวเทียวไปเป็นจาริตของคนเหล่านั้น มาแต่ครั้ง พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังว่านี้ ชื่อว่าการอันตรธานไปแห่งเพศ

บางสำนักก็ถึงแล้ว ที่เปลี่ยนเป็นผ้าขาว แทนที่จะเป็นผ้ากาสาวพัสตร์

ต่อไปจะถึงกาลที่พระศาสนาเสื่อมสิ้น อันตรธาน คือ การอันตรธานแห่งพระบรมสารีริกธาตุ

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ปรีณิพพานมี ๓ คือ กิเลสปรีณิพพาน การปรีณิพพานแห่งกิเลส
ขันธปรีณิพพาน การปรีณิพพานแห่งขันธ ธาตุปรีณิพพาน การปรีณิพพานแห่งธาตุ

บรรดาปรีณิพพาน ๓ อย่างนั้น กิเลสปรีณิพพานได้มีที่โพธิบัลลังก์
ขันธปรีณิพพานได้มีที่พระนครกุสินารา ธาตุปรีณิพพานจักมีในอนาคต จักมีอย่างไร
คือ ครั้นนั้นธาตุทั้งหลายที่ไม่ได้รับสักการะและสักมานะ การบำรุงในที่นั้น ๆ ก็ไปสู่ที่
ที่มีสักการะและสักมานะ ด้วยกำลังอธิษฐานของพระพุทธเจ้า

เมื่อกาลล่วงไป ๆ สักการะและสักมานะก็ไม่มีในที่ทั้งปวง เวลาพระศาสนา
เสื่อมลง พระธาตุทั้งหลายในตามพื้นณิทวีปนี้ (คือ ประเทศลังกา) จักประชุมกัน
แล้วไปสู่มหาเจดีย์ จากมหาเจดีย์ ไปสู่นาคเจดีย์ แต่นั้นจักไปสู่โพธิบัลลังก์

พระธาตุทั้งหลายจากนาคพิภพบ้าง จากเทวโลกบ้าง จากพรหมโลกบ้าง
จักไปสู่โพธิบัลลังก์แห่งเดียว พระธาตุแม้ประมาณเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดจักไม่หายไป
ในระหว่าง พระธาตุทั้งหมดจะประชุมกันที่มหาโพธิมณฑลสถานแล้ว รวมเป็น
พระพุทธรูป แสดงพุทธสรีระ ประทับนั่งขัดสมาธิ ณ โพธิมณฑลสถาน
มหาปฐิสลักษณะ ๓๒ อนุพยัญชนะ ๘๐ พระรัศมีประมาณวาหนึ่ง ทั้งหมด
ครบบริบูรณ์ทีเดียว แต่นั้นจะกระทำปาฏิหาริย์ แสดงเหมือนในวันแสดง
ยมกปาฏิหาริย์ ในกาลนั้น ชื่อว่าสัตว์ผู้เป็นมนุษย์ ไม่มีไปในที่นั้น

คือ ไม่มีมนุษย์สักคนเดียวที่จะได้เห็นเหตุการณ์นั้น

ก็เทวดาในหมื่นจักรวาล ประชุมกันทั้งหมด พวกเขาครวญคร่ำรำพันว่า วันนี้
พระทศพลจักปรีณิพพาน จำเดิมแต่บัดนี้ไป จักมีแต่ความมืด

ลำดับนั้น เตโชธาตุลุกโผลงขึ้นจากพระสรีรธาตุ ทำให้พระสรีระนั้นถึงความ
หาบัญญัติมิได้ ... พระธาตุทั้งหลายแสดงอานุภาพใหญ่อย่างนี้แล้ว ก็อันตรธานไป

ในกาลนั้น หมู่เทพกระทำสักการะด้วยของหอม ดอกไม้ และดนตรีทิพย์ เป็นต้น เหมือนในวันที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายปรินิพพาน เทพเหล่านั้นกระทำประทักษิณ ๓ ครั้ง ถวายบังคมแล้วกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์จักได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เสด็จอุบัติขึ้นในอนาคต ดังนี้ แล้วกลับไปที่อยู่ของตน ๆ นี้ชื่อว่าอันตรายแห่งพระธาตุ

คำสอนค่อย ๆ หายไป เพศค่อย ๆ หายไป จนถึงพระธาตุคือพระบรมสารีริกธาตุก็จะอันตรายไป ถึงกาลที่พระพุทธเจ้าพระองค์ใหม่เมื่อพร้อมถึงแก่การที่จะได้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็จะมีเสด็จบังเกิดในพระครรภ์พระมารดา และเมื่อประสูติแล้ว ก็ถึงกาลที่จะทรงตรัสรู้และทรงแสดงพระธรรมเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป

ข้อความต่อไปมีว่า

การอันตรายแห่งปริยัตินั้นแล เป็นมูลแห่งอันตราย ๕ อย่างนี้ จจริงอยู่เมื่อพระปริยัตินั้นอันตรายไป ปฏิบัติก็ย่อมอันตราย เมื่อปริยัตินั้นอยู่ ปฏิบัติก็คงอยู่

พระ การอันตรายของพระศาสนา เพศของพระภิกษุมีความสำคัญในเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะความต่างกันของฆราวาสกับพระภิกษุ คือ เพศและศีลในเรื่องของอันตรายิกกรรมซึ่งมีหลาย ๆ ประการ เรื่องหนึ่งคือวิติกกมะ ซึ่งเป็นการล่วงอาบัติโดยไม่ตั้งใจ เรียนถามอาจารย์ว่า สำหรับฆราวาสกับพระภิกษุต่างกันหรือเปล่า

สุ. วินัยของคฤหัสถ์ คือ ศีล ๕ แต่ต้องหมายความว่าคฤหัสถ์นั้นเป็นอุบาสกผู้มีศรัทธาด้วยความตั้งใจของตนเองที่จะสมาทานรักษาศีล ๕ นั้น ไม่ใช่ว่ามีการบังคับ และเมื่อบุคคลนั้นมีเจตนาที่จะปฏิบัติและศึกษาธรรมในเพศของบรรพชิตย่อมจะต้องมีพระวินัยบัญญัติในการประพฤติดิปฏิบัติต่างจากคฤหัสถ์

๑๙๒๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๓

พระ ในครั้งพุทธกาล พระภิกษุมีความเห็นต่าง ๆ กัน จนมีบทบัญญัติสิกขาบทข้อหนึ่งในปาจิตติย์ เรื่องพระอริยฐานิกษุ ก็มีความเห็นไปทางฆราวาสว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ชาวบ้านก็สามารถบริโภคได้ ไม่กั้นต่อการปฏิบัติธรรม ท่านจึงมีความเห็นว่า การสัมผัสผู้หญิงก็ไม่มีโทษ จนพระพุทธเจ้าได้บัญญัติสิกขาบทเป็นอาบัติ และเป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นไม่ถูกต้องด้วย

เรื่องของการสัมผัสทางกาย มีบทบัญญัติไว้แล้ว แต่ทวารอื่น ๆ เช่น ทางตา หู จมูก ลิ้น ยังไม่มีการบัญญัติสิกขาบท พระภิกษุบางรูปซึ่งได้เคยสนทนาธรรมกัน แสดงความเห็นว่าการลิ้มรสอาหารไม่มีบัญญัติไว้ ซึ่งการเจริญสติปัฏฐานฆราวาสกับพระภิกษุก็มีนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นธรรมอย่างเดียวกัน ดังนั้น การเสพอาหารรสอร่อย มีความต้องการในอาหารประเภทไหนก็ฉันได้ และสติดระลึกไป ไม่ทราบว่าเป็นแบบนี้จะมีความเห็นผิดหรือเปล่า

สุ. ในพระวินัยบัญญัติไม่มีการห้ามรสอร่อย ไม่มีเลย แต่มีพระวินัยหลายข้อซึ่งเป็นไปในเรื่องการบริโภคของพระภิกษุ เช่น ต้องบริโภคในกาล หลังเที่ยงแล้วไม่ได้ นี่เป็นเรื่องของการบริโภค แต่ไม่มีการบัญญัติไม่ให้บริโภคอาหารที่มีรสอร่อย

พระ แต่ควรสันโดษ มัคน้อย

สุ. ถ้าพูดถึงควร ปาติโมกขสังวรศีล หมายความว่าถึงการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติสำหรับเพศภิกษุ ทุกข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ ถ้าพระภิกษุนั้นประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติทั้งหมด ก็เป็นปาติโมกขสังวรศีล มีความสังวรในพระปาติโมกข์ นอกจากนั้นยังมีอินทริยสังวรศีล เพราะแม้พระภิกษุบวชแล้วก็ยังเป็นปุถุชน ถ้ายังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาผู้แจ้งเป็นพระอริยบุคคล ตราบใดที่ยังเป็นปุถุชน เมื่อเห็นอารมณ์ที่ตีประเด็นทางตา จิตก็เกิดความยินดี

ถ้าเห็นอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ จิตก็เกิดยินร้าย ไม่ว่าจะเป็นทางหู หรือทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เห็นและเกิดอกุศลประเภทหนึ่งประเภทใด ขณะนั้น ไม่เชื่อว่าอินทริยสังวร ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงไม่ได้มีแต่ปาติโมกขสังวรศีล แต่ต้องมี อินทริยสังวรศีลด้วย เพราะว่าเพียงการบวชไม่ได้ทำให้กิเลสดับ

พระ ศีลประเภทอื่นที่ละเอียดลงไป ซึ่งไม่มีบทบัญญัติที่เป็นโทษ เช่น ศีลในพระสูตร เป็นจุลศีล การประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ที่ไม่มีโทษ เช่น ในสมัยนี้ก็เป็น การอ่านหนังสือพิมพ์บ้าง รดน้ำมนต์บ้าง หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่มีบทบัญญัติ มีข้อคิดเห็น ที่ต่างกัน บางท่านก็ว่าไม่ควร บางท่านก็ว่าไม่มีโทษ ปฏิบัติได้ ผู้ที่ไม่ได้ฟังท่าน อาจารย์สุจินต์บรรยายก็ไม่มีปัญหา เพราะเขาไม่เห็นโทษต่าง ๆ แต่สำหรับผู้ที่ยัง ฟังและเริ่มปฏิบัติ ควรมีข้อคิดเห็นอย่างไร

สุ. คงจะไม่ลืมว่า พระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคทั้งหมด เป็นไปเพื่อการละคลาย เพื่อการขัดเกลา เพียงเท่านั้นก็สามารถพิจารณาได้ด้วยตนเอง ว่า การกระทำแต่ละอย่าง ๆ ในแต่ละยุค ในแต่ละสมัยนั้น เป็นไปเพื่อความขัดเกลา กิเลสของตนเองหรือเปล่า

ถ้าจะอ่านหนังสือพิมพ์ ขณะนั้นรู้ได้ทีเดียวว่าเพราะอะไร และในขณะที่ กำลังอ่าน จิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลอย่างไร การอ่านนั้นเป็นไปเพื่อขัดเกลาหรือเปล่า หรือเป็นไปเพื่อส่งเสริมโลภะบ้าง โทสะบ้าง เพราะว่าชาวต่าง ๆ ย่อมนำมาซึ่งความ ไม่น่าพอใจ ถ้าเป็นชาวไม่ดี และส่วนใหญ่ก็เป็นชาวที่ไม่ดีเสียมากเจ้าคะ

พระ วิติกมมะเป็นเครื่องกันต่อฉนวนมรรคผลนิพพาน วิปัสสนาญาณนี้ จะเป็นเครื่องกันใหม่

สุ. แล้วแต่อาบัติว่า เป็นอาบัติเล็กน้อย เป็นทุพภาสิต หรือเป็นปาจิตติยะ หรือถึงอาบัติปาราชิก ซึ่งถ้าล่วงอาบัติปาราชิกแล้ว สิ้นสภาพความเป็นภิกษุ แม้บุคคลอื่นจะไม่รู้ บุคคลนั้นเองย่อมรู้ว่าตนเองไม่ใช่พระภิกษุ

สำหรับอาบัติปาราชิกเป็นครุกาบัติ เป็นอาบัติที่หนักมาก ถ้าบุคคลใดล่วงแล้ว ก็สิ้นสภาพความเป็นภิกษุ แต่ถ้าอาบัติอื่นที่ไม่ใช่อาบัติปาราชิก ถึงแม้เป็นอาบัติหนัก

เช่น สังขาทิเสส ก็ยังสามารถกระทำได้ เพราะว่ายังคงเหลือเศษของความเป็นภิกษุอยู่บ้าง แม้เพียงเล็กน้อย

พระ ขณะที่ต้องอาบัติแล้ว ก็ปฏิบัติธรรมไปด้วย คือ พระพุทธเจ้าท่านทรงแสดงไว้ว่าจะมีวิปัสสนา คิดว่าวิปัสสนาญาณสามารถจะเกิดได้ใหม่

สุ. ถ้าพระภิกษุรูปใดพิจารณาตนเองเห็นว่า ไม่สามารถดำรงเพศบรรพชิตก็ลาสิกขา และถ้าไม่ต้องการเป็นคฤหัสถ์ก็ควรเป็นเพียงสามเณรซึ่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ้าเป็นพระภิกษุและล่วงอาบัติมาก ๆ บ่อย ๆ ก็ไม่ควรแก่การที่จะเป็นพระภิกษุต่อไป เพราะว่าชีวิตของบรรพชิตกับชีวิตของคฤหัสถ์ต่างกันเหมือนฟ้ากับดิน บรรพชิตเป็นเพศที่สูงกว่าคฤหัสถ์มากนัก เมื่อไม่สามารถดำรงอยู่ในเพศนั้นถึงขั้นอุปสมบทเป็นพระภิกษุ สามารถบรรพชาเป็นสามเณรและรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ก็ควรลาสิกขาและเป็นสามเณร

พระ ศีลที่พระพุทธเจ้าบัญญัติกับพระภิกษุมีมากมายนับประมาณไม่ได้ จะมีส่วนสำคัญอย่างไรกับการบรรพชิต เอื้อเพื่ออย่างไรต่อบัญญาที่จะตรัสรู้ธรรม

สุ. เอื้อเพื่อมากเจ้าคะ เพราะว่าพระวินัยบัญญัติทั้งหมดเป็นไปเพื่อการขัดเกลาทั้งหมด

พระ เรื่องของสติปัฏฐานแสดงไว้ว่า สัญญาอันมั่นคงเป็นเหตุใกล้ให้เกิดสติปัฏฐาน ยังไม่เข้าใจว่า สัญญาในที่นี้หมายถึงความถึงความจำในลักษณะของนามรูปหรือทรงจำในการต้องทำกิจใดกิจหนึ่ง

สุ. การอบรมเจริญสติปัฏฐานต้องเข้าใจว่า เป็นเรื่องของการอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น สัญญา ความจำในที่นี้ ไม่ใช่จำเรื่องอื่นแน่นอน แต่ต้องเป็นความจำเรื่องนามธรรมและรูปธรรมที่เข้าใจ เช่น ในขณะนี้ได้ฟังมานับครั้งไม่ถ้วนว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ในขณะที่กำลังเห็น โดยการศึกษาบอกได้ว่าเป็นจักขุวิญญาณ หรือเป็นจักขุทวาริกจิต ซึ่งหมายความว่าจิตที่อาศัยจักขุประสาทจึงเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่ปรากฏ

ทางตา ทุกคนคงจะพูดคล่อง แต่ในขณะที่กำลังเห็นยังไม่คล่องที่จะรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงธาตุรู้เท่านั้นที่กำลังเห็น ช่วงขณะสั้น ๆ และมีธาตุรู้อีกอย่างหนึ่งซึ่งกำลัง ได้ยินเสียง เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาทั้งหมด ต้องเพื่อรู้ลักษณะของ สภาพธรรม ด้วยเหตุนี้สัญญา ความจำ ที่จะเกื้อกูลต่อการเข้าใจลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่สัญญาจำเรื่องอื่น แต่เป็นสัญญาจำลักษณะของ สภาพธรรมที่ได้ยินได้ฟังจนกระทั่งเข้าใจถ่องแท้ เป็นเหตุให้สติเกิดระลึกได้ในขณะที่ กำลังเห็นในขณะนี้ ในขณะที่กำลังได้ยินในขณะนี้

พระ เบื้องต้นเป็นสัญญาที่ทรงจำเรื่องของปริยัติ

สุ. เรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าปริยัติ บางคนก็ท่องเก่ง กามาวจรจิตมี ๕๔ ดวง แบ่งเป็น ๓ ประเภท จิตดวงนี้มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยเท่าไร เป็นชาติอะไร เป็นภูมิอะไร ทำกิจอะไร อาศัยทวารอะไร เป็นการจำเรื่องราว แต่ไม่ได้รู้ว่า การจำเรื่องราวนั้น จำทำไม มานั่งจำกันทำไม

การศึกษาปริยัติธรรมไม่ใช่ให้ไปนั่งจำทั้งหมด แต่เพื่อให้เข้าใจลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าพูดถึงเรื่องจิตประเภทต่าง ๆ แบ่งวิญญูณธาตุออกเป็น วิญญูณธาตุ ๖ คือ วิญญูณธาตุทางตาที่เห็น ทางหูที่ได้ยิน ทางจมูกที่ได้กลิ่น ทางลิ้นที่ลิ้มรส ทางกายที่กระทบสัมผัส ทางใจที่คิดนึก วันหนึ่ง ๆ ไม่พ้นจาก วิญญูณธาตุ ๖ มีพร้อมที่จะให้สติระลึกอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น การศึกษา พระธรรม เพื่อให้เข้าใจตัวจริง ๆ ของธรรม ไม่ใช่ให้เข้าใจเพียงเรื่องราวของธรรม แต่ให้เข้าใจสภาพธรรมจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ

บรรพชิตจะต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน พร้อมทั้งเป็นผู้ที่ ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติด้วย

เรื่องการอันตรธานของพระพุทธศาสนา เมื่อพระบรมสารีริกธาตุอันตรธาน เป็นกาลข้างหน้า ซึ่งในยุคนี้สมัยนี้ยังมีโอกาสได้นมัสการพระบรมสารีริกธาตุ เพราะว่าพระบรมสารีริกธาตุยังไม่อันตรธาน

การที่มีโอกาสได้นมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ในขณะนั้นย่อมเป็นอนุสสติที่จะให้น้อมระลึกถึงสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนม์ เมื่อพระบรมสารีริกธาตุทุกองค์ยังรวมกัน ประกอบด้วยเนื้อ เอ็น เลือด และพระอวัยวะส่วนต่าง ๆ ซึ่งในกาลที่อวัยวะและพระบรมสารีริกธาตุยังรวมกันเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่สัตว์โลกเป็นอันมาก ไม่มีผู้ใดเสมอ

การระลึกถึงพุทธานุสสติของพระองค์นั้น จะทำให้เป็นพุทธานุสสติที่จะเห็นการบำเพ็ญพระบารมีก่อนที่จะทรงตรัสรู้ และหลังจากที่ทรงตรัสรู้แล้ว ได้ทรงพระมหากรุณาแสดงธรรมแก่อนุเคราะห์สัตว์โลกให้พ้นจากทุกข์เป็นอันมาก เพราะฉะนั้น การได้นมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ก็แล้วแต่ว่าจิตของใครจะน้อมระลึกถึงพระพุทธานุสสติในสมัยใด

ขอกล่าวถึงพุทธานุสสติอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ท่านผู้ฟังน้อมระลึกถึงในสมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน

ปรมัตถโชติกา อรรถกถา สุตตนิบาต อรรถกถาอุรุควรรค อรรถกถากสิการทวาชสูตร มีข้อความว่า

ปุเรภักติ

คือ กิจก่อนภัก

กิจของมนุษย์ในโลกนี้เหมือนกันทั้งนั้น ไม่มีต่างกันเลย แต่ผู้ที่ยังมีกิเลสก็มีกิจแบบมีกิเลส ส่วนผู้ที่หมดกิเลสก็ต้องมีกิจอย่างผู้ที่หมดกิเลส

ในตอนเช้า พระผู้มีพระภาคทรงกระทำการบริกรรมพระวรกาย มีการล้างพระพักตร์เป็นต้น เพื่อทรงอนุเคราะห์ผู้อุปัฏฐากและเพื่อให้พระวรกายผาสุก

เกิดเป็นมนุษย์ในโลกนี้ก็ต้องบริหารร่างกาย

พระองค์ทรงพักอยู่บนอาสนะอันสงัดจนถึงเวลาเสด็จบิณฑบาต ซึ่งบางครั้งเสด็จพระองค์เดียว บางครั้งมีภิกษุสงฆ์แวดล้อม เมื่อมีผู้อาราธนาให้รับภัตตาหารในเรือน ก็เสด็จไปยังเรือนนั้น

เมื่อกระทำภักติกแล้ว ทรงตรวจดูอุปนิสัยของบริษัทนั้น ๆ แล้วทรงแสดงพระธรรมโดยประการที่บางพวกตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ บางพวกตั้งอยู่ในศีล ๕ บางพวกตั้งอยู่ในโสตปาตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล บางพวกบวชและภายหลังตั้งอยู่ในอรหัตตผล ครั้นทรงอนุเคราะห์อย่างนี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จไปสู่พระวิหาร

ในตอนเช้าก็เป็นพุทธรูปที่ได้ทรงกระทำเป็นประจำ

เมื่อเสด็จไปสู่ที่ประทับที่พระวิหารแล้ว ทรงรอพระภิกษุทั้งหลายกระทำภักติกเสร็จ แล้วเสด็จไปยังพระคันธกุฎี ทรงล้างพระบาท ประทับยืน ณ แท่นประทับหน้ามุขพระคันธกุฎี ทรงโอวาทภิกษุที่มาแวดล้อม ณ ที่นั้นว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเกิด การเกิดขึ้นของพระพุทธานุภาพได้ยาก การเกิดเป็นมนุษย์ได้ยาก การถึงพร้อมด้วยศรัทธาได้ยาก การบรรพชาได้ยาก การฟังธรรมได้ยากในโลก

จากนั้นภิกษุทั้งหลายถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ทูลถามกัมมัญฐาน พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมตามควรแก่อุปนิสัยของภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเหล่านั้นกลับไปสู่ที่พักแล้ว พระองค์เสด็จเข้าไปสู่พระคันธกุฎี ถ้าทรงพระประสงค์ทรงมีพระสติสัมปชัญญะสำเร็จสืบทอดสายวิชชาครูโดยปรีศวเปียงขวา ครั้นมีพระวรกายสำราญแล้ว เสด็จลุกขึ้นทรงตรวจดูโลก

นี่คือพุทธรูปในตอนเช้า ตอนกลางวัน และตอนกลางคืน จะแบ่งตอนกลางวันออกเป็น ๓ ยาม และตอนกลางคืน ๓ ยาม ยามละ ๔ ชั่วโมง

จะเห็นได้ว่า ทรงพระมหากรุณาที่แสดงพระธรรม แม้ว่าเสด็จไปเสวยภัตตาหารกระทำภักติกในเรือนซึ่งมีผู้อารามณ์ เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จก็ตรวจดูอุปนิสัยของบริษัทในที่นั้นแล้วทรงแสดงธรรม และเมื่อกลับมาถึงพระวิหารแล้ว ก็ยังทรงรอให้พระภิกษุซึ่งฉันที่โรงกลมหาภักติกเสร็จ เมื่อเสด็จไปยังพระคันธกุฎี ก็ไม่ได้เข้าสู่

พระคันธกุฎีทีเดียว แต่ยังประทับยืนทรงโอวาทและให้โอกาสแก่ภิกษุทั้งหลายทูลถามปัญหาต่าง ๆ ภายหลังจึงได้เสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎี

ชนทั้งหลายในคามนิคมนั้น ในปุเรกัต ถวายทาน ในปัจฉกัต ถือเอาดอกไม้ และของหอมเป็นต้นไปสู่พระวิหาร ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมอันสมควรแก่กาล สมควรแก่ประมาณ ครั้นทรงรู้กาลแล้ว ทรงส่งบริษัทกลับ ต่อจากนั้นถ้ามีพระประสงค์จะชำระพระวรกาย ก็เสด็จลุกจากพระพุทธรักษาเสด็จไปสู่โอกาสที่มีผู้อุปัฏฐากตระเตรียมน้ำไว้ เสด็จเข้าสู่โรงอาบน้ำ ทรงชำระพระวรกายแล้ว เสด็จไปในเรือนบริเวณพระคันธกุฎี ประทับนั่งพระองค์เดียวเท่านั้น ทรงหลีกเร้นชั่วคราว

ก็เหมือนชีวิตของทุกคนในโลกนี้ ตอนบ่าย ๆ หลังจากที่พักผ่อนธรรมกับผู้ที่ไปเฝ้า เช่น ชาวบ้านในเขตที่พระองค์ประทับ ซึ่งตอนเช้าท่านเหล่านั้นได้ถวายทาน ตอนบ่ายก็มาเฝ้าเพื่อจะฟังพระธรรม และเมื่อฟังพระธรรมสมควรแก่เวลาแล้ว กลับไปแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ทรงชำระพระวรกาย และเสด็จเข้าสู่บริเวณพระคันธกุฎี ยังไม่ได้เข้าไปในพระคันธกุฎี ประทับนั่งพระองค์เดียวเท่านั้น ทรงหลีกเร้นชั่วคราว

เป็นชีวิตที่มีประโยชน์มาก เมื่อกระดูกทุกชิ้นทุกองค์ยังรวมกันอยู่พร้อมทั้งพระอวัยวะ ก็ได้กระทำพุทธกิจต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สัตว์โลก

ลำดับนั้น ภิกษุมามากที่นั่น ๆ มาสู่ที่ประทับนั่ง บางพวกทูลถามปัญหา บางพวกทูลขอแก้วมัญฐาน บางพวกทูลขอฟังธรรม พระผู้มีพระภาคทรงยังความประสงค์ของภิกษุเหล่านั้นให้สำเร็จจนถึงปฐมยาม

คือ ตั้งแต่ ๖ โมงเย็น ถึง ๔ ทุ่ม

ในมัชฌิมยาม เทวดาในหมื่นโลกธาตุทั้งหลาย เมื่อได้โอกาสก็เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลถามปัญหา จนถึงปัจฉิมยาม

คนอื่นจะทำได้แบบนี้ไหม ทั้งวัน

ต่อจากนั้นทรงกระทำปัจฉิมยามให้เป็น ๔ ส่วน

ส่วนที่ ๑ ทรงจงกรม

เพราะว่าประทับนั่งมานานมากตลอดทั้งวัน

ส่วนที่ ๒ เสด็จเข้าพระคันธกุฎี ทรงมีพระสติสัมปชัญญะสำเร็จสิ้นไฉยาสน์
โดยปรีศวเปียงขวา

เพียงชั่วโหมงเดียว เพราะว่ปัจจุบันยามแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน

ส่วนที่ ๓ ทรงยังเวลาให้ล่วงไปด้วยผลสมาบัติ

ส่วนที่ ๔ ทรงเข้าพระมหากรุณาสมาบัติ ตรวดดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ
เพื่อเสด็จไปโปรดผู้มีอุปนิสัยควรแก่การบรรลุมรรคผล

นี่เป็นปัจฉกัตติภาวะที่ยังไม่ปรินิพพาน จะเห็นได้ว่า ชีวิตของพระองค์
เป็นชีวิตที่เกื้อกูลต่อสัตว์โลก และสำหรับชีวิตของทุกท่านในขณะนี้ซึ่งกระดูกทุกชิ้น
ยังรวมกัน ประกอบด้วยเลือดเนื้อ ยังไม่กระจัดกระจาย ก็ควรที่จะทำประโยชน์
ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านให้มากที่สุดที่จะทำได้ เพื่อเป็นการประพฤติปฏิบัติ
ตามธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระมหากรุณาแสดงไว้

บางท่านกลัวว่าจะนอนน้อยไป ไข้ไหม แต่ตามความเป็นจริง ถ้าตื่น มีโอกาส
ที่ปัญญาจะเจริญได้ ถ้าสัญญาความจำนงค์ในเรื่องนามธรรมและรูปธรรมที่กำลัง
ปรากฏ ในขณะนั้นสติจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมและอบรมเจริญปัญญา
ได้มากกว่าในขณะที่จะนอนหลับ

เพราะฉะนั้น บางวันอาจจะง่วงมากและหลับมาก และบางวันอาจจะนอน
ไม่หลับ แต่ถ้าใครนอนไม่หลับ อย่าเดือดร้อน ถือว่าเป็นโอกาสพิเศษซึ่งเป็นกุศล
ดีกว่าเป็นภวังคจิต เพราะขณะที่นอนหลับสนิทไม่รู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ ปัญญาไม่สามารถเจริญที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นได้

๑๙๒๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๓

และเมื่อตื่น ก็ควรที่จะได้พิจารณาความต่างกันของผู้ที่ดับกิเลสหมดแล้ว กับผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคทรงตื่นบรรทม พระองค์ก็ทอดพระเนตรเห็น สิ่งต่าง ๆ ได้ยินเสียงต่าง ๆ เหมือนกับบุคคลอื่น แต่พระมหากุณนาธิคุณที่ได้ทรงตรัสรู้ พระอนุตรตรัสมาสัมผัสโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า การเห็นของพระองค์ กับการเห็นของคนที่ยังมีกิเลสต้องต่างกันมาก

การเห็นของพระองค์ประกอบด้วยพระมหากุณา พิจารณาอุปนิสัยของแต่ละบุคคลเพื่อเกื้อกูลแต่ละบุคคลด้วยพระธรรม แต่สำหรับผู้ที่ยังมีกิเลส ขอให้พิจารณา การเห็นที่ตื่นมา อ่านหนังสือพิมพ์ รัก ชัง มากน้อยแค่ไหน สนุกสนานเพลิดเพลิน และแม้ไม่อ่านหนังสือพิมพ์ เพียงตื่นขึ้นมา เห็นดอกไม้ในบ้าน หรือเห็นสัตว์เลี้ยง จิตใจในขณะนั้นเป็นอย่างไร นี่คือการต่างกันของแม้ผู้ที่มีจักขุปสาท แต่เหตุปัจจัย ที่ทำให้เกิดการเห็น มี

จักขุวิญญาณก็เห็นสิ่งเดียวกัน แต่หลังจากนั้นแล้ว อุปนิสัยที่สะสมมาต่างกัน ซึ่งแต่ละบุคคลสามารถที่จะระลึกได้ถึงกิเลสของตนเอง ใครมีกิเลสมากเท่าไร คนอื่นไม่รู้ แต่บุคคลนั้นรู้ ใครที่ค่อย ๆ ชัดเกลากิเลสเพราะเห็นโทษของกิเลส และกิเลสทั้งหลายก็ค่อย ๆ คลายลง ปัญญาค่อย ๆ เพิ่มขึ้น คนอื่นก็ไม่สามารถรู้ได้ แต่บุคคลนั้นรู้ได้ นี่เป็นเหตุที่แม้ทุกคนมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอยู่ร่วมโลกกัน แต่การสะสมต่างกัน ตามขั้นของปัญญา

ถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ยังไม่ได้พิจารณาพระธรรม ยังไม่ได้อบรมเจริญ ปัญญา คิดดูว่าชาตินี้ทั้งชาติจะจบลงอย่างไร ก็ต้องด้วยกิเลสที่หนาขึ้น ๆ ทุกวัน แต่ถ้ามีโอกาสได้ฟัง ละคลายความไม่รู้ อบรมเจริญกุศลทุกประการเพิ่มขึ้น ก็เป็นชาติ ที่มีประโยชน์ เมื่อกระดูกทุกชิ้นยังรวมกันอยู่ ยังไม่กระจัดกระจาย ก็ควรให้เป็น

ประโยชน์ในการที่จะได้เกิดปัญญาเพิ่มขึ้น ไม่ใช่หวังว่า กิเลสทั้งหมดที่เพิ่มขึ้นทุกวัน จะหมดไปเพียงในวันหนึ่ง หรือเดือนหนึ่ง หรือปีหนึ่ง โดยที่ไม่รู้อะไรเลย แต่อยากจะทำหมดก็เลยไปปฏิบัติ หรือไปทำสิ่งซึ่งไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

ถ. ในคราวที่แล้วเรื่องพุททกิจ ที่อาจารย์กล่าวว่า พระภิกษุบางพวก ก็ทูลขอฟังพระธรรม พระภิกษุบางพวกก็ทูลขอแก้มัญฐาน และภิกษุบางพวกก็ทูลถามปัญหา เรื่องทูลถามปัญหาและขอฟังพระธรรมก็คงจะทั่ว ๆ ไป แต่เรื่องการทูลขอแก้มัญฐานมีการพูดกันมากในการศึกษาธรรม ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายว่าการทูลขอแก้มัญฐานนั้นคืออะไร

สุ. ท่านผู้ฟังทุกท่านมีจิตอัธยาศัยต่าง ๆ กัน แม้แต่ในขณะนี้เอง บางท่านอาจจะอยากถามปัญหา บางท่านอาจจะอยากฟังเรื่องนั้นเรื่องนี้ บางท่านก็อยากจะฟังเรื่องสติปัฏฐาน เพราะมีความข้องใจ มีความสงสัยในการอบรมเจริญปัญญา เพราะฉะนั้น ถ้ามีข้อความสั้น ๆ ว่า ทูลขอแก้มัญฐาน พระพุทธเจ้าจะทรงทำอย่างไร

ถ. ถ้าให้ผมเดา ผมเดาว่า คงต้องดูอัธยาศัยของผู้ถามก่อน เมื่อดูอัธยาศัยของผู้ถามและทรงทราบแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงให้แก้มัญฐาน ก็ต้องสรุปไปอย่างนั้น อย่างเช่นท่านจุฬปัณณิก ท่านก็ให้ รโหโรหัง ให้ลูบผ้า อย่างนี้ถือว่าให้แก้มัญฐานอย่างหนึ่ง เป็นตัวอย่างอย่างหนึ่ง

สุ. ไม่ทราบว่าท่านผู้รู้บาลี ท่านแปลจากภาษาบาลีว่าอะไรที่ว่า ทูลขอแก้มัญฐาน ถ้าไม่ใช่คำว่า ทูลขอแก้มัญฐาน จะใช้คำอื่นได้ไหม เพราะว่า คำแปลของผู้แปลมีความสำคัญมากที่จะทำให้ผู้ที่ได้อ่านเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือเข้าใจถูกต้อง แต่ถ้าผู้แปลเป็นผู้ที่เข้าใจพระธรรม และเข้าใจเรื่องการอบรมเจริญปัญญา จะไม่มีความคลาดเคลื่อนเลย แม้คำแปลแปลว่าอย่างนี้ บุคคลนั้นก็สามารรถเข้าใจได้ว่า แต่ละบุคคลมีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน เมื่อมีโอกาสได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค บางท่านทูลถามปัญหา บางท่านไม่ถาม อยากฟังพระธรรม และบางท่านก็สงสัยข้องใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น ก็ทูลถามเรื่องนั้น

ถ. ก็คงจะอย่างนั้น และผมอ่านพบในคาถาธรรมบท ในขุททกนิกาย ส่วนใหญ่ก็เป็นอย่างนี้ เช่น ข้าพเจ้าบวชเมื่อมีอายุแล้ว คั่นถุระไม่เอา จะเอา วิปัสสนาธุระ ก็คงจะเป็นการทูลขอกัมมัฏฐานอย่างหนึ่งเหมือนกัน และพระพุทธองค์ ก็จะบอกให้ โดยทรงทราบอภัยาคัยแล้ว ผู้นั้นก็จะได้ดวงตาเห็นธรรม

สมพร ผมจำได้ไม่หมด เท่าที่จำได้มีภิกษุไปสนทนากับอุบาสิกาวว่า กัมมัฏฐานนี้ปฏิบัติได้เฉพาะภิกษุหรือ ภิกษุก็บอกว่า แม้อุบาสิกาก็ปฏิบัติได้ และถามกัมมัฏฐานที่เรียนมาจากพระศาสดา ก็บอกอาการ ๓๒ เป็นต้นไป แต่ความวิจิตรพิสดารอาจจะมีอีก ผมจำไม่ค่อยได้ จำได้เท่านั้นว่า กัมมัฏฐานที่เรียนมาจากพระศาสดา คือ อาจจะเป็นคำถามที่ว่า จะไปปฏิบัติที่ถิ่นอื่น เวลาที่จะเข้าพรรษา ก็ไปแสวงหาที่อยู่ ก็ทูลถามกัมมัฏฐานว่า ปฏิบัติอย่างไร อาจจะเป็นอย่างนั้น บาลีผมเข้าใจอย่างนั้น

สุ. ขอบพระคุณ กัมมัฏฐานก็ไม่พ้นจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ใช่ไหม ผู้ที่เข้าใจแล้วก็ฟังเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนผู้ที่ยังไม่ทราบว่าจะระลึกอย่างไร หรือจะอบรมเจริญปัญญาอย่างไร ก็เป็นเรื่องของการที่จะฟังเฉพาะเรื่องนั้น แต่ก็ไม่พ้นไปจากสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่จะต้องอบรมเจริญปัญญา

ในคราวก่อนมีผู้สงสัย ๒ เรื่อง คือ เรื่องการแบ่งยามของไทยเราไม่ตรงกับ การแบ่งยามในพระไตรปิฎกและอรรถกถา อีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องปัจจุสมณะ

สำหรับเรื่องการแบ่งยามของไทย เราแบ่งเป็น ๓ ชั่วโมงต่อ ๑ ยาม แต่ใน พระไตรปิฎกนั้น ตอนกลางวันแบ่งเป็น ๓ ยาม ตอนกลางคืนก็แบ่งเป็น ๓ ยาม คือ

ตอนกลางวันตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ถึง ๔ โมงเช้า ยามหนึ่ง

และ ๔ โมงเช้า ถึงบ่าย ๒ โมง ยามหนึ่ง

บ่าย ๒ โมง ถึง ๖ โมงเย็น อีกยามหนึ่ง

สำหรับตอนกลางคืน

ตั้งแต่ ๖ โมงเย็น ถึง ๔ ทุ่ม

จาก ๔ ทุ่ม ถึง ตี ๒

และจากตี ๒ ถึง ๖ โมงเช้า

สำหรับเรื่องปัจฉาสมณะ ปัจฉา คือ หลัง ปัจฉาสมณะ คือ พระภิกษุที่ติดตามไปเบื้องหลังพระผู้มีพระภาค เมื่อท่านพระอานนท์เป็นพระพุทธานุปฏิสาวาท่านก็เป็นปัจฉาสมณะ ติดตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลัง หรือแม้เป็นพระภิกษุอื่นใดก็ตามที่ติดตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องหลัง ภาษาบาลีใช้คำว่า ปัจฉาสมณะ

ปปัญจสูทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ขุททกสutta
มีข้อความเรื่องการแยมยิมของพระผู้มีพระภาค ซึ่งเสด็จไปข้างหน้า แต่พระภิกษุผู้ติดตามไปข้างหลังสามารถรู้ได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแยมยิม

อรรถกถา ขุททกสutta มีข้อความเรื่องการแยมยิมของพระผู้มีพระภาคทั้งหลายว่า

ปรากฏเพียงอาการยินดีและทรงแยมพระโอษฐ์เท่านั้น พระผู้มีพระภาคทั้งหลายย่อมไม่ทรงพระสรวล ไม่เหมือนพวกโลกิชนที่ดีท้อง หัวเราะกลิ้งไปมา

เป็นไปได้เวลาสนุกสนานหรือดีใจมาก จะเห็นได้ว่า หัวเราะถึงกับกลิ้ง และดีท้องไปมาด้วย

ความแยมยิมของพระผู้มีพระภาค ถึงมีประมาณเล็กน้อยก็ปรากฏแก่ท่านพระอานนท์เถระผู้เป็นปัจฉาสมณะ เพราะในกาลที่พระผู้มีพระภาคทรงแยมยิม นั้น พระรัศมีรุ่งเรืองจากพระโอษฐ์วนรอบพระเศียร ๓ รอบ แล้วอันตรธานไป เพราะเหตุนี้ท่านพระอานนท์ซึ่งเป็นปัจฉาสมณะ แม้จะเดินตามไปข้างหลังพระผู้มีพระภาคก็ทราบได้ว่า ทรงแยมพระโอษฐ์

จะให้เห็นได้ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นเลิศกว่าสัตว์โลกทั้งหมดในทุกจักรวาล ย่อมมีความพิเศษซึ่งเป็นผลจากการบำเพ็ญพระบารมี ๔ อสงไขยแสนกัป

ถ. คนในสมัยก่อนพระพุทธกาล หรือในสมัยที่ว่างจากศาสนา ยังสามารถทำฌานสมาบัติให้เกิดได้ แต่คนในสมัยพุทธกาลรุ่นนี้ เกือบจะ ๓,๐๐๐ ปี โอกาสที่จะบำเพ็ญเพียรให้ได้ฌานสมาบัติ รู้สึกว่าจะไม่ใช่เป็นโอกาส ไม่ใช่สมัย เพราะอะไร

ส. การเจริญสมถภาวนาถ้าไม่มีปัญญา ไม่ประกอบด้วยญาณสัมปยุตต์เจริญไม่ได้เลย ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยอเหตุกกุศลวิบาก คือ อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก หรือผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวีบากญาณวิปยุตต์ ไม่ประกอบด้วยปัญญา ไม่สามารถบรรลุฌานได้

ถ. สมัยที่ว่างจากพระศาสนา คนสมัยนั้นมีปัญญาดีกว่าสมัย ๓,๐๐๐ ปีนี้

ส. เรื่องของปัญญาเป็นเรื่องของการอบรม ผู้ใดที่มีปัญญาก็หมายความว่าผู้นั้นต้องเคยมีโยนิโสมนสิการ มีการพิจารณาไตร่ตรองด้วยดีตามเหตุตามผล ข้อสำคัญที่สุดที่มีผู้สงสัยว่า สมัยนี้จะมีผู้ที่บรรลุฌานใหม่ถ้าเจริญสมถภาวนา ใช่ไหม

จะต้องเข้าใจเรื่องการเจริญสมถภาวนาให้ถูกต้อง โดยจะต้องรู้ลักษณะของสติสัมปชัญญะ เพราะไม่ว่าจะเป็นการเจริญสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาขาดสติสัมปชัญญะไม่ได้เลย สติเจตสิกเป็นโสภณเจตสิกเกิดกับกุศลจิตทุกชั้น ขณะที่ให้ทานหรือระลึกเป็นไปในทาน ในการให้ ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นสติเจตสิกที่ระลึกเป็นไปในทาน ขณะที่วิริยเหตุก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ถ้าสติไม่เกิดที่จะระลึก ที่จะเว้นทุจริต การละเว้นทุจริตก็เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า สติขั้นทาน สติขั้นศีล ไม่ใช่ขั้นสมถะและวิปัสสนา สำหรับขั้นสมถะและวิปัสสนาต้องเป็นสติที่ประกอบด้วยสัมปชัญญะ คือ สติที่ระลึกได้ และรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น รู้ว่าอกุศลเป็นอกุศล และกุศลเป็นกุศล ซึ่งต้องเป็นปัญญา เพราะว่าในขณะนี้จิตเกิดดับหลายประเภทเหลือเกิน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีการนึกคิดเรื่องราวต่าง ๆ มีการเห็น มีการได้ยินสลับไป ใครสามารถบอกได้ว่า ขณะไหนเป็นกุศล ขณะไหนเป็นอกุศล เพราะว่าจิตเกิดดับสลับอย่างรวดเร็วมาก

แต่ผู้ใดสามารถมีสติสัมปชัญญะรู้ลักษณะของอกุศล เช่น กามฉันทนิเวรณ ความยินดีพอใจในรูปที่ปรากฏทางตา ขณะนี้ถ้ามีความยินดีพอใจและรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของความยินดีพอใจ รู้ตัวว่าเป็นอกุศล ผู้นั้นจึงจะสามารถเจริญกุศลซึ่งเป็นสมถภาวนาได้

ถ. สมัยนี้ถ้ามีผู้ที่สามารถเข้าใจในเรื่องสมถกัมมัฏฐานดี สามารถเข้าใจ ได้ถูกต้องตามหลักฐานที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตรงตามที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงไว้ ก็ยังมีโอกาสได้บรรลุฌานสมาบัติได้อยู่

ส. ผู้ที่เข้าใจพระธรรม จะละกิเลส ดับกิเลส หรือจะระงับกิเลส

ถ. ก็จะต้องดับกิเลส ระงับเป็นเพียงชั่วคราว ไม่ได้เด็ดขาด

ส. เพราะฉะนั้น ถ้าสติสัมปชัญญะเกิด รู้ลักษณะของสภาพธรรม และสามารถรู้ว่ลักษณะนั้นเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม ย่อมดีกว่าเพียรที่จะให้จิต เป็นกุศลโดยน้อมระลึกถึงอารมณ์ที่เพียงระงับอกุศล

จะให้สงบเพราะจิตระลึกถึงอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบเป็นกุศลบ่อย ๆ เนือง ๆ จนกระทั่งถึงฌาน หรือจะละการยึดถือจิตในขณะนั้น โดยรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรม ชนิดหนึ่ง นี่คือความต่างกันของสมถภาวนา กับสติปัฏฐาน วิปัสสนาภาวนา

ถ. เมื่อ ๒ - ๓ วัน ได้อ่านเรื่องอานาปานสติ อ่านแล้วรู้สึกมีโลภะมาก เพราะท่านพรรณนาคุณของอานาปานสติไว้มากมายเหลือเกิน คงจะมีกิเลส ไม่ใช่ ฉันทะ คงมีโลภะอยากจะเจริญบ้าง จะได้เป็นอย่างที่ท่านว่าไว้ในหนังสือ ถ้าเป็น อย่างนี้ผมว่าเราไม่ได้เข้าใจธรรม ไม่ได้เข้าใจทาง ไม่ได้เข้าใจสมถกัมมัฏฐาน เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่เข้าใจถูกต้อง แม้หวังอยากจะได้อย่างไร ก็ไม่มีทางได้บรรลุ ฌานสมาบัติ แม้แต่แค่ขั้นอุปจารสมาธิ ก็รู้สึกว่าย่างห่างไกลอยู่มาก

ส. ส่วนใหญ่จะไม่ได้ระลึกได้ว่า สมถภาวนาเป็นเรื่องละกิเลสหรือระงับกิเลส แต่เป็นเรื่องอยากได้

ถ. เป็นเรื่องอยากจะได้อันิสงส์อย่างที่ท่านว่าไว้ เพราะว่าท่านแสดง อันิสงส์ไว้มากมายเหลือเกิน

ส. ถ้าท่านผู้ฟังมีความชอบใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วยินดี เพลิดเพลิน ขณะนั้นเห็นโทษของโลกะ ใครที่จะระงับโลกะ หรืออยากจะได้อานิสงส์ของอานาปานสติ

ถ. ส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะเห็นโทษ

ส. เพราะฉะนั้น จะเจริญสมถภาวนาได้อย่างไร เห็นไหมว่าไม่สามารถเจริญสมถภาวนาได้ เพราะไม่เห็นโทษของโลกะ เพียงแต่อยากได้อานิสงส์ของอานาปานสติ แต่ผู้ที่จิตจะสงบจากโลกะต้องรู้ว่า เห็นแล้วโลกะเกิด และที่กุศลจะเกิด แทนโลกะนั้นจะต้องระลึกรู้ อย่างไร หรือเวลาที่เห็นแล้วชุ่นเคืองรำคาญตา หมั่นใส่ ทำอย่างไรจึงจะเป็นกุศลแทนที่จะเป็นอกุศลนั้น ๆ นี่คือการสงบ ซึ่งถ้าไม่เห็นโทษ และไม่มีการที่สงบจากอกุศล จะเป็นความอยากได้อย่างอื่น คือ อยากได้อานิสงส์ของอานาปานสติ

ถ. แม้แต่ในขั้นสมถะ ปัญญาก็ต้องเห็นโทษของโลกะด้วย

ส. แน่นนอนที่สุด เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะเจริญสมถะโดยไม่เข้าใจสมถะ ไม่มีทางที่จะถึง นี่คือการตอบของคำถามที่ว่า คนในยุคนี้สมัยนี้สามารถบรรลุฉานจิตไหม ถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจ ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่เห็นโทษของอกุศลที่เกิดในขณะนั้น และไม่รู้ว่าจะเกิดโดยน้อมระลึกรู้ อย่างไร ซึ่งขณะนั้นต้องมีปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาก็ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร อกุศลก็เป็นอกุศล โลกะก็เป็นโลกะ โทสะก็เป็นโทสะ และจะทำอย่างไร ไซ้ไหม แต่ผู้รู้หนทางที่จะระงับ คือ เข้าใจอารมณ์ของสมถภาวนา ปัญญาในขณะนั้นสามารถที่จะเกิดและกิเลสระงับ และกุศลจิตก็มั่นคงขึ้นจนกระทั่งความสงบปรากฏเป็นขั้น ๆ แต่ไม่ใช่เพราะอยากได้อานิสงส์ เพียงเท่านั้นก็เห็นได้ถึงความต่างกันของโยนิโสมนสิการกับอโยนิโสมนสิการ

๑๙๓๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๓

ถ. อีกอย่างหนึ่ง ผมอยากให้ท่านอาจารย์พูดซ้ำอีกที คือ ...

ส. ขอประทานโทษ ขอถาม ทำไมต้องอานาปานสติ

ถ. ก็มีคนสนใจกันมากเหลือเกิน ผมก็เลยไปอ่านตำราดูว่า ทำไมคนอยากได้มากมายนัก บางแห่งท่านก็บอกว่า เป็นวิสัยของพระอรหันต์ หรือเป็นวิสัยของสัตบุรุษเท่านั้นที่เจริญอานาปานสติได้ แต่บางแห่งก็บอกว่า ผู้ที่เหมาะสมจะเจริญอานาปานสติต้องเป็นโมหจริต คนโมหจริตนี้เป็นคนโง่ ทำไมท่านจึงบอกว่าอานาปานสติเหมาะสม เป็นกัมมัฏฐานที่เหมาะสมแก่อริยาคัย

ส. การฟังพระธรรม หรือการพิจารณาพระธรรม ต้องละเอียด แม้แต่เพียงคำพูดที่บอกว่า ต้องการอันสงฆ์ของอานาปานสติ ถ้าถาม ชักให้ละเอียดว่า ทำไมต้องเป็นอานาปานสติ เหตุผลจะมีไหม ถ้าถามกลับไปอีกว่า ถ้าจิตสงบโดยไม่ใช้อานาปานสติได้ไหม เอาไหม หรือไม่เอา จะเอาอานาปานสติ เพราะว่าจิตจะสงบได้หลายอย่าง หลายอารมณ์ ไม่ใช่แต่เฉพาะอานาปานสติเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ใดก็ตามที่ได้ฟังพระธรรม จะต้องไตร่ตรอง และซักถามแม้แต่ความคิดของตนเองและผู้อื่น จึงจะได้เหตุผลที่ถูกต้อง ถ้าจิตใครไม่สงบ และจะสงบโดยวิธีอื่นที่ไม่ใช้อานาปานสติ เอาไหม หรือจะเอาแต่อานาปานสติ

ถ. แต่อานาปานสติ มีอันสงฆ์มากจริง ๆ

ส. ฟังแล้วอยากได้เหลือเกิน เพราะอันสงฆ์มากจริง ๆ แต่จิตสงบอันสงฆ์ดีไหม ขณะนั้นไม่เป็นอกุศลจิต ดีไหม เอาไหม ไม่ต้องอานาปานสติ

ถ. เอา

ส. ก็คลายความติดในอานาปานสติไปได้ มิฉะนั้นแล้วก็ต้องอานาปานสติ
อยู่นั่นแหละ อยากจะทำอานาปานสติโดยไม่รู้ว่าจะอย่างไร จะถึงได้อย่างไร ต้องการ
เพียงผลเท่านั้น

อานาปานสติ ยากที่สุดในบรรดากัมมัฏฐานทั้งปวง เพราะว่าเป็นอารมณ์ของ
มหาบุรุษ มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก

ถ. ยิ่งท่านบอกว่ายาก ยิ่งอยากจะรู้

ส. ยิ่งอยาก ขณะอยากเป็นโลภะ ถ้าขณะนั้นไม่มีโลภะ เป็นกุศล เอาไหม

ถ. ตกลงต้องเอาที่เป็นกุศล

ส. ขอให้เป็นกุศล โดยวิธีใดก็ตาม อย่าเลือกว่าต้องเป็นอานาปานสติ
หรืออะไรอย่างนั้น

ถ. ท่านพระอานนท์ท่านเป็นผู้สังเกตว่า ที่พระพุทธองค์ทำอย่างไรนั้น
หมายความว่าอย่างไร ท่านแปลได้หมดเลย อย่างท่านจะเสด็จไปทางไกล ท่านก็
ฉันอาหารเพิ่มขึ้นอีกคำสองคำ และเสด็จจงกรมนิดหน่อย อย่างนี้มีความหมายอย่างไร
ไม่ทราบ

ส. คนที่คุ้นเคยกัน อยู่ด้วยกัน ไม่ต้องพูดกันก็รู้ว่า ใครต้องการอะไร

การบำเพ็ญชีวิตของพุทธบริษัทผู้มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ต่างกันตามเพศ
สำหรับพุทธบริษัทที่เป็นบรรพชิต คือ ภิกษุ สามเณร ย่อมได้รับทุกอย่างที่เป็น
อามิสทายาท เพราะว่าเป็นผู้ที่เกิดใหม่ในพระธรรมวินัย อามิสทายาทที่สมบูรณ์
ก็ทั้งอาราม ที่อยู่อาศัย ความสะดวกสบายด้วยปัจจัย ๔ เพราะฉะนั้น ต้องมีความ
อดทนที่จะกระทำกิจของบรรพชิต คือ คณฤชและวิปัสสนาธุระ คู่กันไปกับการ
ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติที่เป็นปาติโมกขสังวรศีล จึงจะไม่เป็นการเปล่า
ประโยชน์

ขอลำดับถึงข้อความใน **มโนรทฺฐปณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต
อรรถกถาวรรคที่ ๖ บาลีแห่งเอกธรรม** ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงกิจของ

พุทธบริษัท ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ แต่สำหรับบรรพชิตพระผู้มีพระภาคทรงโอวาทตักเตือนมากกว่าผู้ที่เป็นคฤหัสถ์

ข้อความในอรรถกถามีว่า

คำว่า อโมหํ แปลว่า ไม่เปล่า บทว่า ฐฐูปิณฺฑํ ความว่า บิณฑบาต (อาหาร) นั้นแล ท่านเรียกว่า ฐฐูปิณฑะ (ก้อนข้าวของชาวแวน्हวัน) เพราะอาหารนั้น ภิกษุผู้สละเครื่องญาติ อาศัยชาวแวน्हวัน บวชแล้วได้จากเรือนของคนอื่น

บทว่า ปริภุญฺชติ ความว่า บริโภคมี ๔ อย่าง คือ

เถยยบริโภค บริโภคอย่างโจร

อินฺทบริโภค บริโภคอย่างเป็นหนี้

ทายฺชชบริโภค บริโภคอย่างทายาท

สามีบริโภค บริโภคอย่างเจ้าของ

ในบริโภค ๔ อย่างนั้น การบริโภคของผู้ที่ศีล ชื่อว่าเถยยบริโภค การบริโภคปัจจัยที่ไม่ได้พิจารณาของผู้มีศีล ชื่อว่าอินฺทบริโภค การบริโภคของพระเสขบุคคล ๗ จำพวก ชื่อว่าทายฺชชบริโภค การบริโภคของพระชีนาสพ ชื่อว่าสามีบริโภค ... ผู้เจริญเมตตาบริโภคโดยไม่เป็นหนี้ เป็นทายาทบริโภค ไม่เสียเปล่า

สำหรับเถยยบริโภค คือ การบริโภคอย่างโจรหรือขโมย เพราะว่าเป็นผู้ที่ทุจริต เพราะฉะนั้น เมื่อได้รับอาหารบิณฑบาตแล้วไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย จึงเสมือนโจร

การบริโภคอย่างอินฺทบริโภค คือ บริโภคอย่างเป็นหนี้ เพราะถึงแม้จะเป็นผู้มีศีล แต่ขณะใดที่ไม่ได้พิจารณา ไม่ได้อบรมเจริญปัญญา สติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น การบริโภคก้อนข้าวของชาวแวน्हวันคืออาหาร ก็เป็นการบริโภคอย่างเป็นหนี้

การบริโภคของพระเสกขบุคคล ๗ จำพวก ชื่อว่าทายฺชชบริโภค เพราะว่าเป็นผู้บริโภคอย่างทายาทของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้สมควรแก่อาหารที่ได้รับ

การบริโภคนั้นของพระชีนาสพ ชื่อว่าสามิบริโภค เมื่อหมดกิเลสแล้ว ก็สมควรที่บุคคลอื่นจะถวายอาหารนั้นให้บริโภค จึงเป็นเจ้าของอาหารที่บริโภค บริโภคอย่างผู้ที่เป็นเจ้าของ

นี่ก็แสดงให้เห็นถึงกิจของพุทธบริษัท แต่สำหรับบรรพชิตจะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงโอวาททรงเตือนว่า แม้ไม่ใช่ผู้ทุศีล แต่ขณะใดที่หลงลืมสติ ขณะนั้นชื่อว่าอณบริโภค บริโภคอย่างเป็นหนี้

สำหรับพุทธบริษัทที่ยังไม่ปรินิพพาน ยังคงหลงเหลืออยู่ในสังสารวัฏฏ์ ยังต้อง เวียนว่ายตายเกิด ยังไม่สิ้นกิเลส ก็จะต้องอบรมเจริญปัญญาบารมีต่อไป ด้วยความอดทน ซึ่งเป็นขันติบารมีของแต่ละท่านที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจจธรรมได้ในวันหนึ่ง

วันนี้เป็นโอกาสดีที่ท่านผู้ฟังจะได้พบกับท่านผู้เขียนหนังสือเรื่อง เหตุใดผมจึง ศึกษาธรรมและแนวทางการเจริญวิปัสสนา

ท่านผู้เขียน คือ คุณโกวิท อมาตยกุล ซึ่งจะไม่ขอแนะนำอะไร เพียงแต่ ถ้าท่านผู้ฟังได้พบท่านแล้ว มีคำถามหรือมีความสนใจในเรื่องที่ท่านเขียนก็ขอเชิญ

ขอเชิญพบกับคุณโกวิท อมาตยกุล

โกวิท ผมขอกราบสวัสดีท่านที่เคารพทุกท่าน ผมรู้สึกดีใจมากที่ได้มาพบกับ ท่านที่เคารพทั้งหลาย ความจริงผมควรจะมานานแล้ว แต่ผมเป็นโรคอย่างหนึ่ง คือ มีความอาย ไม่ค่อยปรากฏให้ใครเห็น นานมาก บางที่ท่านอาจารย์อาจไม่ชอบใจ เท่าไร วันนี้ก็เลยมาปรากฏตัวให้ท่านเห็น ผมต้องกราบขอพระคุณท่านอาจารย์ ที่เคารพไว้อย่างสูง

ผมรู้สึกไม่ค่อยสบายใจนักที่มายืนอยู่ตรงนี้ เพราะว่าจะมาพูดเรื่องธรรม ซึ่งเมื่อก่อนผมไม่เคยศึกษามากเลย แต่ที่ได้มาศึกษาเพราะถูกบังคับ ผมถูกใครบังคับ บังคับอย่างไร ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ คือ คุณหญิงณพรัตน์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ท่านบังคับให้ผมศึกษาธรรม และผมฟังๆ ไป ผมก็ชอบ ที่ชอบเพราะว่าผู้บรรยาย คือ ท่านอาจารย์สุจินต์นั้น สะดุดใจผมมาก นอกจากนั้นยังได้นำคำของพระพุทธองค์

มาบรรยายอย่างชนิดที่เรียกว่า ละเอียดลึกซึ่ง เป็นที่ต่องใจผมมาก ผมจึงเริ่มศึกษามาตั้งแต่บัดนั้น

ได้ยินแต่เจริญสติปัฏฐาน ๆ ไม่ทราบว่าจะอะไร หมายความว่าอย่างไร แต่ในที่สุดฟัง ๆ ไปก็รู้ว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้น คือ การมีสติระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงในปัจจุบัน ที่ผมพูดอย่างนี้ ต้องขอประทานอภัยสำหรับท่านที่เคารพที่เริ่มศึกษาการเจริญสติปัฏฐาน สำหรับท่านที่ศึกษามานานแล้ว ท่านคงตระหนักถึงคำจำกัดความได้ดี

ผมเขียนหนังสือเล่มนี้เสมือนเป็นของเด็กอนุบาล คือ นำคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งบรรยายโดยท่านอาจารย์สุจินต์มายนย่อ พูดแต่พอเข้าใจเท่านั้น ที่จริงการเจริญสติปัฏฐานนั้น ผมรู้สึกว่าเป็นธรรมที่สูงมากสำหรับผม เสมือนหนึ่งจบประถมแล้วไปเรียนปริญญา ต่อกันไม่ได้เลย ต้องใช้เวลามาก

ผมเขียนหนังสือเล่มนี้เมื่อปี ๒๕๒๙ บัดนี้ ๒๕๓๓ เป็นเวลา ๔ ปี ผมเพิ่งมาปรากฏตัว คือ ถ้ามาผมก็คงจะอาย เพราะเขียนมาใหม่ ๆ แต่ในที่สุดหลบไม่ไหวก็ต้องมา อายุก็มากแล้ว

ผมจะเรียนความลับส่วนตัว คือ ที่ผมพูดนี้ จะเน้นที่การเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น เพราะว่าผมสนใจ

เราฟังธรรมทำไม ฟังธรรมเพื่อรู้ รู้อะไร รู้สิ่งที่ปรากฏ รู้แล้วทำไม รู้แล้วละอะไร ละสิ่งที่ไม่รู้ ละความเห็นผิดที่ยึดถือว่านามรูปเป็นตัวตน และจะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉทในโอกาสต่อไป

พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า แม้จะเจริญทานสักเท่าใด เจริญความสงบสักเท่าใดก็ตาม ไม่เป็นทางที่จะตัดกิเลสได้เป็นสมุจเฉท มีหนทางเดียวที่จะตัดกิเลสได้เป็นสมุจเฉท คือ การเจริญสติปัฏฐาน รู้ลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏนี้คือหัวใจ

ผมอยากจะเรียนให้ท่านที่เริ่มศึกษาสติปัฏฐานนั้นได้ทราบนิด ๆ หน่อย ๆ ว่า ที่จริงไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เป็นเรื่องยากมาก การเจริญสติปัฏฐานนั้นสามารถจะทำให้

ท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ อาจจะเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี หรือพระอรหันต์ได้ ซึ่งแต่ละขั้นของพระอริยะก็ตัดกิเลสอย่างน้อยที่สุด ไปจนถึงตัดได้หมด

ผมขอเชิญชวนให้ท่านทั้งหลายได้ศึกษาวิชานี้เถิด เป็นวิชาที่ทำทายนมาก สิ่งที่เกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ท่านเคยทราบบ้างไหม ท่านได้ยินอะไร ท่านก็บอกว่า ได้ยินเสียงนก แต่ทราบไหมว่า ในขณะที่ได้ยินนั้นมีทั้งเสียงและได้ยิน

ผมไม่เคยทราบ ผมเพิ่งทราบก็เลยนึกว่า วิชานี้เป็นวิชาที่ลึกซึ้งมาก ผมยังรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณของคุณหญิงณพรัตน์ ซึ่งผมเรียกว่าพี่หญิงอยู่เสมอ และเป็นหนี้บุญคุณท่านอาจารย์ที่เคารพอยู่จนบัดนี้ ท่านพูดได้ลึกซึ้ง สืลาการพูดดีเหลือเกิน ไม่มีโทษง่าย ๆ ใครจะถามอะไรก็ตอบแบบผู้ดี เป็นที่ติดใจประทับใจผมมาก

เรื่องที่จะพูดต่อไปเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ซึ่งผมขอกราบเรียนเฉพาะท่านที่เริ่มศึกษา ถ้าผมจะพูดว่า กำลังเห็นนี้เป็นสภาพธรรมอะไร กำลังเห็นก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นสภาพรู้ หรืออาการรู้ หรือลักษณะรู้ หรือธาตุรู้ รู้อะไร รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา สิ่งที่ปรากฏทางตาคืออะไร คือ รูปารมณฺ์ หรือสี หรือวัณฺณ วัณฺณะ ตามศัพท์บาลี อันนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก สิ่งที่ปรากฏทางตานั่น ไม่ใช่คน ไม่ใช่ถ้วยแก้ว ไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ

ไม่เชื่อท่านทั้งหลายหลับตา และลืมตาขึ้น สิ่งที่ปรากฏทางตาเต็มไปหมดเลย แต่ตอนนั้นเรายังไม่รู้ว่าเป็นอะไร เป็นคน เป็นพัคคม เป็นไฟ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ เสมือนหนึ่งว่าเวลาเรานั่งรถไฟ ท่านมองไปทางช่องหน้าต่าง ควายก็มี คนขี่ควายก็มี ข้าวก็มี แต่ท่านไม่ได้สนใจในนิมิตอนุพยัญชนะ หรือรูปร่างลักษณะอะไรใด ๆ ทั้งสิ้น

ยกตัวอย่างอีกอันหนึ่ง เวลาไปตลาด ท่านเดินไป ผลไม้ก็มี ปลาก็มี หมูก็มี ไก่ เนื้อ แต่ไม่ได้สนใจอะไรโดยเฉพาะ ต่อเมื่อท่านสนใจแล้ว ก็รู้ว่าอันนี้เป็นหมู อันนั้นเป็นถ้วยแก้ว ซึ่งนั่นไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตาแล้ว เป็นเรื่องของมโนทวารแล้ว

กรุณาคิดให้ดี สิ่งที่ปรากฏทางตา คือ สิ่งที่ปรากฏทางตา แต่เมื่อท่านรู้ว่าเป็นถั่วยั่ว เป็นเรื่องของมโนทวารแล้ว

เป็นสิ่งที่น่าศึกษาใหม่ เสี่ยงกับได้ยิน ท่านได้ยินที่ไรก็เป็นนกร้อง แต่หาว่าไม่รู้ว่ามีเสียงก็มี ได้ยินก็มี เสียงนั้นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏให้รู้ได้ทางหู อย่าเอาอะไรมาเชื่อมโยงจนรู้ว่าเป็นเสียงนั้นเป็นเสียงนี้ ปล่อยทิ้งไว้ กำลังได้ยินก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรม ท่านต้องเข้าใจอย่างนี้ จึงจะละคลายตัวตนได้ เป็นเรื่องยากมาก การละคลายตัวตน

การเจริญสติปัฏฐาน มีหลายท่านถามว่า ทำอย่างไร

ถ้าใช้คำว่า ทำ เมื่อไร เป็นตัวตนเมื่อนั้น กรุณาสังเกตให้ดี ถ้าทำ เป็นเราทำ เรียกเสียใหม่ว่า การเจริญสติปัฏฐาน

เจริญสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกได้

สติ คือ ระลึก ลักษณะของสติท่านคงทราบว่าเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในบังคับบัญชาของใคร ท่านจะไปสั่งว่า สติเกิดสิ ก็ไม่ได้ ธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นโดยเหตุปัจจัย เกิดขึ้นและดับไป ไม่ใช่ตัวตน สัตว์ บุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น

สิ่งที่ผมพูดนี้ เล่าถึงชีวิตที่ผมได้ประสบมาในการปฏิบัติธรรม ผมว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้นสูงมากจริง ๆ ผมไม่สนใจธรรมอย่างอื่น บางท่านอาจจะตำหนิผม แต่ก็เคยฟังเรื่องเมตตา เรื่องทาน เรื่องกรรม เรื่องจิต โดยเฉพาะเรื่องจิต หนักหนาสำหรับผมเหลือเกิน ขับซ่อนซ่อนเงื่อนมากมาย ผมเคยเรียนท่านอาจารย์ว่า หนักหนาสำหรับผมเหลือเกิน ท่านก็บอกว่า ในอาทิตย์หนึ่ง วันก็ยังจำได้ เดือน ๑๒ เดือนก็ยังจำได้ ทำไมจำอย่างนี้ไม่ได้ ผมก็จำนนด้วยเหตุผล ต่อไปก็ต้องศึกษาแต่ในขณะนี้เริ่มนิด ๆ ว่า จิตนั้นคือสภาพรู้ ธาตุรู้ อากาขรู้ ลักษณะรู้ เท่านั้น

ถ้าท่านผู้ใดเห็นว่า มีสติระลึกได้นั้น ยากไป ผมขอเปลี่ยนใหม่เป็นตามรู้สิ่งที่ปรากฏก็ได้ ที่เปลี่ยนนี้ไม่ใช่ผมเปลี่ยน แต่เป็นคำบรรยายของท่านอาจารย์ที่ผมสรุปไว้

สิ่งที่ปรากฏเวลานี้มีเต็มไปหมด รูปนามเต็มไปหมด แล้วแต่ที่ท่านจะสติเกิด เมื่อใด หรือรู้สึกตัว คือ มีสติสัมปชัญญะ ซึ่งจะต้องมีรูปนามปรากฏจึงจะเป็น การรู้สึกตัวที่เป็นสติปัฏฐาน

ผมคิดว่า คำบรรยายสั้น ๆ ท่านอาจจะพอเข้าใจบ้าง มีเรื่องที่ยากจะเรียน อีกนิดว่า เมื่อระลึกได้แล้ว ที่แรกยังไม่รู้ สติระลึกได้แต่ยังไม่รู้ อย่างเวลานี้ ท่านนั่ง เสียงก็มี เห็นก็มี กลิ่นก็มี เย็น ร้อน อ่อน แข็งก็มี คตินี้ก็มี โนน ฟุดบอด ที่ไหนก็ไม่ทราบ คิดกันใหญ่ ท่านพอจะมีสติระลึกได้ไหม ถ้าสมมติว่าระลึกได้ ก็นั่นแหละคือระลึก แต่ยังไม่รู้ เมื่อระลึกได้แล้วก็พยายามศึกษา พิจารณา สังเกต สำเนียง น้อมไปที่จะรู้สิ่งที่ปรากฏ นั่นแหละปัญญาจึงเกิด และจะรู้ชัดต่อ ๆ ไป

ขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งหลาย โดยเฉพาะขอเรียนว่า ทุก ๆ ท่าน จงเป็นผู้มีปกติเจริญสติ กราบสวัสดี

